Abatele Charles Maignen

DOCTRINA SOCIALĂ A BISERICII

după Enciclicele lui Leon al XIII-lea,
Pius al X-lea, Pius al XI-lea,
din 1891 până în 1931

tradus și editat în limba română

ADEVĂRUL DE VEACURI

© Adevărul de Veacuri, 2026

Traducere în limba română © Robin Caramaschi, 2026

Textul original al lucrării CHARLES MAIGNEN LA DOCTRINE SOCIALE DE L'ÉGLISE d'après les Encycliques de Léon XIII, Pie X, Pie XI, de 1891 à 1931, publicată în 1932 de Abatele Charles Maignen (1858–1931), aparține domeniului public.

Prezenta ediție constituie o traducere originală în limba română, realizată după ediții franceze conforme tradiției catolice preconciliare, și este protejată conform legislației în vigoare privind drepturile de autor asupra traducerilor.

Reproducerea fragmentelor scurte este permisă numai cu menționarea sursei.

Editura: Adevărul de Veacuri — adevaruldeveacuri.ro

Adevărul de Veacuri

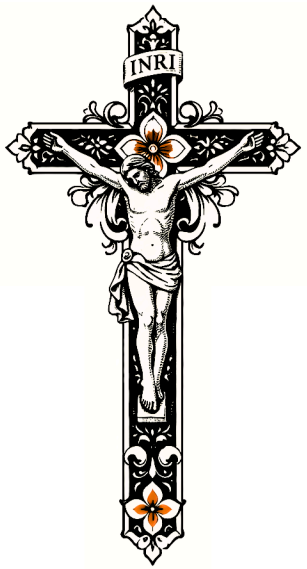
INRI

Nihil obstat :

Parisiis. die 4ª septembris 1932.

A Garnier

Cens. dép.

Imprimi potest :

8ª septembris 1932.

P. Desrousseaux

Nihil obstat :

Félix David

c. d.

Lucionii, 8ª januarii 1933.

INSTITUT CATHOLIQUE DE PARIS

Imprimatur :

Lucionii, die 10ª januarii 1933.

Ch. Massé

Cuprins

PREFAȚĂ 11

CAPITOLUL ÎNTÂI
Enciclica Rerum Novarum și învățăturile sale 15

I Despre condiția muncitorilor.
Eroarea capitală în această privință. 16

II Fondul chestiunii sociale 22

III Condamnarea socialismului 33

IV Reconcilierea claselor în dreptate și caritate 41

A ÎNVĂȚA PE OAMENI ÎNDATORIRILE LOR 43

ÎNDATORIRI DE DREPTATE 44

A. Îndatoririle muncitorilor *44*

B. Îndatoririle patronilor *47*

ÎNDATORIRI DE CARITATE 49

A. Îndatoririle bogaților *51*

B. Îndatoririle săracilor *54*

V Idealul de civilizație realizat de creștinism nu va fi niciodată depășit 56

VI Îndatoririle Statului față de întreaga Societate
Îndatoririle Statului față de clasa muncitoare 66

VII Intervenția Statului 79
VIII Protecția proprietății private, Grevele, Sfințirea duminicii, Protecția celor slabi 89
IX Chestiunea salariului 96
X Formarea, prin economie, a patrimoniului familiei muncitorești 109
XI Asociațiile și corporațiile 119
XII. Corporațiile și caracterul lor religios 125
XIII. Regulile principale ale corporațiilor
Mântuirea socială prin caritate 131

CAPITOLUL AL DOILEA
Enciclica Graves de communi și învățăturile ei 140
I. Caracterul general al acestei Enciclice 141
II. Acțiunea creștină populară și diferitele ei nume 147
III. Ce nu trebuie să fie democrația creștină 160
IV. Chestiunea socială este înainte de toate o chestiune religioasă
Excelența milosteniei 171
V. Necesitatea concursului claselor superioare 181
VI. Revoluția viitoare 188
VII. A merge la popor cu un spirit cu adevărat creștin, a-l edifica prin exemple bune 192

CAPITOLUL AL TREILEA
Motu Proprio al lui Pius al X-lea sau Regulamentul fundamental al acțiunii populare creștine 200
I. Motivele acestei intervenții a Papei 201

II. Despre inegalitatea condițiilor, după Enciclica Quod apostolici muneris 204
III. Despre dreptul de proprietate 206
IV. A evita orice antagonism între clase 208
V. Prescripțiile lui Pius al X-lea pentru a asigura observarea acestor reguli 209

CAPITOLUL AL PATRULEA
Scrisoarea Pontificală Notre charge Apostolique și învățăturile ei 213
I. Întinderea generală a acestor învățături 214
II Concepția democratică a demnității umane Tripla emancipare a poporului: politică, economică, intelectuală 216
III Elementul politic al democrației 218
IV Elementul economic al democrației 219
V Elementul moral al democrației 220
VI Cenzurarea acestor doctrine 224
VII Condamnarea emancipării politice 225
VIII Condamnarea emancipării economice și egalitare 228
IX Condamnarea fraternității umanitare și laice 230
X Condamnarea independenței și a autonomiei conștiinței umane 232
XI Deformarea Evangheliei și a caracterului sacru al Domnului nostru Isus Cristos într-un umanitarism fără consistență și fără autoritate 234
XII Ce trebuie evitat în cercurile de studii 237
XIII Calitățile pe care trebuie să le posede preoții puși în

fruntea operelor de acțiune catolică și defectele pe care trebuie să le evite 238

CAPITOLUL AL CINCILEA
Enciclica Singulari quadam și învățăturile ei 241

I Primejdiile interconfesionalismului 242

II A evita luptele de clasă; a se supune autorității Bisericii 244

III Necesitatea asociațiilor confesionale catolice 245

IV Simplă toleranță acordată sindicatelor creștine. În ce condiții? 247

CAPITOLUL VI
Enciclica Quadragesimo anno și învățăturile ei 250

I Obiectul Enciclicei 251

II Despre dreptul de proprietate 254

III Obligații privitoare la întrebuințarea veniturilor 259

IV Titluri care justifică dobândirea proprietății 260

V Capitalul și munca 261

VI Ridicarea proletariatului 264

VII Salariul drept
Legitimitatea salariului; totalitatea valorii produsului nu aparține muncitorului 265

VIII Restaurarea ordinii sociale 271

IX Colaborarea diverselor corpuri profesionale și reconstituirea lor 272

X Restaurarea unui principiu director al vieții economice 274

XI Profundele schimbări survenite de la Leon al XIII-lea 276
XII Transformarea socialismului 278
XIII Catolici trecuți la socialism 282
XIV Cea mai mare dezordine a regimului economic prezent: ruina sufletelor 283
XV Remedii 285
A) Raționalizarea creștină 285
B) Rolul carității 285

ANEXĂ
Partea doctrinală a Scrisorii Sacrei Congregații a Conciliului către Ordinariul de Lille 288
I Dreptul patronilor și al muncitorilor de a se constitui în sindicate, fie separate, fie mixte 289
II Datoria sindicatelor: a se regla după credința și morala creștină, a evita luptele de clasă, a fi, pe cât cu putință, legate între ele prin comisii mixte 293
III A se constitui, pe cât cu putință, între catolici 295
Concluzie 296
A forma comisii mixte pentru a potoli conflictul actual 296

Abatele Charles Maignen (1858–1931)

a fost un preot, scriitor și polemist francez, apărător neînduplecat al doctrinei catolice. Apropiat de cercurile antimoderniste, el a consacrat mai multe lucrări combaterii tendințelor liberale și progresiste din Biserică. Lucrarea sa asupra americanismului a fost apreciată pentru rigoarea sa teologică și pentru fidelitatea sa față de Magisteriul roman.

PREFAȚĂ

Sfânta Congregație a Conciliului, sugerând, în vederea unei formări sociale creștine mai complete și mai adaptate tineretului, ca în patronaje și în diferitele opere de educație să se dea un învățământ social proporționat cu înțelegerea tinerilor, mai mulți scriitori catolici au redactat manuale care expun, pe cât posibil de limpede, ceea ce s-a numit „doctrina socială a Bisericii".

Unde am putea găsi această doctrină cu mai multă siguranță decât în enciclicele și învățăturile autentice ale Papilor? De la Enciclica *Rerum novarum* până la Enciclica *Quadragesimo anno*, patru Suverani Pontifi au insuflat timp de patruzeci de ani popoarelor moderne principiile imuabile pe care se întemeiază societatea omenească și regulile fundamentale de la care oamenii nu trebuie niciodată să se abată în raporturile lor unii cu alții.

Însuși textul acestor grave documente trebuie să constituie obiectul studiului nostru atent și stăruitor.

Nu trebuie să ne mărginim la a le citi; este necesar să le medităm, să le confruntăm și să le completăm unele prin altele. Atunci va apărea în toată măreția sa unitatea, continuitatea și coerența învățăturii Sfântului Scaun, precum și deșertăciunea și inconsistența comentariilor superficiale sau tendențioase care i-au fost date prea adesea.

Ceea ce îl impresionează, într-adevăr, pe cititorul atent al acestui impunător Bullarium este faptul că, de la Enciclica *Rerum novarum*, toate celelalte documente pontificale au avut ca scop principal îndreptarea și risipirea interpretărilor greșite și a iluziilor primejdioase care pretindeau să se autorizeze prin carta muncii promulgată de Leon al XIII-lea la 15 mai 1891.

La mai puțin de zece ani după aceea, la 18 ianuarie 1901, același Suveran Pontif a socotit necesar să tranșeze prin Enciclica *Graves de communi* controversele care se ridicaseră între catolici asupra chestiunilor tratate în Enciclica *Rerum novarum*.

La mai puțin de doi ani după aceea, la 18 decembrie 1903, Pius al X-lea, ales de numai patru luni, reamintea printr-un *Motu proprio* învățăturile predecesorului său și poruncea afișarea lor în toate locurile de întrunire ale asociațiilor catolice, până când, șapte ani mai târziu, la 25 august 1910, prin Enciclica *Notre charge apostolique* („Însărcinarea noastră

apostolică"), avea să condamne deviațiile cele mai îndrăznețe ale mișcării democratice.

În sfârșit, Enciclica lui Pius al XI-lea din 15 mai 1931, în același timp în care urmărește să celebreze a patruzecea aniversare a *Rerum novarum* și să aplice învățăturile sale noilor condiții ale unei societăți aflate într-o profundă criză economică și socială, nu omite să-i prevină pe catolici împotriva mirajului anumitor reforme preconizate de socialismul pretins îmblânzit și să mențină drepturile imprescriptibile ale proprietății private, precum și legitimitatea salariatului, împotriva anumitor utopii.

Cititorul care va binevoi să parcurgă paginile în care am căutat să punem în lumină aceste învățături ale Sfântului Scaun va încerca un sentiment de siguranță intelectuală și de întărire morală, văzând cum cuvintele Papilor risipesc norii prea adesea adunați în jurul adevăratelor învățături ale Bisericii.

Se cuvine totuși să observăm că cunoașterea doctrinei sociale a Bisericii, oricât de folositoare ar fi ea, nu este suficientă pentru a ne oferi toate elementele soluționării chestiunii sociale.

Fără îndoială, această chestiune nu va putea fi rezolvată fără Biserică, iar autoritatea Bisericii are dreptul imprescriptibil de a interveni pentru a menține în raporturile sociale respectarea legilor dreptății și ale carității.

Dar, pe lângă legile morale, există în problemele economice și legi de un alt ordin, care, deși inferior, nu este mai puțin necesar de cunoscut. Există o știință economică având domeniul său propriu. După cum nu este suficient, pentru a fi un bun scriitor sau un artist priceput, să observi legile moralei și să te conformezi învățăturilor Bisericii, tot astfel, în economia socială trebuie să se țină seama de datele financiare, comerciale, mecanice, igienice, etnologice, geografice, geologice etc., care intră în mod necesar, fiecare în partea sa, în examinarea condițiilor muncii și ale industriei omenești.

Este, așadar, indispensabil pentru oricine dorește să studieze în profunzime problemele sociale și să ofere un învățământ în materie economică să recurgă la lucrările specialiștilor.

CAPITOLUL ÎNTÂI

Enciclica Rerum Novarum și învățăturile sale

I Despre condiția muncitorilor. Eroarea capitală în această privință.

La 15 mai 1891, la un secol după decretul Adunării Constituante care abolise corporațiile de meserii, Papa Leon al XIII-lea publica o Enciclică adresată tuturor episcopilor universului, despre condiția muncitorilor.

Primele două cuvinte ale textului latin, care servesc, potrivit uzanței Bisericii, la desemnarea acestui document, fuseseră alese astfel încât să amintească originea istorică și originea logică a răului căruia cuvântul pontifical venea să-i aducă remediul: *Rerum novarum* („al lucrurilor noi") în frumoasa limbă clasică pe care o vorbește Papa înseamnă: Revoluție.

Rerum novarum semel excitatâ cupidine quæ diu quidem commovet civitates („Setea de înnoiri care de multă vreme a pus stăpânire pe societăți și le ține într-o agitație febrilă"),

aceasta este continuarea textului original și ea arată limpede că Papa situează originea răului în mișcarea novatoare al cărei început l-a văzut secolul al XVIII-lea și al cărei sfârșit încă nu-l vede secolul al XX-lea.

Această sete de înnoiri, această nevoie de schimbare s-a extins, după cum era firesc, de la ordinea politică la ordinea socială: a rationibus politicis in œconomicarum cognatum genus („de la chestiunile politice la domeniul înrudit al economiei sociale"); după ce a distrus în numele libertății, acum trebuie să niveleze în numele dreptății, iar revoluția socială începe în clipa în care revoluția politică ar dori să se oprească.

Încă din primele cuvinte, Enciclica *Rerum novarum* condamnă Revoluția. Glasul rațiunii și învățătura credinței sunt cele pe care Papa le opune poftelor dezlănțuite; acestea sunt frânele necesare pe care le pune avântului nestăpânit al pasiunilor.

De unde vine faptul că doctrina Enciclicei *Rerum novarum*, tradițională ca orice învățătură a Bisericii, conservatoare în sensul cel mai adevărat și mai înalt al cuvântului, apare anumitor spirite ca o inovație, ca o îndrăzneală, ca o schimbare de direcție imprimată de cârmaci la cârma Bisericii? S-a îndrăznit chiar să se spună: o revoluție!

Da, o revoluție. Și, pentru că acesta este sensul celor dintâi două cuvinte ale Enciclicei, s-a făcut din ele, într-un anumit fel, cuvântul de ordine al unei întregi școli și s-a ajuns să se prezinte Enciclica *Rerum novarum* drept o „cartă" care

consacră, în numele Bisericii, noile drepturi și noile libertăți cu care societatea modernă se laudă că i-a înzestrat pe muncitori.

Cum s-a putut produce și accentua tot mai mult această deviere a ideilor și această deturnare a textelor? Nu intenționăm să cercetăm acum această chestiune.

Cel mai bun mijloc de a face să se înțeleagă importanța și primejdia ei este să revenim la punctul de plecare, adică la Enciclică, și să urmărim îndeaproape textul ei pentru a-i păstra mai bine spiritul.

Câteva observații asupra titlului său nu vor fi lipsite de folos la începutul acestei lucrări.

Dacă Leon al XIII-lea ar fi voit să traseze, așa cum se pretinde, un program de „lucruri noi", un fel de declarație a Drepturilor Omului și, mai ales, ale Muncitorului, nu și-ar fi intitulat Enciclica: „Despre condiția muncitorilor".

Alegerea acestei expresii trădează o înțelepciune superioară și o înțelegere profundă a ceea ce se numește chestiunea socială.

Cuvântul condiție, folosit pentru a exprima situația unei întregi clase de oameni în societate, nu este unul dintre acele neologisme pe care politica sau economia politică le-au introdus în limba noastră; este un cuvânt autentic francez prin

origine și tradiție, care presupune un întreg edificiu social alcătuit din ordine, dreptate și ierarhie.

Societatea trebuie să recunoască, să protejeze și să apere drepturile tuturor membrilor săi, dar membrii societății nu au cu toții aceleași drepturi.

Dacă muncitorii sunt expuși, în societatea contemporană, unor suferințe „nemeritate", aceasta se datorează faptului că societatea nu se preocupă de drepturile și îndatoririle proprii condiției lor.

Proclamând teoretic egalitatea drepturilor și pretinzând că nu recunoaște decât drepturile comune tuturor, Revoluția a sfărâmat barierele care îl apărau pe cel slab împotriva asupririi celui puternic; ea a expropriat clasa muncitoare la fel cum a expropriat nobilimea și clerul și a livrat-o „unui mic număr de oameni bogați și opulenți care impun un jug aproape servil nesfârșitei mulțimi a proletarilor".

Aceste cuvinte ale Enciclicei, prea adesea deturnate de la adevăratul lor sens, constituie o justă stigmatizare a societății ieșite din Revoluție.

Ceea ce dorește Biserica este să redea muncitorului practicarea îndatoririlor și exercitarea drepturilor conforme condiției sale; ea aspiră să-l protejeze și să-l mântuiască în starea de viață al cărei exemplu a fost dat de dumnezeiescul Lucrător din Nazaret.

Acesta este întregul program al Enciclicei *Rerum novarum*; ea urmărește în principal să pună în lumină un adevăr și să combată o eroare.

„Primul principiu care trebuie afirmat", spune Leon al XIII-lea, „este că omul trebuie să-și suporte cu răbdare condiția sa."

„Eroarea capitală în chestiunea de față este a crede că cele două clase sunt din fire vrăjmașe una celeilalte."

Aceste două propoziții domină întreaga învățătură a Enciclicei.

Condamnarea socialismului, apărarea și extinderea pe cât posibil a proprietății private constituie preocuparea constantă a Papei pe tot parcursul argumentației sale doctrinare.

Cu câtă putere amintește el legea suferinței și a ispășirii care apasă asupra urmașilor lui Adam și va apăsa asupra lor până la sfârșit!

„Da, durerea și suferința sunt partea de moștenire a omenirii, iar oamenii vor încerca în zadar toate mijloacele pentru a le izgoni; nu vor reuși niciodată, oricâte resurse ar desfășura și oricâte forțe ar pune în lucrare.

Dacă există unii care își atribuie această putere, dacă există unii care făgăduiesc săracului o viață lipsită de suferințe și necazuri, plină de odihnă și de desfătări neîntrerupte, aceia

înșală cu siguranță poporul și îi întind curse în care se ascund pentru viitor nenorociri mai cumplite decât cele din prezent."

S-a pierdut atât de mult din vedere, în anumite medii, adevăratul spirit al Enciclicei *Rerum novarum*, încât mai mult de un cititor se va mira poate găsind aici acest pasaj. Mai mulți jurnaliști sau conferențiari catolici, ba chiar și unii preoți, au mers până acolo încât au spus că trebuie predicat poporului paradisul încă din această viață, „în așteptarea celuilalt".

Aceasta este, după cum se vede, o teorie condamnată cu severitate de Enciclică.

O asemenea neconcordanță între învățătura Papei și cea a anumitor comentatori ai săi arată îndeajuns oportunitatea studiului pe care îl întreprindem.

II Fondul chestiunii sociale

Dacă am scrie un comentariu al Enciclicei *Rerum novarum*, urmând ordinea însăși a problemelor pe care le tratează, ar trebui să începem prin studiul socialismului.

Într-adevăr, Enciclica despre condiția muncitorilor începe prin combaterea și condamnarea socialismului.

Noi dorim însă mai întâi să punem în evidență ceea ce constituie substanța învățăturii pontificale și să ne concentrăm atenția asupra a ceea ce Papa ne prezintă drept punctul esențial al dezbaterii; de aceea vom examina, înaintea oricărei alte chestiuni, adevărul fundamental despre care Leon al XIII-lea spune că este, în aceste materii, „primul principiu care trebuie afirmat".

În opoziție cu acest „prim principiu" și pentru a-l face să apară într-un relief mai puternic, vom considera ceea ce Papa numește „eroarea capitală în chestiunea de față"; și nădăjduim că astfel doctrina catolică va apărea în toată claritatea sa.

„Primul principiu care trebuie afirmat", repetăm împreună cu Leon al XIII-lea, „este că omul trebuie să-și suporte cu răbdare condiția sa; este imposibil ca în societatea civilă toți să fie la același nivel."

„Eroarea capitală în chestiunea de față este a crede că cele două clase sunt din fire vrăjmașe una celeilalte, ca și cum natura i-ar fi înarmat pe bogați și pe săraci pentru a se lupta necontenit într-un duel neîmpăcat."

Aceste două propoziții, este ușor de văzut, exprimă unul și același adevăr: prima prin afirmare, a doua prin negarea erorii contrare; ele definesc ca fiind de drept natural mai întâi

distincția, apoi inegalitatea și, în cele din urmă, ierarhia claselor; ele amintesc indivizilor îndatorirea de a-și „suporta cu răbdare condiția" și de a nu căuta leacul suferințelor lor în utopia nivelării și a confuziei claselor.

Într-un cuvânt, aceste două propoziții, care domină Enciclica *Rerum novarum*, mențin și ocrotesc inegalitatea condițiilor ca unul dintre elementele esențiale ale societății omenești în trecut și în viitor.

Pentru a înțelege bine învățătura Bisericii în aceste materii și pentru a o prezenta poporului așa cum trebuie prezentată, trebuie să ne amintim că societatea contemporană suferă de două feluri de rele distincte.

Primele sunt consecința păcatului strămoșesc și vor afecta până la sfârșit întregul neam omenesc; celelalte sunt rezultatul revoluțiilor religioase, politice și sociale prin care națiunile moderne s-au îndepărtat de principiile adevărului revelat și ale legii naturale.

Acestei a doua categorii de rele, indivizii și societățile au nu numai posibilitatea, ci și obligația de a-i pune capăt prin întoarcerea la observarea legii naturale și a legii revelate.

În schimb, ei nu se pot sustrage pedepselor și suferințelor care constituie moștenirea urmașilor lui Adam; a pretinde contrariul înseamnă a merge împotriva învățăturii credinței și a se pregăti pentru cele mai crude deziluzii ale experienței.

Suferințelor ispășitoare care sunt pedeapsa dreaptă a păcatului strămoșesc, Biserica le cunoaște și le propune ca remediu răbdarea și smerenia în această viață, iar în cealaltă fericirea veșnică; însă împotriva mizeriilor care rezultă dintr-o dezordine actuală și consimțită, Biserica opune revendicarea drepturilor lui Dumnezeu și frâul poruncilor Sale.

Prin urmare, pe nedrept este acuzată că ar voi să rezolve chestiunea socială îndemnând poporul să se resemneze în suferință, fără speranța de a vedea vreodată ușurat povara asupririlor și a mizeriilor de care este copleșit în societatea modernă. Biserica nu a lipsit niciodată de la misiunea sa de a-l proteja pe cel slab și de a le aminti bogaților îndatoririle lor; însă rolul ei nu este și nu poate fi acela de a făgădui oamenilor fericirea desăvârșită în această viață și nici de a trezi în inimile lor dorințe irealizabile.

Atingem aici însăși esența marii erezii care, de mai bine de un secol, domină lumea: negarea dogmei păcatului strămoșesc. Acesta este principiul tuturor erorilor care alcătuiesc patrimoniul, „blocul" doctrinar al Revoluției.

„Omul se naște bun; societatea îl face rău." Iată punctul de plecare al teoriei revoluționare.

În virtutea acestei false dogme, liberalismul a voit să-l elibereze pe om de orice constrângere și să nu impună libertății fiecăruia altă limită decât respectarea libertății celorlalți.

În virtutea aceleiași false dogme, socialismul revendică astăzi pentru omul care trăiește în societate dreptul la o împărțire egală și imposibilă a bunurilor a căror posesie constituie, în ochii săi, fericirea pământească.

Prima datorie a Bisericii în fața mulțimilor solicitate sau seduse de eroarea socialistă este, așadar, de a reaminti dogma păcatului strămoșesc și de a arăta consecințele ei asupra condiției neamului omenesc.

„Omul se naște rău, înclinat spre rău încă din tinerețea sa și, mai mult, vinovat înaintea lui Dumnezeu, fiu al mâniei Sale, rob al păcatului."

Botezul, făcându-l să se nască la viața supranaturală, nu îndreaptă în el defectele naturii; îi dă dreptul la singura fericire a cerului și posibilitatea de a o dobândi prin muncă și suferință.

A munci și a suferi în chip vrednic de răsplată în această lume este singura cale prin care omul ajunge la mântuirea veșnică; iar dacă există în această lume oameni care nu muncesc și nu suferă așa cum trebuie, *sicut oportet* („după cum se cuvine"), aceia vor plăti cu o veșnicie de chinuri bucuriile deșarte ale unei clipe.

Astfel privește Biserica condiția omului, a oricărui om pe acest pământ. Trebuie să ne amintim acest lucru atunci când vrem

să vorbim sau să scriem, în chip catolic, despre condiția muncitorilor.

Aceasta face Leon al XIII-lea. Înainte de a aborda discutarea principalelor puncte care trebuie cercetate în această materie, el amintește că munca ar fi fost, în starea de nevinovăție, „un exercițiu plăcut", dar că „după păcat, necesitatea i-a adăugat sentimentul durerii și a impus-o ca ispășire".

„Tot astfel", continuă Sfântul Părinte, „se întâmplă și cu toate celelalte nenorociri care s-au abătut asupra omului; aici jos ele nu vor avea nici sfârșit, nici răgaz, deoarece roadele funeste ale păcatului sunt amare, aspre și dureroase și îl însoțesc în mod necesar pe om până la ultima sa suflare. Da, durerea și suferința sunt partea de moștenire a omenirii..."

Necredința contemporană reproșează Bisericii doctrina care imprimă muncii omului acest caracter de ispășire. Fără îndoială, trebuie să răspundem, după cum arată aici însuși Leon al XIII-lea, că munca a rămas „un exercițiu" al facultăților și puterilor omului, exercițiu necesar și folositor, în anumite limite, pentru conservarea și dezvoltarea lor; dar trebuie să ne ferim de a urmări și, poate mai ales, de a promite un ideal de societate civilizată în care munca nu ar mai avea niciun alt caracter și în care oamenii nu ar mai învăța, cu prețul sudorii și al sângelui lor, că ea este și o ispășire. Această doctrină nu place lumii, fiindcă îi umilește mândria; dar acesta nu este un motiv pentru a o ascunde, ci mai degrabă un semn

al datoriei ce ne revine de a o propovădui cu și mai multă îndrăzneală.

Acest caracter ispășitor al muncii apare mai limpede în munca manuală, unde trupul se osteneşte mai mult decât spiritul; și tot acesta este genul de muncă la care imensa majoritate a oamenilor este și va fi întotdeauna supusă.

Astfel, condiția celor mai mulți — adică aceea a muncitorilor — este și aceea în care se face simțit mai puternic efectul sentinței dumnezeiești:

„Pământul va fi blestemat din pricina ta; prin muncă îți vei scoate hrana din el în toate zilele vieții tale."

(Facerea III, 17.)

Aceasta este condiția impusă omului de Dumnezeu ca pedeapsă a păcatului, condiție pe care Biserica nu pretinde să o schimbe. Mai mult încă, Leon al XIII-lea proclamă că datoria de a o „suporta cu răbdare" este „primul principiu care trebuie afirmat" de oricine dorește să trateze în chip creștin chestiunea socială.

Cu toate acestea, o obiecție de o aparență redutabilă se ridică îndată înaintea noastră. O întreagă clasă de oameni pare să scape de această lege a muncii și, prin urmare, de sentința dumnezeiască a ispășirii.

Nu numai că printre cei care muncesc există unii a căror trudă este incomparabil mai puțin apăsătoare decât a majorității oamenilor din aceeași condiție; nu numai că profesiunile așa-numite liberale sunt deopotrivă mai onorate, de regulă mai lucrative și mai puțin grele, dar există și o clasă de oameni care găsesc în bogățiile lor mijlocul de a se bucura de bunurile vieții fără a fi nevoiți să le dobândească prin muncă.

Această inegalitate a condițiilor, în măsura în care nu este agravată de răutatea oamenilor, este ea conciliabilă cu legea muncii impusă omului de Dumnezeu, cu dreptatea socială care repartizează sarcinile comune între toți cetățenii? Trebuie ea acceptată, păstrată și apărată sau, dimpotrivă, combătută, diminuată și poate chiar suprimată?

La aceasta Enciclica *Rerum novarum* răspunde:

„Este imposibil ca, în societatea civilă, toți să fie ridicați la același nivel. Desigur, acesta este scopul urmărit de socialiști; însă toate eforturile împotriva naturii sunt zadarnice."

În câteva cuvinte, inegalitatea condițiilor este declarată de drept natural, iar proiectul de a-i ridica pe toți la același nivel este respins de Leon al XIII-lea, care îl trece în contul acelorași socialiști a căror doctrină o condamnase mai înainte.

Nivelarea socială este „imposibilă"; este o utopie împotriva naturii. Nu pentru că natura însăși ar fi stabilit între oameni aceste distincții de clase și condiții pe care le vedem în

societate, ci pentru că „ea a așezat între oameni diferențe de inteligență, de talent, de îndemânare, de sănătate și de putere; diferențe necesare din care se naște în mod spontan inegalitatea condițiilor".

Teza revoluționară a autorului *Contractului social*, teză pe care o regăsim, după cum am spus, la baza tuturor erorilor socialiste și liberale, este că societatea omenească, cu organizarea și ierarhia sa, nu este opera naturii, ci o creație artificială a voinței oamenilor.

Cu totul alta este doctrina Bisericii: omul, născut rău, devine mai bun dacă se supune frâului mântuitor al exigențelor vieții sociale.

Această viață este supusă unor legi impuse voinței libere a omului prin intermediul rațiunii sale, care le percepe limpede necesitatea evidentă. Între aceste legi, una dintre cele dintâi este aceea a inegalității condițiilor, a inegalității drepturilor, întemeiată pe faptul inegalității forțelor intelectuale, morale și fizice ale oamenilor.

Aceste diferențe și diversități de aptitudini sunt un fapt în indivizi și o nevoie, o necesitate în corpul social:

„Viața socială", spune Leon al XIII-lea, „cere un organism foarte variat și funcțiuni foarte diverse; iar ceea ce îi determină în mod special pe oameni să-și împartă aceste funcțiuni este tocmai diferența condițiilor lor respective."

Astfel, „această inegalitate se întoarce în folosul tuturor, al societății ca și al indivizilor”.

Suntem acum pe deplin lămuriți asupra gândirii Bisericii: inegalitatea condițiilor nu este doar un fapt, o necesitate brutală pe care omul trebuie să o suporte; ea este un bine care folosește tuturor, „societății și indivizilor”.

Prin urmare, pentru catolici nu poate fi vorba nici de a o combate, nici de a o distruge; trebuie să o păstreze și să o apere împotriva celor care o atacă.

Mai mult încă, „eroarea capitală în chestiunea de față” — acestea sunt cuvintele Enciclicei — nu este doar negarea legitimității inegalității condițiilor, ci contestarea faptului că această inegalitate ar fi folositoare binelui tuturor; „este a crede”, spune Leon al XIII-lea, „că cele două clase sunt din fire vrăjmașe una celeilalte”.

Papa nu ezită să califice această eroare drept „o asemenea aberație încât adevărul trebuie căutat într-o doctrină cu totul contrară”.

Într-adevăr, dacă inegalitatea condițiilor este de drept natural, după cum afirmă în mod expres Enciclica, ar rezulta că, dacă cele două clase ar fi vrăjmașe prin însăși natura lor, ar trebui acuzată natura însăși, adică Dumnezeu, că i-a „înarmat pe bogați și pe săraci pentru a se lupta necontenit într-un duel îndârjit”.

Această teorie a antagonismului de clasă, în fața căreia nu se oprește materialismul ateu care constituie întreaga teologie a socialismului, a fost pe bună dreptate calificată de Papă drept o aberație.

Nu numai că inegalitatea condițiilor este voită de natură, dar fiecare clasă este, prin însăși natura sa, dispusă să se unească cu cealaltă și să o completeze.

„În societate", spune Leon al XIII-lea, „cele două clase sunt destinate prin natură să se unească armonios și să se mențină reciproc într-un echilibru desăvârșit. Ele au o nevoie imperioasă una de cealaltă; nu poate exista capital fără muncă și nici muncă fără capital."

Astfel este înlăturată limpede „aberația socialistă". Distincția claselor, inegalitatea care îi separă pe membrii oricărui Stat în două mari categorii — bogații și săracii — nu este o dezordine, o nedreptate; este lucrarea lui Dumnezeu, este o instituție de drept natural. Nu se poate pune, așadar, problema de a lucra la venirea unei ordini noi în care capitalul, trecând în întregime în mâinile lucrătorilor, ar face ca antagonismul să lase loc unificării claselor.

Fără îndoială, „nu poate exista capital fără muncă"; dar, în loc să conchidă că trebuie ca acest capital să treacă în mâinile lucrătorilor și că mâinile care dețin capitalul trebuie să mânuiască și unealta, Papa menține, ca lege generală dictată

de natură, că „cele două clase” au o nevoie imperioasă una de cealaltă.

Între ele nu există numai, după cum s-a pretins, diversitate și distincție; există inegalitate, există ierarhie, iar aceasta este de drept natural, astfel încât nicio revoluție nu va putea schimba ceva în această privință.

Enciclica *Rerum novarum* o spune expres mai departe: „Oricare ar fi vicisitudinile prin care formele de guvernământ sunt chemate să treacă, vor exista întotdeauna între cetățeni acele inegalități de condiții fără de care o societate nu poate nici să existe, nici să fie concepută.”

Nu s-ar putea afirma mai limpede deșertăciunea teoriilor socialiste, colectiviste și anarhiste.

Concepția unei stări sociale în care toți oamenii ar fi de aceeași condiție, în care nu ar exista nicio distincție de clase, este pur și simplu contrară naturii și bunului-simț.

III Condamnarea socialismului

După ce am pus în lumină ceea ce Leon al XIII-lea consideră a fi fondul chestiunii sociale, să revenim la primele pagini ale Enciclicei, consacrate combaterii și condamnării „aberației" socialiste.

Răul, am spus-o, are drept cauze eficiente și istorice: 1° distrugerea corporațiilor de meserii; 2° secularizarea legilor și a instituțiilor publice; 3° concurența dezlănțuită și neloială, care rezultă din decăderea moravurilor publice; 4° camăta și speculația, care tulbură și falsifică condițiile muncii; 5° monopolul și acapararea efectelor de comerț.

Din toate aceste cauze, enumerate de Enciclică, rezultă antagonismul claselor, care este cauza formală a răului de care suferă lumea muncii și societatea întreagă.

Într-adevăr, societatea modernă nu mai recunoaște aproape alte inegalități sociale decât acelea care provin din bani. Nu mai există, legal și efectiv, decât două clase: aceea a

capitaliștilor și aceea a proletarilor, a angajatorilor și a angajaților. De aici, obișnuința de a considera chestiunea socială ca un conflict între capital și muncă, adică între forțe și entități matematice, iar nu între ființe vii, între oameni.

Banul de o parte, forța numărului de cealaltă: iată, s-ar putea spune, cei doi numitori comuni la care secolul al XIX-lea a redus toate fracțiunile corpului social.

Această disociere, acest divorț al unor elemente care trebuie să fie unite, contopite și combinate, a creat antagonismul dintre capital și muncă și pregătește un război de clase al cărui deznodământ, oricare ar fi învingătorul, va fi fatal societății întregi.

Acestui rău, socialiștii îi propun un remediu: transferarea capitalului în mâinile colectivității. Aceasta înseamnă a pune capăt războiului prin exterminarea unuia dintre beligeranți; înseamnă a voi crearea unei ordini sociale în care nu ar mai exista inegalități, fiindcă nu ar mai exista clase; înseamnă, până atunci, „a împinge la ura geloasă a săracilor împotriva celor care posedă", făcând poporul să creadă că singurul obstacol în calea fericirii sale este existența unei clase care deține bunurile la care el aspiră.

Suprimarea proprietății private; crearea unei proprietăți colective a cărei administrare ar aparține Statului; împărțirea egală a bogățiilor: iată ceea ce Leon al XIII-lea denunță și condamnă în „aberația" socialistă.

Vom observa aici că Suveranul Pontif nu se oprește numai la a considera cât de mult socialismul exagerează și denaturează atribuțiile puterilor publice, făcând din acestea furnizorii și economii familiei și ai individului; pătrunzând mai adânc în subiectul care îl preocupă, el arată în dreptul de proprietate privată, amenințat de socialiști, ultimul temei pe care se sprijină ceea ce mai rămâne din ordinea socială.

Vom vedea, în cursul acestui studiu, ce importanță atribuie Leon al XIII-lea rolului proprietății private în soluționarea chestiunii sociale. Protejând-o, întărind-o, înlesnind dobândirea ei de către muncitor, el pretinde să îmbunătățească în chipul cel mai eficace condiția acestuia.

Mai întâi, el apără proprietatea privată împotriva erorii socialiste în numele intereselor muncitorului, căci însuși scopul muncii omului este dobândirea unui bun care să-i aparțină în mod propriu și de care să poată uza liber.

Colectivismul nu ar avea alt efect, spune Leon al XIII-lea, decât „de a face situația muncitorilor mai precară, retrăgându-le libera dispoziție asupra salariului lor și răpindu-le, prin însuși acest fapt, orice speranță și orice posibilitate de a-și mări patrimoniul și de a-și îmbunătăți situația".

Acesta este ceea ce se poate numi un argument *ad hominem* („adresat omului"), îndreptat către acești pretinși prieteni ai poporului care sunt agitatorii socialiști; dar există un altul, de

o însemnătate mai înaltă, pe care Papa îl opune, cu autoritatea sa suverană, pasiunilor revoluționare: abolirea proprietății private este „în cel mai înalt grad nedreaptă".

„Remediul propus", spune Leon al XIII-lea, „este în opoziție vădită cu dreptatea", și îndată, la această afirmație deja atât de gravă, adaugă o alta care îmbracă forma unei definiții: „Proprietatea privată și personală este pentru om de drept natural."

Să constatăm aici, încă o dată, că Revoluția, din care socialismul nu este decât una dintre faze, atacă dreptul natural cel puțin tot atât cât revelația supranaturală și Biserica. Sub pretext de progres, de reforme și de evoluții sociale, ea pretinde să suprime legi și instituții care nu sunt lucrarea oamenilor, ci a lui Dumnezeu. Nevoind să recunoască societății omenești altă origine și autorității alt izvor decât voința liberă a celui mai mare număr, Revoluția distruge însuși temeiul societății, care este dreptul natural, drept superior voinței omului și al cărui autor este Dumnezeu.

Trebuie, așadar, ca Biserica, interpretă și păzitoare a dreptului natural, precum și a revelației, să spună Revoluției acel *non licet* („nu este îngăduit") care va salva societatea. Oricare ar fi transformările istorice prin care vor trece popoarele pământului până la sfârșitul timpurilor, există legi esențiale și primordiale cărora societatea omenească le va rămâne supusă întotdeauna și pretutindeni. Nicio putere nu va birui împotriva naturii lucrurilor. Și, fiindcă în zilele noastre

anumiți reformatori pretind să constituie societatea pe temelii noi, Biserica le reamintește că inegalitatea condițiilor și proprietatea privată sunt de drept natural și, prin urmare, mai presus de atingerile lor.

După ce a expus cu multă putere și limpezime argumentele care dovedesc că omul are, prin însăși natura sa și anterior existenței societății, dreptul de a-și însuși pământul cu toate roadele lui, Leon al XIII-lea combate obiecțiile care ar putea fi ridicate împotriva acestei doctrine și conchide: „Așadar, pe bună dreptate, universalitatea neamului omenesc, fără a se tulbura de opiniile contrare ale unui mic grup, recunoaște, cercetând cu atenție natura, că în legile ei se află primul temei al împărțirii bunurilor și al proprietăților private."

Ceea ce s-a spus despre indivizi se aplică „cu și mai multă rigoare", spune Enciclica, societății domestice. Aceasta nu înseamnă că familia ar fi ea însăși și în mod direct subiectul unui drept de proprietate nu individual, ci colectiv; înseamnă, spune Leon al XIII-lea, că „acest drept de proprietate pe care Noi l-am revendicat, în numele însuși al naturii, pentru individ, trebuie acum transferat omului constituit cap al familiei. Și nu este destul: trecând în societatea domestică, acest drept dobândește acolo cu atât mai multă tărie cu cât persoana omenească primește acolo mai multă extensiune."

De aici, dreptul capului de familie de a crea un patrimoniu permanent și de a-l transmite, prin moștenire, urmașilor săi.

Acest drept, Revoluția îl micșorează și îl pune în primejdie în două feluri. Mai întâi, restrângând și împiedicând libertatea tatălui de familie prin obligația împărțirii egale a bunurilor sale mobile și imobile între fiecare dintre copiii săi; apoi, contestând însuși principiul eredității prin proiecte de legi care tind să facă din Stat moștenitorul privilegiat al tuturor cetățenilor, în vreme ce deja taxele de succesiune absorb, după trei generații, totalitatea unui patrimoniu.

Aici, Papa începe să protesteze împotriva acestor uzurpări ale Statului asupra domeniului familiei. Aceasta se bucură de drepturi „cel puțin egale" cu cele ale societății civile; „cel puțin egale, spunem Noi, căci societatea domestică are asupra societății civile o prioritate logică și o prioritate reală, la care participă în mod necesar drepturile și îndatoririle sale", iar Leon al XIII-lea încheie formulând această condamnare vrednică să figureze într-un nou *Syllabus*:

„Astfel, substituind providenței părintești providența Statului, socialiștii merg împotriva dreptății naturale și rup legăturile familiei."

Aceasta este a treia încălcare a dreptului natural pe care Papa o înscrie în sarcina socialiștilor.

După ce a vorbit astfel ca Doctor, Leon al XIII-lea vorbește ca filosof și arată, în câteva cuvinte, consecințele funeste ale acestor erori pentru familie și pentru Stat, apoi rezumă într-o

sentință doctrinală condamnarea sistemului. Iată această judecată, a cărei gravitate și autoritate nu vor scăpa nimănui:

„Din tot ceea ce am spus, se înțelege că teoria socialistă a proprietății colective trebuie respinsă în chip absolut, ca fiind vătămătoare chiar celor pe care vrea să-i ajute, contrară dreptului natural al indivizilor, denaturând funcțiile Statului și tulburând liniștea publică."

Iată socialismul condamnat printr-o sentință formală a Sfântului Scaun, sentință motivată, care precizează treptele și diferitele aspecte ale erorii.

Papa adaugă, câteva rânduri mai jos:

„Cu încredere abordăm acest subiect și în plinătatea dreptului Nostru; căci chestiunea care se dezbate este de o asemenea natură încât, dacă nu se face apel la religie și la Biserică, este cu neputință să i se găsească vreodată o soluție eficace."

De altfel, Biserica fiind, după cum am spus, păzitoarea și interpreta infailibilă a dreptului natural, orice eroare care atacă legile naturale ale ordinii morale ține de autoritatea sa. Acesta este cazul socialismului.

Dar Biserica nu se mărginește să proscrie eroarea, ea definește adevărul; de aceea, după ce a condamnat teoria socialistă, mai ales în măsura în care atacă proprietatea privată, Papa se exprimă astfel:

„Să rămână, așadar, bine stabilit că primul temei care trebuie așezat de toți cei ce voiesc în mod sincer binele poporului este inviolabilitatea proprietății private."

Pentru a uni exemplul cu preceptul, Leon al XIII-lea și-a început Enciclica despre condiția muncitorilor prin condamnarea socialismului și revendicarea dreptului de proprietate individuală.

Trebuie să avem necontenit prezentă în minte această doctrină atunci când vorbim despre reforme în favoarea clasei muncitoare. Ideea naționalizării pământului, a socializării instrumentelor de muncă, este propagată activ în toate mediile de către socialiști; anumiți catolici nu se păzesc îndeajuns de aceste teorii.

Doctrina Enciclicei se rezumă, dimpotrivă, în această propoziție: „Primul temei care trebuie așezat de toți cei ce voiesc în mod sincer binele poporului este inviolabilitatea proprietății private."

IV Reconcilierea claselor în dreptate și caritate

După ce am studiat, în Enciclica *Rerum novarum*, fondul chestiunii sociale și eroarea capitală din care ea s-a născut, trebuie să cercetăm acum soluția dată de Biserică acestei redutabile probleme.

Antagonismul claselor, ridicat la rang de doctrină și considerat ca o consecință necesară a inegalității condițiilor, aceasta este eroarea capitală semnalată de Leon al XIII-lea. „Aberația" socialistă agravează încă această eroare, recomandând suprimarea patronatului și abolirea proprietății individuale.

Încă din primele pagini ale Enciclicei, Papa dezaprobă aceste false doctrine; el afirmă, mai întâi, că „omul trebuie să-și suporte cu răbdare condiția"; apoi, că cele două clase — bogații și săracii — „sunt destinate prin natură să se unească armonios într-un echilibru desăvârșit".

Doctrina fiind astfel fixată și nodul chestiunii sociale definit, ne va fi mai ușor să înțelegem bine soluția ei.

Această soluție constă în a face să domnească între clase, în locul antagonismului și al războiului, unirea, armonia și, dacă este cu putință, o adevărată prietenie.

Mijloacele cele mai eficace pentru atingerea unui asemenea scop aparțin domeniului Bisericii. Nu există, într-adevăr, nicio doctrină comparabilă cu aceea a Bisericii Catolice pentru a face să înceteze antagonismul claselor sau, cel puțin, pentru a modera conflictele lor.

De aceea, Leon al XIII-lea declară că intervine în chestiunea socială „cu încredere și în plinătatea dreptului său". Aceasta nu înseamnă că Biserica nu ar avea nicidecum nevoie de concursul puterilor publice, al patronilor, al capitaliștilor și al muncitorilor înșiși, într-o problemă care interesează, în primul rând, ordinea și prosperitatea temporală ale Statelor; ci înseamnă că, fără Biserică, eforturile tuturor vor fi neputincioase.

„Ceea ce afirmăm fără șovăire", spune Leon al XIII-lea, vorbind despre puterile publice, „este deșertăciunea acțiunii lor în afara celei a Bisericii."

Mijloacele de a rezolva chestiunea socială sunt, așadar, de două feluri: mijloace naturale și mijloace supranaturale; urmând ordinea indicată de Enciclică, vom începe cu cele din urmă.

„Întreaga economie a adevărurilor religioase", spune Leon al XIII-lea, „este de natură să-i apropie și să-i reconcilieze pe

bogați și pe săraci, reamintind celor două clase îndatoririle lor."

Să observăm aici cu ce ordine, cu ce logică riguroasă, Sfântul Părinte își urmează expunerea doctrinală.

Marele rău al societății este războiul claselor; Biserica posedă, în doctrina sa, remediul cel mai eficace împotriva acestui rău. De ce? Pentru că Biserica „reamintește celor două clase îndatoririle lor", pe când Revoluția, proclamând drepturile omului, a dat semnalul tuturor conflictelor.

A ÎNVĂȚA PE OAMENI ÎNDATORIRILE LOR

A învăța pe oameni îndatoririle lor, iată întreaga misiune a Bisericii în ceea ce privește chestiunea socială.

Dacă patronii își împlinesc îndatoririle, drepturile muncitorilor vor fi respectate; dacă muncitorii își cunosc îndatoririle și le practică, drepturile patronilor vor fi ocrotite; însă, pentru a ajunge la acest rezultat, nu muncitorilor trebuie să li se predice îndatoririle patronilor și nici patronilor să li se predea îndatoririle muncitorilor.

Mai mult de un orator contemporan a căzut în această greșeală; ar fi fost, fără îndoială, mai eficace și mai creștinesc să procedeze altfel.

Oricum ar fi, amintind celor două clase îndatoririle lor, Biserica își va împlini misiunea și va lucra la apropierea lor.

Îndată, unind din nou exemplul cu preceptul, Leon al XIII-lea începe să expună doctrina catolică privitoare la îndatoririle reciproce ale patronului și ale muncitorului. El distinge cu grijă îndatoririle de dreptate de îndatoririle de caritate: distincție capitală, a cărei uitare poate duce la cele mai grave erori.

ÎNDATORIRI DE DREPTATE

A. Îndatoririle muncitorilor

Misiunea Bisericii fiind aceea de a „aminti celor două clase îndatoririle lor", Leon al XIII-lea nu uită acest lucru și începe cu clasa muncitoare.

Muncitorul are îndatoriri de împlinit față de patron; îndatoriri de dreptate și îndatoriri de caritate; el are nevoie să-i fie învățate, mai ales în epoca noastră, iar Papa a vorbit tocmai pentru a le reaminti celor cărora li se cuvine. Iată, pe scurt, după chiar termenii Enciclicei, îndatoririle de dreptate ale muncitorului față de patron:

1° Să presteze în întregime și cu fidelitate toată munca la care s-a obligat prin contract liber și conform echității.

2° Să nu aducă nici o pagubă patronului, nici în bunurile sale, nici în persoana sa.

3° Chiar și revendicările trebuie să fie lipsite de violență și să nu îmbrace niciodată forma răzvrătirilor.

4° Să fugă de oamenii perverși care, prin discursuri înșelătoare, insuflă muncitorului speranțe exagerate și îi fac mari făgăduințe care nu duc decât la regrete sterile și la ruinarea averilor.

Această din urmă obligație nu este, în mod evident, o îndatorire de dreptate față de patron, ci este un precept necesar și deosebit de oportun pentru a-l sustrage pe muncitor influențelor vinovate care l-ar împinge în mod inevitabil să-și încalce îndatoririle față de patron.

Este de ajuns să nu fii cu totul străin de lumea muncitorească pentru a recunoaște cât de necesară este amintirea acestor obligații și în ce măsură ele sunt necunoscute de marea majoritate, ba chiar ignorate de mulți muncitori socotiți conștiincioși.

Antagonismul întreținut de Revoluție între capital și muncă a creat în ateliere o stare de spirit căreia muncitorul îi scapă cu greu, stare de spirit datorită căreia patronul este considerat un dușman și tratat ca atare.

Totul este îngăduit împotriva „exploatatorului". Muncitorul nu-și face nici un scrupul nu numai să nu furnizeze durata și efortul de muncă convenite, ci chiar să aducă prejudicii intereselor întreprinderii, fie prin neglijențe culpabile, fie chiar prin lucrări defectuoase făcute cu intenție.

Ar fi, așadar, de cea mai mare necesitate ca, în predicile și conferințele ținute muncitorilor, aceștia să fie instruiți cu privire la îndatoririle stării lor și să fie dezvoltată această parte a Enciclicei *Rerum novarum* care a fost scrisă în mod special pentru ei.

Nu ar fi mai puțin oportun să li se arate că Biserica dezaprobă grevele atunci când ele degenerează — și aceasta este situația obișnuită — în violențe și răzvrătiri; că este o datorie pentru muncitor să fugă de instigatorii unor asemenea greve și, în general, de toți aceia care fac mari promisiuni și insuflă speranțe exagerate.

Sfântul Toma de Aquino și, cu mult înaintea lui, bătrânul Aristotel spuseseră deja că cea mai mare nenorocire a cetăților sunt oamenii care lingușesc poporul pentru a-i câștiga voturile și a ajunge astfel la bogății și onoruri.

Fidel tradițiilor Școlii, Leon al XIII-lea nu are altă doctrină și îi avertizează pe muncitori că aceia care „făgăduiesc săracului o viață lipsită de suferințe și de dureri, în întregime plină de repaus și de desfătări neîncetate, aceia înșală poporul..."

B. Îndatoririle patronilor

Acum Leon al XIII-lea amintește îndatoririle celeilalte clase, aceea a bogaților și a patronilor. Mai întâi, el pune înaintea ochilor lor demnitatea omului și a creștinului, pe care trebuie să o respecte în muncitor, demnitate care nu este nicidecum micșorată — dimpotrivă — prin exercitarea muncii manuale.

1° Este rușinos și neomenesc să te folosești de om ca de un simplu instrument de câștig, ci trebuie să se țină seama de interesele sale spirituale.

2° Muncitorul să nu fie lăsat pradă seducției și ispitelor corupătoare.

3° Nimic să nu vină să slăbească în el spiritul de familie și deprinderile de economie.

4° Este interzis stăpânilor să impună subordonaților lor o muncă peste puterile lor sau nepotrivită cu vârsta și sexul lor.

5° Să pună în primul rând al îndatoririlor sale pe aceea de a da fiecăruia salariul care i se cuvine. A exploata sărăcia și mizeria și a specula asupra nevoii sunt lucruri condamnate deopotrivă de legile divine și omenești. Ceea ce ar fi o crimă care strigă răzbunare la cer ar fi să lipsești pe cineva de plata muncii sale.

6° În sfârșit, bogații trebuie să se abțină cu scrupulozitate religioasă de la orice manevră cămătărească de natură să aducă atingere economiilor săracului.

Ceea ce privește salariul va fi tratat mai pe larg de Leon al XIII-lea într-o altă parte a Enciclicei. Vom studia atunci cu atenție această importantă chestiune. De pe acum constatăm că îndatoririle patronilor, astfel cum tocmai au fost definite de Sfântul Părinte, decurg direct din Decalog și tind să garanteze bunurile spirituale și temporale ale muncitorului. Trebuie să recunoaștem, în același timp, că societatea modernă nu a ținut deloc seama de morală în dezvoltarea prodigioasă a comerțului și a industriei sale.

Nimeni nu s-a preocupat, timp de mai mult de jumătate din secolul al XIX-lea, de interesele spirituale ale muncitorului în organizarea muncii. Nimic nu s-a făcut, dimpotrivă, pentru a ocroti economiile săracului împotriva manevrelor cămătărești ale speculației; patronii creștini, sincer doritori să-și împlinească îndatoririle, se lovesc adesea încă de obstacole pe care Revoluția le-a făcut să apară și pe care nu depinde de ei să le înlăture.

În fața acestei anarhii a lumii muncii, a acestei dezordini de care societatea are datoria să se elibereze, deoarece ea este rezultatul răzvrătirii sale împotriva legii lui Dumnezeu, trebuie repetat împreună cu Leon al XIII-lea, vorbind despre îndatoririle enumerate mai sus: „Ascultarea de aceste legi ar fi

de ajuns, ea singură, pentru a face să înceteze orice antagonism și pentru a-i suprima cauzele."

Este, așadar, cu adevărat drept să se spună că Biserica posedă o putere singulară pentru a rezolva chestiunea socială, deoarece numai ea este interpretele infailibilă a legii naturale și numai ea poate procura oamenilor ajutoarele necesare pentru a o observa cu fidelitate.

Dar, dacă împlinirea îndatoririlor de dreptate poate fi de ajuns pentru a face să domnească pacea între oameni, ea nu este suficientă pentru a atinge acel ideal de civilizație pe care Cristos a venit să-l aducă lumii și care îi conduce pe oameni până la posesia veșnică a lui Dumnezeu.

ÎNDATORIRI DE CARITATE

„Biserica, continuă Leon al XIII-lea, instruită și călăuzită de Isus Cristos, își îndreaptă privirile și mai sus; ea propune un ansamblu de precepte mai desăvârșite, deoarece dorește să strângă legătura dintre cele două clase până la a le uni una cu cealaltă prin legăturile unei adevărate prietenii."

Iată, schițat în câteva rânduri, programul civilizației creștine la gradul său cel mai înalt. Mai înainte, Biserica ne arăta, prin glasul capului său vizibil, cum observarea legilor dreptății ar fi suficientă pentru a face să dispară relele pe care dezordinile societății moderne le-au zămislit; acum, același glas ne învață

cum dumnezeiasca caritate poate face să slujească binelui supranatural al omului durerile și suferințele pe care nu stă în puterea oamenilor să le suprime, deoarece ele sunt urmarea păcatului originar și partea de moștenire a omenirii căzute.

Trebuie recitită acea frumoasă pagină în care Papa amintește acest adevăr mereu nou pentru lume: „Abia după ce vom fi părăsit această viață vom începe cu adevărat să trăim."

Atunci când Biserica se ocupă de nevoile temporale ale omului, ea le privește întotdeauna din acest punct de vedere; iar atunci când vorbește despre ceea ce lumea numește bogăție, ea spune împreună cu Leon al XIII-lea: „Fie că prisosiți în bogății și în toate cele socotite bunuri ale norocului, fie că sunteți lipsiți de ele, aceasta nu are nici o importanță pentru fericirea veșnică; felul în care vă veți folosi de ele, iată ceea ce interesează." Cât de mult liniștește Biserica, prin această doctrină, în suflete acea sete de plăceri, acea poftă de aur, cauză a atâtor conflicte contemporane!

Mai mult încă, suferința însăși devine o comoară pentru adevăratul creștin.

„Isus Cristos, continuă Sfântul Părinte, nu a suprimat necazurile, care alcătuiesc aproape întreaga țesătură a vieții muritoare; El le-a făcut stimulente ale virtuții și izvoare de merit; astfel încât nu este nici un om care să poată pretinde răsplățile veșnice dacă nu merge pe urmele însângerate ale lui Isus Cristos."

Ce doctrină! Pentru care clasă de oameni, bogați sau săraci, nu este întotdeauna oportun să fie făcute auzite aceste învățături?

Mai ales bogaților le este necesară această predicare, deoarece bogățiile le îngăduie să încerce, cel puțin în parte, să se sustragă unora dintre suferințele care constituie partea comună a omenirii.

Blestemele Domnului nostru Isus Cristos împotriva bogaților sunt în memoria tuturor. Ceea ce este mai puțin înțeles este că atașamentul și dorința neînfrânată de bogății, mai mult decât faptul posedării lor, cad sub anatema Evangheliei. Și totuși, câți bogați, în acest sens, printre toți acești proletari al căror suflet este chinuit de pofte și de invidie!

Ceea ce este important pentru mântuire nu este posedarea, ci folosirea bogățiilor; iată, deci, regulile trasate de Enciclică asupra acestui subiect:

A. Îndatoririle bogaților

„Proprietatea privată, repetă încă o dată Leon al XIII-lea, este de drept natural; exercitarea acestui drept este nu numai îngăduită, mai ales pentru cel care trăiește în societate, ci și absolut necesară."

După ce amintește acest principiu, Papa abordează chestiunea folosirii pe care se cuvine să o facem din bogății și formulează

ca teză generală acest răspuns al Sfântului Toma de Aquino, care rezumă doctrina Bisericii:

„Sub acest raport, adică în ceea ce privește folosirea lor, omul nu trebuie să considere bunurile exterioare ca fiind proprii în mod exclusiv, ci mai degrabă ca fiind comune, astfel încât să le împărtășească cu ușurință celorlalți în nevoile lor."

Unii, dintre catolici, s-au folosit de acest pasaj al sfântului Doctor pentru a acoperi cu autoritatea sa tendințele socialiste.

Cine nu vede până unde s-au înșelat?

Sfântul Toma vorbește aici despre folosirea bogățiilor și nicidecum despre dreptul de a poseda.

Mai mult, obligația care decurge din acest principiu este o îndatorire de caritate, iar nu de dreptate. Nu ar fi trebuit niciodată să existe vreo neînțelegere asupra acestui punct, de vreme ce tocmai vorbind despre milostenie sfântul Doctor a formulat maxima din care se voiește a se face un axiom de drept. De altfel, aceasta este ceea ce spune îndată și în mod expres Enciclica *Rerum novarum*.

„De îndată ce s-a dat îndeajuns pentru necesitate și pentru cuviință, este o datorie de a vărsa prisosul în sânul săracilor. Este o datorie, nu de strictă dreptate, afară de cazurile de extremă necesitate, ci de caritate creștină; o datorie, prin

urmare, a cărei împlinire nu poate fi urmărită prin legile dreptății omenești."

Se vede cu câtă grijă și cu câtă precizie ține Leon al XIII-lea să afirme că mărinimia, liberalitatea bogatului față de sărac nu este o îndatorire de dreptate și că legea nu poate nicidecum să impună observarea ei. Mai mult, știind la ce excese influența ideilor socialiste a împins chiar și spirite bune, Sfântul Părinte nu a socotit inutil să formuleze anumite principii dezvoltate de toți moraliștii, dar pe care școala novatoare părea să le uite prea mult.

„Nimeni, desigur, nu este ținut să-l ajute pe aproapele luând din cele necesare lui sau familiei sale, nici chiar să retragă ceva din ceea ce convenințele sau buna-cuviință impun persoanei sale..." Iar Papa se referă la *Summa Theologică* a sfântului Toma, care formulează aceeași gândire, adăugând că cerințele cuviinței vieții, potrivit condiției fiecăruia, trebuie apreciate destul de larg.

Cu greu se poate explica, citind aceste pasaje ale Enciclicei și aceste texte ale sfântului Toma, cum s-au putut găsi scriitori care să invoce, în favoarea socialismului și a abolirii, fie și parțiale, a proprietății individuale, autoritatea Enciclicei *Rerum novarum* și învățăturile sfântului Toma de Aquino.

Ceea ce teologii și, înaintea lor, Părinții Bisericii au spus mai aspru despre folosirea bogățiilor trebuie înțeles despre datoria

milosteniei și nicidecum despre o datorie de dreptate, singura care poate legitima intervenția Statului.

De altfel, o datorie de caritate nu este un simplu sfat. Poate că interpreții noștri moderni s-au înșelat asupra caracterului obligatoriu al îndatoririlor de caritate?

Toată doctrina Bisericii asupra acestui subiect este rezumată în propoziția următoare, prin care Papa încheie expunerea îndatoririlor de caritate ale claselor conducătoare: „Oricine a primit de la bunătatea dumnezeiască o mai mare abundență, fie de bunuri externe și ale trupului, fie de bunuri ale sufletului, le-a primit cu scopul de a le face să slujească propriei sale desăvârșiri și, în același timp, ca slujitor al Providenței, alinării celorlalți." Se vede destul de limpede, prin această asemănare a bunurilor sufletului cu cele ale averii, că nu poate fi vorba de socializarea sau de naționalizarea acestor bunuri.

B. Îndatoririle săracilor

Chestiunea socială nu poate fi rezolvată decât dacă se aduce clasa muncitoare să-și primească cu răbdare condiția, adică să suporte partea de muncă și de suferință pe care păcatul lui Adam a lăsat-o moștenire urmașilor săi. Or, nu există nimic comparabil cu doctrina catolică pentru a insufla puternice motive de resemnare și de răbdare în fața relelor vieții. Exemplul lui Cristos suferind, al lui Isus din Nazaret lucrând

cu mâinile Sale în atelierul lui Iosif, este în cel mai înalt grad eficace pentru a inspira inimilor creștine iubirea vieții ascunse, sărace și truditoare.

Leon al XIII-lea rezumă el însuși această doctrină supranaturală; el amintește „că adevărata demnitate a omului și excelența sa se află în moravurile sale, adică în virtutea sa; că virtutea este patrimoniul comun al muritorilor, la îndemâna tuturor, a celor mici și a celor mari, a săracilor și a bogaților; că numai virtutea și meritele, în orice subiect s-ar găsi, vor dobândi răsplata fericirii veșnice".

Și Sfântul Părinte amintește predilecțiile Domnului nostru pentru săraci. „Aceste doctrine sunt foarte potrivite, adaugă el, pentru a smeri sufletul trufaș al bogatului și a-l face binevoitor, pentru a ridica curajul celor care suferă și a le insufla resemnare."

Într-o adunare catolică, la Paris, un conferențiar, mare admirator al Enciclicei *Rerum novarum*, afirma, în prezența noastră, cu multă tărie, că termenul condescendență nu era creștin, fiindcă ar presupune între oameni o inegalitate contrară spiritului Evangheliei. Conferențiarul nostru nu recitise destul de recent Enciclica; ar fi văzut acolo că Leon al XIII-lea revendică pentru doctrina catolică onoarea de a insufla bogaților condescendență față de săraci și recomandă acest rezultat ca pe cel mai bun remediu împotriva antagonismului dintre clase.

Dar idealul catolic se ridică încă și mai sus; nu numai o sinceră prietenie vrea el să stabilească între clase, ci o adevărată iubire frățească. Această iubire, care nu este alta decât dumnezeiasca caritate, este întemeiată pe dogma creației, a răscumpărării prin Isus Cristos, într-un cuvânt pe comunitatea patrimoniului natural și supranatural care este moștenirea tuturor oamenilor. Prin urmare, pe drept cuvânt conchide Papa: „Nu s-ar vedea oare împăcarea făcându-se în scurt timp, dacă aceste învățături ar putea odată să biruiască în societate?"

Desigur, nici un om de bună-credință nu poate nega că doctrina catolică propune adevărata soluție a chestiunii sociale. Dar Biserica face mai mult decât să propună adevărul: ea îl pune în faptă și posedă taina de a împlini binele pe care îl vede. Aceasta rămâne de demonstrat.

V Idealul de civilizație realizat de creștinism nu va fi niciodată depășit

Respectul față de trecut, întoarcerea la tradiții.

După ce a definit îndatoririle bogaților și ale săracilor, din dublul punct de vedere al dreptății și al caritații, potrivit învățăturii Bisericii, Leon al XIII-lea are dreptul să conchidă că nici o învățătură, dacă ar fi ascultată, nu ar putea face să domnească mai mult pacea între clase.

„Totuși, adaugă Sfântul Părinte, Biserica nu se mulțumește să arate calea care duce la mântuire, ci conduce pe această cale și aplică prin propria sa mână leacul răului." Aceasta este o constatare care sfârșește prin a demonstra superioritatea, s-ar putea spune transcendența Bisericii, mai presus de toate instituțiile omenești. Dacă ea nu ar fi decât o școală de filozofie sau de economie socială, Biserica ar arăta numai calea care duce la mântuire; dar, fiindcă este o societate desăvârșită, completă, dumnezeiască, ea posedă o eficacitate tainică pentru a aplica și a face să izbutească mijloacele de acțiune pe care le prescrie.

În ce constă această eficacitate incomparabilă a acțiunii Bisericii, acțiune „suverană", spune Leon al XIII-lea, și de care depinde soluția problemei sociale?

În aceea că Biserica „se străduiește să pătrundă în suflete și să obțină de la voințe ca ele să se lase conduse și cârmuite de regula preceptelor dumnezeiești". Într-adevăr, Biserica nu se mulțumește să propună doctrina sa prin învățătură; ea posedă mijloace de a lucra lăuntric și direct asupra sufletelor și de a

înclina voințele spre bine sau de a le întări împotriva răului. Nici o putere, în afara ei, nu ar putea pretinde o asemenea stăpânire.

Căci, în realitate, continuă Enciclica: „Instrumentele de care dispune pentru a atinge sufletele le-a primit în acest scop de la Isus Cristos și ele poartă în ele eficacitatea unei virtuți dumnezeiești. Ele sunt singurele apte să pătrundă până în adâncurile inimii omenești."

Iată adevărata putere a Bisericii; este puterea pe care o ține de la Isus Cristos; este harul dat și sporit în suflete prin virtutea sacramentelor. Sunt în aceste câteva rânduri învățături prețioase și vedem amintite acolo mari adevăruri de care mulți dintre cei care se străduiesc să rezolve chestiunea socială nu țin întotdeauna seama îndeajuns.

Cele mai frumoase teorii despre caritate și dreptate, despre organizarea muncii, despre contracte și salariu, vor rămâne neputincioase și neaplicate dacă nu întrebuințăm mijloacele despre care Papa spune că sunt „singurele apte să pătrundă până în adâncurile inimii omenești, capabile să-l aducă pe om la ascultarea poruncilor datoriei, să-și stăpânească patimile, să-L iubească pe Dumnezeu și pe aproapele său cu o caritate fără măsură, să sfărâme cu curaj toate obstacolele care îi împiedică mersul pe calea virtuții."

Legile omenești cele mai bine concepute nu pot decât să îndrume sau să reprime anumite acte exterioare; numai

virtutea supranaturală pe care o împărtășește Biserica reprimă patimile, rânduiește voințele, întărește curajele, dă și păstrează virtuțile. Despre ce instituție, despre ce putere se poate spune aceasta? Societatea căreia îi aparține o asemenea putere este singura în stare, în adevăr, să rezolve deplin și desăvârșit chestiunea raporturilor dintre clase.

Ni se pare că argumentul invocat aici de Leon al XIII-lea în favoarea acțiunii Bisericii este de o importanță capitală. El se sprijină pe virtutea supranaturală care se află în ea, îi proclamă eficacitatea suverană; nimic nu este mai potrivit pentru a întipări în suflete noțiunea adevărată despre ceea ce este Biserica și despre ceea ce poate ea. Folosind metoda de care se slujise deja în Enciclica despre Constituția creștină a Statelor, Leon al XIII-lea invocă mărturia istoriei pentru a stabili influența binefăcătoare a Bisericii asupra condiției muncitorilor. Această rapidă privire aruncată asupra trecutului ne aduce o nouă învățătură. De câte ori nu am auzit conferențiari și oratori schițând în linii mari o istorie a rolului social al Bisericii în trecut și a influenței sale asupra viitorului omenirii!

Tabloul pe care îl trasează aici Leon al XIII-lea nu este cu totul conform cu cele mai multe dintre aceste discursuri. De obicei, binefacerile creștinismului în societatea de odinioară sunt prezentate mai ales ca o promisiune și ca o garanție a unor progrese infinit mai mari pe care le-ar fi rezervat viitorului.

Enciclica *Rerum novarum* nu conține profeții de acest fel; ea constată că „societatea civilă a oamenilor a fost reînnoită în chip fundamental prin instituțiile creștine; că această reînnoire a avut ca efect ridicarea nivelului neamului omenesc"; dar tocmai pentru că este desăvârșită, această reînnoire, potrivit lui Leon al XIII-lea, nu va fi ea însăși nici reînnoită, nici depășită.

Creștinismul, începând din ziua în care a „cârmuit Statele" și în care influența virtuții sale dumnezeiești a pătruns „toate rangurile și toate raporturile societății civile", creștinismul a dus această societate la un asemenea grad de desăvârșire „încât nu s-a văzut ceva asemănător nici înainte, nici după, și nu se va vedea niciodată în tot cursul veacurilor". Suntem atât de obișnuiți, sub influența ideilor contemporane, să confundăm civilizația cu progresul științific și industrial, încât am fi înclinați să credem că descoperirile științei vor putea oferi societății omenești, în viitor, resurse capabile să producă o civilizație superioară tuturor celor pe care trecutul le-a cunoscut.

Leon al XIII-lea privește altfel istoria societăților și progresul omenirii. Pentru el, cel mai înalt grad al civilizației nu este acela în care se posedă cele mai rapide mijloace de comunicație și mașinile cele mai perfecționate, ci acela în care oamenii practică mai fidel legea lui Dumnezeu și sunt în mai mică primejdie de a-și pierde sufletele. Or, suntem avertizați de Enciclica *Rerum novarum* că acest ideal a fost atins în trecut, astfel încât nu se va vedea niciodată „în tot cursul veacurilor"

o societate substanțial mai bună și mai civilizată decât societatea veacurilor creștine. Isus Cristos a adus lumii adevărata civilizație: libertatea, progresul nu au așteptat nouăsprezece veacuri pentru a înflori sub soarele creștinismului. Lumea a cunoscut binefacerile sociale ale Evangheliei de îndată ce i-a primit în mod social învățăturile. Aceasta ne spune în mod expres Enciclica *Rerum novarum*: „Când, așadar, Evanghelia a strălucit în lume, când popoarele au învățat marele mister al Întrupării Cuvântului și al Răscumpărării oamenilor, viața lui Isus Cristos, Dumnezeu și om, a pătruns societățile și le-a impregnat în întregime cu credința, maximele și legile Sale."

Regăsim aici, exprimată sub o altă formă, doctrina semnalată mai sus: aceea a acțiunii efective împlinite în suflete prin viața dumnezeiască pe care Biserica le-o comunică prin mijlocirea sacramentelor. Această viață își are strălucirea asupra societății întregi. Isus Cristos Însuși este Cel care trăiește în creștinul aflat în stare de har; El este Cel care trăiește în popoarele botezate; El este principiul și scopul întregii civilizații creștine.

Departe de noi, așadar, aceste haranghe înflăcărate care făgăduiesc oamenilor viitorului un ideal de societăți creștine superior tuturor celor pe care trecutul le-a cunoscut. Creștinismul nu ne-a așteptat pe noi pentru a da măsura binefacerilor pe care era în stare să le procure lumii. Să eliberăm istoria trecutului de minciunile cu care o acoperă erudiția rațională și vom vedea apărând, în marile noastre

veacuri creștine, un ideal de viață publică pe care lumea nu ar putea să-l realizeze mai desăvârșit.

Studiul trecutului, iubirea și respectul tradițiilor: acestea sunt recomandările Enciclicei către reformatorii și constituanții societății viitoare. „Dacă societatea omenească trebuie vindecată, spune Leon al XIII-lea, ea nu va fi vindecată decât prin întoarcerea la viața și la instituțiile creștinismului." Și, ca pentru a-și face gândirea încă mai limpede și mai izbitoare, adaugă: „Celui care voiește să regenereze o societate oarecare în decadență i se prescrie pe drept cuvânt să o readucă la originile sale." A se inspira din tradițiile creștine ale Franței, a le repune în cinste, a le face să renască pretutindeni: acesta este mijlocul cel mai eficace de a regenera societatea noastră în decadență.

După această privire de ansamblu asupra mijloacelor și condițiilor adevăratei reforme sociale, Leon al XIII-lea enumeră principalele cauze ale influenței binefăcătoare a Bisericii asupra condiției muncitorilor.

În primul rând, el insistă asupra eficacității moravurilor creștine pentru a-i smulge pe muncitori din mizerie și a le procura o soartă mai bună. Aceste moravuri, într-adevăr, care nu sunt decât punerea în practică generală și constantă a virtuților morale, atrag binecuvântările lui Dumnezeu asupra particularilor, familiilor și întregii societăți.

Or, nimănui nu-i este îngăduit, nici măcar economiștilor, să nu țină seama, în previziunile și calculele lor, de Dumnezeu, Creatorul și Dăruitorul oricărui bine. Nu a făgăduit oare Domnul nostru Isus Cristos prisosul bunurilor pământului celor care vor căuta mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui? Acesta este un axiom de economie socială care trebuie să primeze întreaga știință.

Moravurile creștine au încă avantajul de a înfrâna „dorința excesivă de bogății și setea de desfătări"; ele se mulțumesc cu o viață simplă și „suplinesc prin economie modestia venitului". Cine dintre noi nu a putut constata prin experiență înalta înțelepciune a acestor învățături? Toți, nu-i așa?, am cunoscut familii în care „moravurile creștine" făceau să înflorească ordinea, curățenia, economia și în sânul cărora, în pofida modestiei resurselor, domnea o adevărată bunăstare. Altele, dimpotrivă, cu venituri cel puțin egale, duceau adesea lipsă de cele necesare, pentru că „moravurile creștine" nu erau acolo păzite îndeajuns.

La toate aceste izvoare de binefaceri temporale deschise de Biserică trebuie adăugate operele de caritate propriu-zise, care se înmulțesc sub pașii ei. Prin ele încheie Leon al XIII-lea acest paragraf al Enciclicei.

Aceste opere de caritate și de asistență frățească au început odată cu creștinismul. Instituirea diaconilor, care urcă până la Apostoli, este dovada. De atunci, fiecare veac a cunoscut

fundații noi „care nu trebuiau să lase fără alinare, spune Sfântul Părinte, aproape nici un fel de mizerie”.

Solicitudinea Bisericii a mers „până la a asigura ajutoare nefericiților, cruțându-le umilința de a întinde mâna”. Nu înseamnă că Biserica socotește milostenia ca degradantă, contrar celor pretinse de o școală prea modernă pentru a fi cu adevărat interpreta tradiției catolice. Dar este constant că, dintotdeauna, Biserica a știut să facă milostenia să ajungă discret la aceia pe care o legitimă mândrie îi împiedica să cerșească. Sfântul Vincențiu de Paul ajuta astfel „săraca nobilime din Lorena și Picardia”.

Era tot milostenie, dar făcută cu acea delicatețe care este ea însăși încă o caritate. Pentru ca să nu fie cu putință vreo neînțelegere asupra gândirii sale, Leon al XIII-lea a voit să protesteze, chiar în acest loc al Enciclicei, împotriva „unui anumit număr de oameni” care, „ecouri fidele ale păgânilor de odinioară, ajung până la a face chiar dintr-o caritate atât de minunată o armă pentru a ataca Biserica”.

Există, într-adevăr, economiști și teoreticieni care au imputat Bisericii multiplele sale instituții de caritate; câțiva catolici au făcut ecou reproșurilor lor: ei s-au plâns că, asistându-i pe bătrâni, primind orfani, Biserica înlesnea familiilor mijlocul de a se descărca de responsabilitățile pe care li le impune natura. Ca și cum familiile grăbite să se sustragă unor sarcini pe care le-ar putea purta nu ar fi capabile să-și lase bătrânii să moară în părăsire sau orfanii să crească în ignoranță.

Caritatea creștină merge drept la mizerie și o alină fără să se preocupe de teoriile economice; ea lasă această grijă acelei „binefaceri stabilite prin legile civile", care consumă milioane pentru a-și plăti funcționarii și căreia Leon al XIII-lea îi face aici o scurtă și severă critică. El încheie, dimpotrivă, printr-un frumos elogiu al caritățiii „care se consacră în întregime și fără gând ascuns folosului aproapelui" și „nu poate fi suplinită de nici o industrie omenească". Și de unde vine caritățiii creștine această excelență? Din faptul că „ea nu se scoate decât din Inima sfântă a lui Isus Cristos".

Iată, încă o dată amintită, adevărata noțiune a Bisericii, cauza privilegiilor sale incomunicabile, principiul energiilor sale dumnezeiești: unirea sa intimă cu Domnul nostru Isus Cristos. Economia politică nu are obiceiul de a lua în considerare acest fapt ale cărui consecințe radiază asupra întregii societăți. Este o greșeală și aceasta este cauza multiplelor erori.

După ce vom fi citit și meditat aceste învățături, vom avea cu siguranță o vedere mai limpede, o înțelegere mai deplină a resurselor pe care le posedă Biserica pentru a rezolva chestiunea socială. Scoțând din unirea sa cu Isus Cristos o viață și virtuți dumnezeiești, ea le comunică sufletelor prin mijlocirea doctrinei și a sacramentelor. Când societatea omenească primește doctrina catolică și când universalitatea cetățenilor recurge la sacramentele Bisericii, societatea ajunge la acea curățiie a moravurilor creștine care constituie cel mai înalt grad de civilizație la care poate ajunge omenirea.

Veacurile în care aceste condiții au fost mai bine împlinite sunt cele mai mari veacuri, iar popoarele care au scos mai larg din acest izvor de viață supranaturală sunt popoarele cele mai civilizate. Progresul constă, pentru societăți ca și pentru indivizi, în a trăi mai mult din viața creștină, care este viața lui Isus Cristos.

Aceasta este concluzia Enciclicei *Rerum novarum* în ceea ce privește mijloacele supranaturale de a rezolva chestiunea socială. Aceste mijloace sunt eficace, necesare, dar nu exclud totuși folosirea mijloacelor naturale; dimpotrivă, ele le cer și le completează. Despre acestea din urmă vom vorbi acum.

VI Îndatoririle Statului față de întreaga Societate Îndatoririle Statului față de clasa muncitoare

Chestiunea socială, considerată în ea însăși, este o chestiune de drept natural. Rațiunea omenească ar putea, deci, la rigoare, să-i descopere soluția. Cu toate acestea, este sigur că, lăsat numai în seama propriilor sale puteri, omul nu va rezolva niciodată pe deplin această temută problemă. Mai întâi, fiindcă omenirea a fost ridicată de Dumnezeu la starea supranaturală, astfel încât luminile rațiunii nu sunt de ajuns pentru a conduce indivizii și societățile către scopul lor suprem; în al doilea rând, fiindcă rațiunea omenească, supusă rătăcirii în toate lucrurile, este astfel mai ales în ordinea morală, unde patimile îi tulbură judecata.

Biserica, înzestrată cu ineranță în cele ale credinței și moravurilor, este deci unica interpretă infailibilă a legii morale naturale, pe care legea revelată vine să o completeze fără a o distruge. Cu acest dublu titlu, Biserica intervine în chip necesar și suveran în dezbaterea care ne preocupă.

Dar dacă chestiunea socială nu poate fi rezolvată fără Biserică, nu urmează de aici că ea ar putea fi rezolvată numai de ea. Toate cauzele secunde care, în ordinea naturală, fac să se nască, să trăiască și să progreseze societatea trebuie să contribuie la a o păstra sau a o vindeca de răul de care suferă.

Este o lege generală a Providenței, spune Leon al XIII-lea: „Că faptele și evenimentele care depind de cauze diferite sunt rezultatul acțiunii lor comune."

O parte de acțiune revine deci în mod necesar Statului, adică puterii suverane, în soluționarea chestiunii sociale. El este, într-adevăr, cel care are grija de a procura binele general al societății; nu ar putea deci să se dezintereseze de o problemă care privește într-un grad atât de mare nu numai binele, ci însăși existența acestei societăți pe care o are în pază.

Aici atingem una dintre laturile cele mai delicate ale problemei, căci nimeni nu poate ignora în zilele noastre că societatea modernă se află în fața a două erori: una, în numele libertății, interzice Statului să intervină, chiar pentru a ocroti interesul public, în conflictul neîncetat al intereselor private: acesta este individualismul; cealaltă, în numele dreptății, previne conflictele și abuzurile libertății suprimând drepturile individuale care le fac să se nască, pentru a le substitui dreptul social al Statului: acesta este socialismul.

Cea dintâi învață că binele general al societății este suficient garantat împotriva întreprinderilor egoismului individual prin așa-numite legi economice, care mențin echilibrul între ofertă și cerere, între consum și producție, după felul în care legile fizice rânduiesc ordinea anotimpurilor, fac să încolțească semințele și să se coacă roadele. Ea suferă actualmente dezmințirea faptelor.

Cea de-a doua nu recunoaște nici o altă lege decât legea pozitivă emanată de la puterea suverană a Statului. Familie, asociație, proprietate colectivă sau proprietate privată, totul este creat și conservat prin voința Statului, care este legea;

astfel încât nu există legi naturale sau divine, nici drepturi publice sau private care să fie anterioare și superioare drepturilor Statului.

Între aceste două erori contrare, calea este dificilă; este nevoie de un ghid sigur pentru a nu devia nici spre una, nici spre cealaltă, iar în însăși interpretarea Enciclicei *Rerum novarum* trebuie să urmăm îndeaproape textul, dacă nu voim să ne angajăm pe cărări pline de primejdii.

Mai întâi, și aceasta este o observație de cea mai mare importanță, Leon al XIII-lea începe prin a afirma care este natura concursului care se cere cârmuitorilor pentru a rezolva chestiunea socială. Este un concurs „de ordin general, care constă în întreaga economie a legilor și instituțiilor".

Ce vrea să spună aceasta? Trebuie oare Statul să promulge o întreagă legislație, tot atât de nouă ca răul căruia trebuie să i se aducă remediu? Trebuie oare să creeze un întreg ansamblu de instituții destinate în mod special să vindece răul social și să prevină întoarcerea lui?

Nicidecum.

Nu spunem că nu ar fi nevoie de nici o lege și de nici o instituție potrivită rănilor morale ale societății moderne, dar spunem că aceasta nu este natura „concursului de ordin general" care se „cere mai întâi cârmuitorilor".

Ceea ce se așteaptă de la Stat, potrivit lui Leon al XIII-lea, ceea ce i se cere mai întâi și înainte de toate, este „ca din însăși organizarea și cârmuirea Societății să decurgă în chip spontan și fără efort prosperitatea atât publică, cât și privată".

Și pentru a arăta bine că nu este de ajuns o organizare artificială, rod al inteligenței și al voinței legiuitorilor moderni, ci, înainte de toate, punerea în vigoare a legilor naturale și istorice care au cârmuit dintotdeauna Statele, Leon al XIII-lea are grijă să enumere principalele elemente ale acestei „organizări a cârmuirii societății" care „face o națiune prosperă". Iată tabloul, după chiar cuvintele Enciclicei:

„Cinstea moravurilor, — familii întemeiate pe baze de ordine și moralitate, — practica religiei și respectul dreptății, — o impozitare moderată și o repartizare echitabilă a sarcinilor publice, — progresul industriei și al comerțului, — o agricultură înfloritoare — și alte elemente, dacă mai sunt de același fel."

Se vede bine că, în acest program, nu este nimic nou, nimic care să nu fie universal admis de catolicii tuturor școlilor și tuturor partidelor, nimic, prin urmare, care să fie propriu unei teorii sau unui sistem. Se cere mai întâi cârmuitorilor să împlinească ceea ce este „oficiul prudenței civile și datoria proprie a tuturor celor care guvernează".

Aceasta, Statul o poate face „în toată rigoarea dreptului său și fără a avea de temut reproșul de ingerință", căci, procedând astfel, el nu face decât „să slujească interesului comun".

Acesta este „concursul de ordin general" prin care Statul poate și trebuie să ajute Biserica să rezolve chestiunea socială.

Din această primă învățătură Leon al XIII-lea trage o concluzie de care va trebui să ne amintim în continuarea acestui studiu, anume că „cu cât se vor înmulți avantajele rezultate din această acțiune de ordin general, cu atât mai puțin va fi nevoie să se recurgă la alte expediente pentru a remedia condiția muncitorilor".

Aceste cuvinte spun limpede că, cu cât cârmuitorii vor avea mai multă grijă să-și împlinească „oficiul", slujind binele comun prin „concursul de ordin general" despre care este vorba, cu atât va fi mai puțin folositor să se recurgă la „alte expediente" pentru a rezolva chestiunea socială. Această concluzie este prezentată ca o binefacere în plus, rezultată din deplina împlinire a îndatoririlor celor care guvernează; ea ne duce foarte departe de teoriile socialiste.

Doctrina care amintește atât de drept cârmuitorilor îndatoririle și responsabilitățile lor denunță, în același timp, una dintre cauzele răului de care moare societatea modernă.

Care este, în zilele noastre, printre atâtea națiuni amenințate de socialism, aceea al cărei guvern lucrează sincer pentru a

ocroti „cinstea moravurilor, practica religiei și respectul dreptății”? Care este Statul modern în care familiile sunt întemeiate pe „baze de ordine și moralitate”? Unde domnește o „impozitare moderată și o repartizare echitabilă a sarcinilor publice”? Toate aceste bunuri esențiale pentru menținerea ordinii sociale și pentru fericirea indivizilor sunt prea adesea neglijate, atunci când nu sunt compromise în chip conștient și încăpățânat de cei care guvernează.

De aici înainte, nu este de mirare că societatea se dezagregă și că situația muncitorilor devine din ce în ce mai precară. Trebuie mai întâi să fie readuși cei care guvernează la înțelegerea și la practica datoriei lor proprii. Orice alt „expedient” nu este decât un paliativ a cărui eficacitate va rămâne întotdeauna insuficientă și imperfectă.

Este un adevăr de bun-simț că organele instituite de natură pentru un scop determinat nu pot fi suplinite pe deplin și definitiv de creații artificiale ale geniului omenesc, oricât de desăvârșite le-am presupune. Metodele de educație cele mai bine concepute, colegiile și orfelinatele cele mai bine conduse nu vor înlocui niciodată acea instituție dumnezeiască numită familie, căreia Dumnezeu Creatorul i-a încredințat mai întâi educația copilului.

Tot astfel este și cu societatea politică și civilă: nici o teorie economică, nici o reglementare industrială, nici o reformă socială nu ar putea face ca Statul să-și poată nesocoti nepedepsit datoria; dacă el se abține de la a da „concursul de

ordin general" pe care îl datorează binelui comun, va rezulta în mod necesar o stare de rău pe care întregul corp social o va resimți și care va influența încă mai dureros condiția muncitorilor.

După aceste considerații generale asupra îndatoririlor și rolului Statului, Leon al XIII-lea intră „mai adânc" în subiect.

Răul intim care sfâșie societatea modernă este antagonismul claselor; nu este, așadar, de ajuns să se amintească îndatoririle celor care guvernează față de întregul corp social, ci trebuie încă precizat ce rol le revine față de diferitele clase care compun societatea.

Mai întâi, Leon al XIII-lea urcă la marele principiu pe care l-am văzut deja formulat la începutul Enciclicei, și anume că toți membrii societății, toate clasele, au interese comune. „Rațiunea formală a oricărei societăți este una și comună tuturor membrilor săi, mari și mici." Aceasta este concepția primordială care nu trebuie uitată niciodată atunci când se tratează conflictul care dezbină actualmente clasele.

Printre îndatoririle celor care guvernează, este una care constă în a face dreptate egală tuturor. „Ar fi nerațional, spune Leon al XIII-lea, să se poarte grijă unei clase de cetățeni și să se neglijeze cealaltă... Printre gravele și numeroasele îndatoriri ale cârmuitorilor care voiesc să poarte grijă cum se cuvine binelui public, spune încă Papa, aceea care le domină pe toate

celelalte constă în a avea grijă în mod egal de toate clasele de cetățeni, observând cu rigoare legile dreptății distributive."

Statul nu trebuie, deci, să guverneze în folosul unei clase; aceasta ar fi contrar binelui general al societății. Fiecare clasă aducându-și partea sa de contribuție la binele comun, ceea ce ar vătăma una s-ar întoarce, în mod necesar, spre prejudiciul tuturor.

Aplicând acest principiu clasei muncitoare, Leon al XIII-lea se exprimă astfel: „Săracii, cu același titlu ca bogații, sunt, prin dreptul natural, cetățeni, adică din numărul părților vii din care se compune, prin mijlocirea familiilor, întregul corp al națiunii, ca să nu mai spunem că în toate cetățile ei sunt marele număr."

Aceasta revine la a spune: dreptul natural pe care îl au săracii la solicitudinea și la protecția Statului este întemeiat pe un dublu titlu: mai întâi, ei fac parte din societate și aceasta este de ajuns pentru ca ei să aibă dreptul de a participa la binefacerile vieții sociale; în al doilea rând, ei sunt marele număr și, prin urmare, Statul, care are grija binelui general, ar lipsi grav de la misiunea sa dacă s-ar dezinteresa de ceea ce privește imensa mulțime a muncitorilor. „Devine evident, spune Leon al XIII-lea, că autoritatea publică trebuie, de asemenea, să ia măsurile cuvenite pentru a ocroti mântuirea și interesele clasei muncitoare. Dacă lipsește de la aceasta, ea violează stricta dreptate, care voiește ca fiecăruia să i se dea ceea ce i se cuvine."

Aceasta derivă în mod logic din tot ceea ce s-a spus mai sus. Cât despre cuvântul „de asemenea", pe care l-am subliniat în această ultimă frază a Enciclicei, el amintește obligația pe care o are Statul de a veghea asupra binelui celorlalte clase.

Preocuparea de a menține echilibrul între toate clasele, potrivit regulilor dreptății distributive, este constantă la Leon al XIII-lea. Îndată după ce a atras atenția cârmuitorilor asupra solicitudinii particulare pe care o datorează săracilor — iar prin acest cuvânt Sfântul Părinte îi desemnează pe toți cei care trăiesc în principal din salariul lor — el are grijă să explice și să precizeze mai mult gândirea sa, formulând doctrina Bisericii relativ la distincția și ierarhia claselor.

„Deși toți cetățenii, spune el, trebuie să-și aducă partea la masa bunurilor comune, care, de altfel, printr-o întoarcere naturală, se repartizează din nou între indivizi, totuși contribuțiile respective nu pot fi nici aceleași, nici de măsură egală."

Iată diversitatea condițiilor afirmată în privința faptului și inegalitatea recunoscută în privința cauzei; iată acum această inegalitate proclamată ca un principiu esențial al ordinii sociale: „Oricare ar fi vicisitudinile prin care formele de guvernământ sunt chemate să treacă, vor exista întotdeauna între cetățeni aceste inegalități de condiții, fără de care o societate nu poate nici exista, nici fi concepută."

Ceea ce afirmă cu atâta siguranță, Papa dovedește îndată: „Cu orice preț, trebuie oameni care să guverneze, care să facă legi,

care să împartă dreptatea, care, în sfârșit, prin sfat sau prin autoritate, să administreze treburile păcii și ale războiului." Aceasta este diversitatea claselor; iată inegalitatea: „Că acești oameni trebuie să aibă preeminența în orice societate și să țină acolo primul rang, nimeni nu se poate îndoi, deoarece ei lucrează direct la binele comun și într-un chip atât de excelent."

Rațiunea filosofică a inegalității condițiilor este indicată aici dintr-o trăsătură; ea este încă arătată în rândurile următoare: „Oamenii, dimpotrivă, care se aplică lucrurilor industriei, nu pot contribui la acest bine comun nici în aceeași măsură, nici pe aceleași căi."

Cu greu se poate explica, citind aceste rânduri, cum unii comentatori ai Enciclicei *Rerum novarum* au putut spune că Leon al XIII-lea admitea distincția, dar nu inegalitatea și ierarhia claselor. Contrariul este însăși evidența.

În același timp în care stabilește superioritatea carierelor numite liberale asupra meseriilor industriale, Sfântul Părinte revendică pentru acestea din urmă partea cuvenită de stimă la care au dreptul: „Dar și ei, spune el — vorbind despre muncitori — și ei, deși într-un mod mai puțin direct, slujesc în mare măsură interesele societății."

Societatea, într-adevăr, nu are ca scop numai să procure oamenilor binefaceri de ordin moral, precum dreptatea, ordinea, pacea etc.; ea trebuie încă să-i ajute să dobândească „o

anumită abundență de bunuri exterioare", a căror folosire este cerută, spune sfântul Toma, pentru exercitarea virtuții.

„Or, continuă Enciclica, toate aceste bunuri au ca izvor fecund și necesar mai ales munca muncitorului, munca ogoarelor sau a uzinei. Mai mult, în această ordine de lucruri, munca are o asemenea fecunditate și o asemenea eficacitate, încât se poate afirma fără teamă de a greși că ea este izvorul unic din care provine bogăția națiunilor."

Să înțelegem bine acest limbaj, căci s-a încercat să se tragă de aici concluzii pe care premisele nu le conțineau. Papa nu spune că munca ar fi izvorul unic al valorii produsului fabricat, ceea ce ar fi o opinie socialistă și falsă în toate privințele; el spune că munca este izvorul unic din care provine bogăția națiunilor. Acesta este un fapt ușor de constatat: se văd populații sărace în țări bogate în produse naturale de tot felul, dar pe care nici o muncă nu le pune în valoare. Acolo unde nu există nici agricultură, nici industrie, pământurile cele mai fertile, climatele cele mai favorizate rămân neproductive, iar oamenii trăiesc acolo într-o sărăcie indolentă. Dimpotrivă, sub climate mai aspre, pe pământuri ingrate, se văd ridicându-se popoare harnice și bogate.

Fără îndoială, trebuie ca natura să-i furnizeze omului materia pe care mâinile sale vor trebui să o modeleze; materia primă nu este mai puțin necesară muncii decât muncitorul; dar cauza eficientă și imediată a bogăției publice este munca sub cele două forme principale ale sale: agricultura și industria.

„Echitatea cere, așadar, continuă Leon al XIII-lea, ca Statul să se preocupe de muncitori și să facă astfel încât, din toate bunurile pe care ei le procură societății, să le revină o parte potrivită, precum locuința și îmbrăcămintea, și să poată trăi cu prețul a mai puține osteneli și privațiuni."

Aceste cuvinte sfârșesc prin a preciza sensul și întinderea care se cuvine dată propozițiilor precedente.

Dacă munca ar fi izvorul unic al valorii mărfurilor, nu „o parte potrivită" din bunurile pe care le produce, ci totalitatea acestor bunuri ar trebui, în dreptate, să revină muncitorului. Dimpotrivă, „partea" care trebuie să-i revină este indicată sumar de Enciclică în termeni care menționează lucrurile necesare vieții, adică: „locuința și îmbrăcămintea"; cât despre hrană, ea este desemnată prin aceste cuvinte: „ca ei să poată trăi cu prețul a mai puține osteneli și privațiuni".

Suntem destul de departe, se vede, de această întoarcere la paradisul pământesc din care anumiți reformatori fac obiectul dorințelor lor. Mai puține privațiuni, mai puține osteneli, locuința și îmbrăcămintea: iată ceea ce „echitatea cere" ca Statul să facă în așa fel încât să garanteze muncitorilor. Acesta este un program mai puțin seducător decât cel al socialismului, dar mai ușor de realizat.

Ceea ce Biserica nu voiește, ceea ce este contrar însuși interesului Statului și binelui comun al tuturor claselor, este ca oameni, făuritori ai prosperității publice și formând prin

numărul lor o parte considerabilă a societății, „să se afle neîncetat în luptă cu grozăviile mizeriei". Aceasta este o situație pe care trebuie neapărat să o facem să înceteze. Ceea ce va face Statul pentru a favoriza ceea ce poate îmbunătăți condiția muncitorilor, „departe de a prejudicia pe cineva, se va întoarce spre folosul tuturor".

Totuși, mai trebuie ca Statul să nu se înșele asupra măsurilor de luat și să nu vină să agraveze răul printr-o ingerință abuzivă și rău inspirată. Continuarea Enciclicei conține, asupra acestui subiect, învățături prețioase.

VII Intervenția Statului

Am ajuns acum la acea parte a Enciclicei *Rerum novarum* în care Leon al XIII-lea abordează frontal și tratează *ex professo* (în mod expres și metodic) grava chestiune a intervenției Statului. Această chestiune este de o asemenea importanță, în fața dezordinilor născute de liberalism și a amenințărilor rostite de socialism, încât nu s-ar putea aduce soluționării ei o atenție prea vigilentă.

Trebuie, mai întâi, să amintim încă o dată ceea ce am spus despre concursul de ordin general pe care Statul trebuie să-l aducă Bisericii pentru a rezolva chestiunea socială.

Am văzut că „întreaga economie a legilor și a instituțiilor" trebuie să tindă către acest scop: binele comun al societății civile și al părților sale.

Leon al XIII-lea are grijă să enumere principalele elemente ale acestui „bine comun" la ocrotirea căruia trebuie să vegheze Statul.

Acesta este:

1° Ca ordinea și pacea să domnească pretutindeni;

2° Ca întreaga economie a vieții domestice să fie rânduită după poruncile lui Dumnezeu și principiile legii naturale;

3° Ca religia să fie cinstită și observată;

4° Ca moravurile private și publice să fie văzute înflorind;

5° Ca dreptatea să fie păzită cu rigoare și niciodată o clasă să nu poată oprima pe cealaltă fără pedeapsă;

6° Ca să crească generații robuste, capabile să fie sprijinul și, dacă trebuie, pavăza patriei.

Acestea sunt bunurile a căror existență Statul are datoria să nu o lase compromisă de răutatea sau nepăsarea particularilor.

Este deci evident că, dacă unul dintre aceste bunuri este în primejdie prin fapta particularilor, Statul are dreptul și datoria de a lucra asupra acestora, prin convingere sau prin constrângere, pentru a-i readuce la datorie.

Dar trebuie avut în vedere și cazul, care din nefericire nu este deloc himeric, în care Statul însuși ar fi responsabil de vreuna dintre aceste dezordini. Să presupunem, de pildă, că puterile publice:

1° Favorizează și provoacă îndemnurile la grevă și la ură împotriva patronilor;

2° Distrug familia prin instituirea divorțului și printr-o legislație testamentară împovărătoare și tiranică;

3° Persecută religia și îi livrează pe slujitorii ei tuturor insultelor;

4° Par să-și facă o sarcină din coruperea moravurilor private și publice;

5° Dictează justiției hotărârile sale, potrivit interesului unui partid, și nesocotesc drepturile unei întregi clase de cetățeni;

6° Favorizează extinderea flagelului alcoolismului, înmulțind cârciumile, și lipsesc tinerele generații de orice instruire religioasă;

Este evident că o societate astfel guvernată va fi într-o stare completă de descompunere și anarhie.

Trebuie oare atunci să i se recunoască Statului dreptul de a interveni între particulari pentru a remedia abuzurile pe care el însuși le-a făcut să se nască?

Fără îndoială, necesitatea unei reprimări grabnice va obliga, în anumite cazuri, să se facă apel la forța publică pentru a întâmpina cele mai grave dezordini; dar prima datorie a Statului ar fi, în acest caz, să se reformeze pe sine însuși.

Ar însemna să se deschidă calea unor noi abuzuri dacă i s-ar îngădui Statului, autorizându-se prin răul al cărui autor este, să invadeze în mod obișnuit și pe de-a-ntregul domeniul privat. Răul renăscând mereu din vina guvernului i-ar furniza acestuia un motiv întotdeauna plauzibil de intervenție. Leon al XIII-lea cere, pentru a legitima acțiunea Statului în domeniul privat, „să fie cu neputință a remedia sau a preveni altfel" răul.

Or, în cazul de față, nu numai că este posibil, dar este de obligație să se remedieze și să se prevină altfel răul, deoarece răul particularilor nu este decât efectul și consecința viciilor Statului. Acesta este un punct de vedere care, după părerea noastră, a fost prea mult neglijat și care îngăduie să se privească în adevărata sa lumină și în limitele sale drepte dreptul de intervenție al Statului.

Acest drept presupune că dezordinea este fapta particularilor sau că ea cere un remediu mai rapid și mai direct decât acela al întoarcerii Statului la practica îndatoririlor sale. Iată câteva exemple, după Enciclica *Rerum novarum*.

Împrejurările care legitimează intervenția puterilor publice sunt astfel enumerate de Leon al XIII-lea:

1° Dacă se întâmplă ca muncitorii, părăsind munca sau suspendând-o prin greve, să amenințe liniștea publică...

Este picant de remarcat că primul exemplu dat de Leon al XIII-lea vizează reprimarea grevelor. Aceasta nu se potrivește tocmai cu felul în care se interpretează prea adesea învățăturile Papei. Dreptul la grevă nu este deci incontestabil în ochii Bisericii, iar Statul trebuie să-i aducă restricții energice de îndată ce greviștii amenință liniștea publică.

Cât despre dreptul de intervenție al Statului, acesta nu ar putea fi, în mod evident, contestat, căci numai el poate reprima imediat și eficace dezordini de acest fel.

Astfel, chiar dacă, prin măsuri imprudente sau culpabile, ar fi contribuit la împingerea muncitorilor spre declararea grevei, Statul nu are mai puțin dreptul și datoria de a-i reprima excesele. Odată restabilită ordinea prin forță, el are, în plus, datoria de a veghea ca o asemenea dezordine să nu se reproducă, căci sunt remedii la care ar fi primejdios pentru societate să recurgă prea des.

2° Al doilea motiv de intervenție este atunci când „legăturile naturale ale familiei se slăbesc printre muncitori”.

Am spus mai sus că, dacă această slăbire a legăturilor familiei este efectul unei legislații rele asupra căsătoriei sau al unor dezordini publice tolerate în mod necuvenit de Stat, nu se pune atât problema ca acesta să intervină în domeniul privat, cât ca mai întâi să-și facă propria datorie în domeniul public.

Statul nu intervine în domeniul privat, ci face pur și simplu act de bună guvernare atunci când sancționează prin legile sale indisolubilitatea căsătoriei, când proscrie scandalul public, îndemnul la desfrâu, când ușurează sarcinile familiilor numeroase și protejează în orice fel căminul. Aceasta nu înseamnă a interveni în treburile domestice, nici a invada domeniul privat, ci a da Bisericii și societății acel „concurs de ordin general” care se așteaptă de la el.

Dacă un Stat își împlinește asupra acestui punct toată datoria și se întâmplă totuși, din vina particularilor sau prin condițiile speciale ale anumitor industrii, ale anumitor uzine, ca „legăturile naturale ale familiei să se slăbească între muncitori”, iar răul este de așa fel încât nici particularii, nici corporațiile, nici Biserica nu-l pot remedia, atunci este evident că Statul are dreptul și datoria de a acționa și că acesta este un caz de intervenție în domeniul privat.

Ni se pare că, înțeleasă astfel, intervenția puterilor publice este admisă de toți.

3° Dacă se întâmplă „să fie călcată în picioare religia muncitorilor, neînlesnindu-li-se împlinirea datoriilor lor față de Dumnezeu", acesta este, după Enciclică, un motiv suficient pentru a invoca intervenția Statului.

Dar dacă Statul „calcă în picioare religia muncitorilor", nu numai neînlesnindu-le „împlinirea datoriilor lor față de Dumnezeu", ci împiedicând-o în toate felurile?

În acest caz, nu avem nimic de așteptat de la el și trebuie să luptăm împotriva influenței sale, care tinde prin toate mijloacele să-i abată pe muncitori de la datoriile lor față de Dumnezeu.

4° Dacă se întâmplă „ca promiscuitatea sexelor sau alte îndemnuri la viciu să constituie în uzine un pericol pentru moralitate". Iată un exemplu care îngăduie să se pună bine în relief gândirea noastră.

Să presupunem un Stat care veghează cu grijă la menținerea bunelor moravuri pretutindeni unde numai acțiunea sa se poate exercita: pe stradă, în stabilimentele publice, în armată etc. Este sigur că pe tot teritoriul unei națiuni astfel guvernate nivelul moralității private va fi mai ridicat decât este actualmente la noi: familiile vor fi mai oneste, clasa muncitoare mai sănătoasă la trup și la spirit, uzinele mai bine ținute. Dacă totuși se întâmplă ca în anumite stabilimente industriale să existe pericol pentru moravuri, Statul va desăvârși pe domeniul privat lucrarea de salubritate morală atât

de bine împlinită pe domeniul public și va reprima în mod legitim dezordinile care îi sunt denunțate.

5° Mai există motiv de intervenție din partea Statului dacă se întâmplă „ca patronii să-și strivească muncitorii sub greutatea unor poveri nedrepte sau să dezonoreze în ei persoana omenească prin condiții nevrednice sau degradante".

Sub aceste expresii foarte generale, credem că trebuie înțelese mai întâi muncile insuficient retribuite, apoi, mai ales, anumite târguri rușinoase și criminale care, din nefericire, nu sunt fără exemplu în atelierele de muncitoare și de ucenici conduse de stăpâni sau contramaiștri corupți. Asemenea fărădelegi țin, în mod evident, de tribunale și cer o reprimare severă. Se vede, de altfel, prin energia expresiilor de care se folosește Papa, că este vorba de abuzuri grave și ușor de constatat.

În aceste materii, ca și în caz de grevă, trebuie mers la ceea ce este mai urgent și chemat jandarmul, fără a ne preocupa să știm dacă el însuși este în regulă cu propria conștiință.

6° Ultimul motiv de intervenție menționat de Leon al XIII-lea este cazul în care patronii „atentează la sănătatea lor" — a muncitorilor — „printr-o muncă excesivă și disproporționată față de vârsta și sexul lor".

Femeile și copiii au nevoie de o protecție specială, fie în privința naturii muncilor, dintre care unele nu se pot potrivi

vârstei sau sexului lor, fie în privința duratei și intensității efortului, a cărui dreaptă măsură este mai greu de apreciat, mai ales pentru copii, deoarece puterile lor variază cu vârsta. Munca femeilor și a copiilor fiind mai puțin retribuită decât aceea a bărbaților, patronii au interesul să-i întrebuințeze de preferință bărbaților și să-i facă să producă cât mai mult cu putință.

Nimeni nu contestă că o reglementare înțeleaptă este necesară, dar trebuie, în această materie, ca în toate cazurile enunțate mai sus, să ne amintim regula formulată aici însuși de Sfântul Părinte:

„În toate cazurile, trebuie neapărat să se aplice, în anumite limite, forța și autoritatea legilor; limitele vor fi determinate de însuși scopul care cere ajutorul legilor; adică acestea nu trebuie să înainteze, nici să întreprindă dincolo de ceea ce este necesar pentru a reprima abuzurile și a îndepărta primejdiile."

Aceste rezerve sunt foarte oportune în fața ideilor și tendințelor socialiste care caută să introducă pretutindeni mâna Statului.

Încheind această parte a Enciclicei, Leon al XIII-lea îi recomandă în chip deosebit pe muncitori solicitudinii cârmuitorilor. Căci, dacă toate clasele au drept la protecția puterilor publice, clasa bogată își poate apăra mai ușor drepturile. „Clasa nevoiașă, dimpotrivă, neavând bogăție care să o pună la adăpost de nedreptăți, se sprijină mai ales pe

protecția Statului." Aceasta trebuie înțeleasă, în mod evident, despre muncitorii nesindicalizați, căci formarea marilor sindicate muncitorești a rupt, în mai multe puncte, echilibrul dintre clase în folosul muncitorilor. Statul trebuie deci să se facă, „cu un titlu cu totul particular, providența muncitorilor", nu numai protejându-i împotriva patronilor, ci și protejându-i pe muncitori împotriva tiraniei sindicatelor și a egoismului criminal al ambițioșilor care îi exploatează, protejând, în sfârșit, pe patronii adesea neputincioși să facă față exigențelor sindicatelor muncitorești revoluționare.

De altfel, a apăra ruina patronilor și închiderea uzinelor, consecință prea frecventă a grevelor întreprinse cu scop politic, înseamnă încă a lua apărarea adevăratelor interese ale muncitorilor.

Astăzi, sindicalismul a luat asemenea dezvoltări și joacă în politică un rol atât de preponderent, încât trebuie avută mare grijă să se distingă în clasa muncitoare elementul slab și vrednic de asistență de acel element turbulent și de temut împotriva căruia Statul însuși nu este întotdeauna capabil să lupte cu folos.

VIII Protecția proprietății private, Grevele, Sfințirea duminicii, Protecția celor slabi

După ce a expus doctrina Bisericii asupra îndatoririlor și drepturilor Statului în ceea ce privește soluționarea chestiunii sociale, Leon al XIII-lea socotește că este necesar să precizeze mai mult cum trebuie aplicate principiile pe care tocmai le-a amintit în anumite cazuri „de mai mare importanță". Oricine voiește să pătrundă spiritul Enciclicei *Rerum novarum* trebuie să dea mare atenție acestor aplicări, făcute de însuși Suveranul Pontif, ale învățăturilor teoretice la faptele particulare. Nimic nu luminează mai bine gândirea Sfântului Scaun și nu fixează mai sigur interpretarea documentului pontifical.

I. Protecția proprietății private. — Printre chestiunile de „mai mare importanță" pe care voiește „să le trateze aparte", Sfântul Părinte o alege „în primul rând" pe aceasta; este deja o învățătură, căci vedem apărând din nou preocuparea care s-a manifestat încă de la începutul Enciclicei, aceea de a proteja și de a apăra proprietatea privată împotriva erorilor și atentatelor socialismului.

„Trebuie, spune Leon al XIII-lea, ca legile publice să fie pentru proprietatea privată o protecție și o pavăză."

Sfântul Părinte nu formulează această propoziție numai ca teză și enunț filozofic; este o datorie pe care o amintește Statelor, presându-le să o împlinească. Astfel, pentru a preciza mai mult ce trebuie făcut și de unde trebuie început, Leon al XIII-lea adaugă îndată: „Ceea ce contează mai presus de toate, în mijlocul atâtor cupidități în fierbere, este de a ține masele în datorie."

Cei care s-au refuzat cu încăpățânare să primească în totalitatea și în ansamblul ei învățătura pontificală ne-ar acuza, pe drept cuvânt, de părtinire și aproape de lipsă de respect dacă ne-am autoriza de acest text și de multe altele pentru a-l aclama în Leon al XIII-lea pe Papa proprietarilor.

Totuși, nu am face decât să cădem în excesul în care ei înșiși au căzut, nevăzând în Enciclică decât pasajele care i-au adus lui Leon al XIII-lea numele de Papa muncitorilor.

Prin funcția sa, ca și prin titlul său, Papa este Părintele tuturor catolicilor: patroni și muncitori, proletari și proprietari, capitaliști și lucrători, bogați și săraci, mari și mici.

Fără a face accepție de persoane, Papa menține drepturile fiecăruia și insuflă tuturor îndatoririle lor; el respinge „pretextul unei egalități absurde" de care se autorizează socialismul pentru „a lua cu forța bunul altuia, a invada proprietățile străine"; el condamnă aceste întreprinderi în numele dreptății și al binelui comun al cetățenilor; îi aprobă pe muncitorii care voiesc „să tindă spre destine mai bune

printr-o muncă cinstită și în afara oricărei nedreptăți"; dar îi înfierează pe aceia care, „îmbibați de doctrine false și ambițioși de noutăți", îi împing pe ceilalți la revoltă. Împotriva acestora invocă reprimarea Statului, pentru ca, „punând frâu instigărilor conducătorilor de răzvrătire", să-i protejeze pe muncitorii cinstiți împotriva seducției și tiraniei celor răi și „proprietățile legitime împotriva primejdiei jafului".

Nu este de prisos să remarcăm aici că numai proprietatea dobândită în mod legitim merită solicitudinea Bisericii și protecția Statului. Posesiunea nu este decât un fapt, proprietatea este un drept; or, drepturile, iar nu faptele, sunt cele pe care Biserica le sancționează cu autoritatea sa suverană.

A proteja și a răzbuna proprietatea privată înseamnă a-l obliga pe deținătorul nedrept al unui bun să-l restituie stăpânului legitim. Dar aceste considerații sunt indicate într-un cuvânt în Enciclică, iar Leon al XIII-lea insistă aici „mai presus de toate" asupra obligației pe care o are Statul de a „ține masele în datorie".

II. Neajunsurile grevelor. — Enciclica a amintit deja datoria pe care o are Statul de a reprima grevele atunci când ele „amenință" să degenereze în răzvrătiri. Aici Leon al XIII-lea demonstrează că este mai bine să previi decât să reprimi, „îndepărtând cu înțelepciune cauzele care par de natură să excite conflictele între muncitori și patroni".

Cele pe care le menționează Enciclica sunt excesul sau prelungirea muncii și insuficiența salariului. Acestor cauze propriu-zis economice a venit să li se adauge o alta, care a înmulțit conflictele: voim să vorbim despre politică, principalul și uneori unicul motiv al grevelor.

De la formarea sindicatelor muncitorești ai căror conducători sunt afiliați sectelor masonice, s-au văzut izbucnind greve fără altă cauză adevărată decât interesul unui partid sau chiar intervenția unei puteri străine, iscusită în a provoca șomajul cu scopul de a-și favoriza comerțul sau politica.

Este cazul să se țină mare seama de acest element de perturbare în lumea muncii. Este poate cel mai de temut și acela despre care este cel mai adevărat să se spună că dăunează muncitorilor tot atât cât patronilor. Există acolo o primejdie permanentă pentru liniștea publică și pentru interesele private. În acest caz, dreptul și datoria de a interveni se impun, în mod evident, Statului.

III. Sfințirea duminicii. — Iată un drept propriu al muncitorului, întrucât interdicția muncii duminica nu se întinde decât asupra „lucrărilor servile". Leon al XIII-lea pune chestiunea pe adevăratul ei teren: terenul religios, am spune chiar dogmatic. El proclamă demnitatea naturii omenești, rezultând din asemănarea cu Dumnezeu întipărită în sufletele noastre — ceea ce constituie între oameni singura egalitate adevărată — și amintește că, dacă omul nu are dreptul de a deroga de la demnitatea naturii sale, este pentru că „nu este

vorba de drepturi de care el să aibă libera dispoziție, ci de datorii față de Dumnezeu, pe care trebuie să le împlinească în chip religios".

Aceste adevărate drepturi ale omului, la care el nu poate renunța, sunt datorii. Astfel este dreptul la odihnă în ziua Domnului.

Încă de la primele cuvinte, Leon al XIII-lea îi definește adevăratul caracter: „Să nu se înțeleagă prin această odihnă o parte mai largă făcută unei sterpe trândăvii, sau, cu atât mai puțin, precum o doresc un mare număr, acest șomaj favorizator al viciilor și risipitor al salariilor, ci cu adevărat o odihnă sfințită prin religie."

Acest pasaj al Enciclicei ne pune în gardă împotriva unei primejdii prea puțin observate de mulți. Conferința internațională de la Berlin, convocată odinioară de împăratul Wilhelm al II-lea pentru a delibera asupra mijloacelor de a rezolva chestiunea socială, a recunoscut necesitatea de a garanta muncitorilor o zi de odihnă pe săptămână. Atunci domnul Jules Simon s-a opus ca duminica să fie recunoscută drept zi de odihnă; s-a lăsat deci inițiativei particularilor fixarea zilei săptămânale de sărbătoare.

De atunci, cei mai mulți dintre reformatori, oricărui partid ar aparține, au înscris în programul lor principiul odihnei săptămânale.

Nu ar trebui ca catolicii să se lase târâți să adopte această formulă. Nu numai odihna săptămânală trebuie să o ceară, ci libertatea de a sfinți ziua Domnului. Leon al XIII-lea le amintește aceasta în mod expres. Pare chiar că, în ochii săi, încetarea muncii nu este de dorit decât pentru a asigura sfințirea duminicii. El respinge în mod expres revendicările care nu tind decât să-i procure muncitorului un șomaj „favorizator al viciilor și risipitor al salariilor". Din acest punct de vedere, țările protestante, dacă ne dau exemplul odihnei duminicale împinsă până la exagerarea farisaică, nu ne dau nicidecum pe acela al sfințirii ei; șomajul duminical este acolo prea adesea observat în dauna cumpătării.

IV. Protecția celor slabi. — Dacă odihna duminicală trebuie să păstreze, înainte de toate, un caracter religios, timpul de odihnă la care muncitorul are dreptul în fiecare zi pentru a-și reface puterile nu este determinat decât de rațiune și experiență. Durata sa variază după natura muncii, timpuri, locuri, vârsta și sexul lucrătorilor. Tocmai din pricina acestor variații, depinzând de atâtea împrejurări, Enciclica se mărginește să enunțe câteva principii generale.

„A cere o sumă de muncă ce, tocind toate facultățile sufletului, strivește trupul și îi consumă puterile până la epuizare, este o purtare pe care nu o pot tolera nici dreptatea, nici umanitatea."

Această propoziție, înțeleasă în toată amploarea ei, indică motivele protecției datorate femeii și copilului în manufacturi.

Trebuie împiedicat ca forțele rasei, precum și cele ale indivizilor, să fie consumate „până la epuizare".

Leon al XIII-lea încheie această expunere printr-o declarație a cărei parte morală și doctrinală este de cea mai mare importanță. Iat-o textual:

„Dreptul la odihna fiecărei zile, precum și încetarea muncii în ziua Domnului, trebuie să fie condiția expresă sau tacită a oricărui contract încheiat între patroni și muncitori. Acolo unde această condiție nu ar intra, contractul nu ar fi onest, căci nimeni nu poate cere sau promite violarea datoriilor omului față de Dumnezeu și față de sine însuși."

Aceasta este însăși evidența; a se obliga să lucrezi duminica înseamnă a te obliga să comiți un act contrar legii lui Dumnezeu. Munca duminicală nu poate deci face obiectul unui angajament care să creeze o obligație morală.

Orice contract încheiat cu violarea legii lui Dumnezeu este nul de plin drept.

La fel este pentru contractele care ar nesocoti datoriile muncitorului față de el însuși; dar aici limita este variabilă după împrejurări și trebuie ca obiectul să fie grav și vădit ilicit pentru a atrage nulitatea contractului.

Acestea sunt chestiunile abordate în Enciclică înainte de grava și delicata chestiune a salariului.

IX Chestiunea salariului

Pentru a determina cât mai limpede cu putință natura și limitele acestui studiu, amintim că scopul nostru nu este nicidecum de a trata *ex professo* (în mod expres și metodic) chestiunea salariului drept, ci numai de a pune în relief învățăturile cuprinse în Enciclica *Rerum novarum* asupra acestui subiect.

Această observație preliminară este cu atât mai necesară cu cât Leon al XIII-lea s-a mărginit, după cum vom vedea îndată, să afirme câteva principii generale, să îndrepte câteva erori, dar s-a abținut fie de la a formula el însuși toate concluziile pe care rațiunea le poate deduce din aceste principii, fie de la a trata în fond și sub diversele sale aspecte chestiunea fixării salariului.

Cea dintâi grijă a lui Leon al XIII-lea este de a respinge dogma economiei politice liberale, dogmă potrivit căreia orice fixare a salariului, liber consimțită de o parte și de alta, este, prin acest singur fapt, declarată echitabilă. Iată cum rezumă Enciclica această teorie:

„Salariul, odată liber consimțit de o parte și de alta, patronul, plătindu-l, și-a împlinit toate angajamentele și nu mai este ținut la nimic. Atunci numai dreptatea s-ar afla lezată dacă el ar refuza să achite totul sau dacă muncitorul ar refuza să-și ducă la capăt toată munca și să satisfacă angajamentelor sale, cazuri în care, cu excluderea oricărui altul, puterea publică ar trebui să intervină pentru a proteja dreptul fiecăruia."

Această teză nu este admisă de Leon al XIII-lea. Dacă o rezumă în propoziția pe care tocmai am citit-o, o face pentru a o respinge; și iată mai întâi nota teologică pe care o face să urmeze:

„Un asemenea raționament nu va găsi nici un judecător echitabil care să consimtă a i se alătura fără rezervă, căci el nu îmbrățișează toate laturile chestiunii și omite una foarte serioasă."

Teoria liberală păcătuiește deci prin omisiune; dacă este îngăduit să i se adere, nu este „fără rezervă"; într-o chestiune foarte complexă, ea nu ia în vedere toate elementele problemei și este, prin urmare, incapabilă să-i dea o soluție echitabilă.

Cu titlu de exemplu, Enciclica expune cu câteva dezvoltări una dintre „laturile chestiunii" omise de economia liberală, aceea care privește caracterul muncii omenești.

Munca este o marfă, spuneau economiștii; munca este un act omenesc, spune Biserica, și, ca atare, are un dublu caracter.

„Ea este personală, fiindcă forța activă este inerentă persoanei și este proprietatea celui care o exercită și care a primit-o pentru folosul său; ea este necesară, fiindcă omul are nevoie de rodul muncii sale pentru a-și conserva existența și trebuie să o conserve pentru a asculta de poruncile irefragabile ale naturii."

Școala liberală nu privește de obicei munca decât din primul punct de vedere, adică în măsura în care munca este proprietatea celui care o exercită; ea omite să-l considere pe al doilea, anume necesitatea muncii pentru muncitor.

Această necesitate este în același timp de ordin fizic și de ordin moral; ea este fizică, deoarece munca este, pentru cei mai mulți dintre oameni, unicul mijloc de a-și procura cele necesare vieții; ea este și morală, deoarece omul are datoria de a-și conserva viața.

Necunoașterea acestui dublu caracter al muncii conduce în mod logic la eroare în privința fixării salariului. Într-adevăr, spune Leon al XIII-lea:

„Dacă munca nu este privită decât sub aspectul în care este personală, nu încape îndoială că stă în puterea muncitorului să restrângă după voia sa cuantumul salariului. Aceeași voință care dă munca se poate mulțumi cu o slabă remunerație sau chiar să nu ceară nici una. Dar lucrurile stau cu totul altfel

dacă la caracterul de personalitate se adaugă acela de necesitate, de care gândirea poate, desigur, să facă abstracție."

Muncitorul nu este deci pe deplin și fără restricție stăpânul muncii sale, căci, dacă nu are alt mijloc de a subzista, el este ținut să-și procure prin muncă ceea ce este necesar pentru întreținerea vieții sale. Având datoria de a trăi, el are dreptul la viață și astfel, fără a întrebuința expresiile de drept la existență și drept la viață, Sfântul Părinte, afirmând datoria din care el derivă, garantează acest drept mai eficace decât aceia care îl proclamă.

„A conserva existența este o datorie impusă tuturor oamenilor, spune Leon al XIII-lea, și de la care ei nu se pot sustrage fără crimă. Din această datorie decurge în mod necesar dreptul de a-și procura lucrurile necesare subzistenței, pe care săracul nu și le procură decât prin salariul muncii sale. Patronul și muncitorul să facă deci atâtea și asemenea convenții câte le va plăcea, să cadă de acord îndeosebi asupra cifrei salariului; mai presus de libera lor voință există o lege de dreptate naturală mai înaltă și mai veche, anume că salariul nu trebuie să fie insuficient pentru a-l face să subziste pe muncitorul cumpătat și onest."

Iată teza pe care Enciclica *Rerum novarum* o opune tezei liberale:

Leon al XIII-lea afirmă că muncitorul nu are dreptul de a-și înstrăina munca în asemenea condiții încât să nu mai poată subzista în chip onest.

De altfel, un contract încheiat în aceste condiții nu poate fi considerat ca fiind liber consimțit de muncitor. Nimeni nu va contesta că există împrejurări în care muncitorul se vede constrâns de mizerie să accepte un salariu care îi va procura cele necesare pentru a nu muri, dar nu îi va îngădui să trăiască în condițiile normale ale muncitorului „cumpătat și onest".

Împrejurările care îl aduc pe muncitor să consimtă la ceea ce se numește un salariu de foamete îi violentează într-un fel voința și nu îi lasă libera alegere de a refuza contractul. Aceasta spune Enciclica:

„Dacă însă, constrâns de necesitate sau împins de teama unui rău mai mare, muncitorul acceptă condiții aspre pe care, de altfel, nu îi era îngăduit să le refuze, fiindcă îi sunt impuse de patron sau de cel care face oferta de muncă, aceasta înseamnă a suferi o violență împotriva căreia dreptatea protestează."

Trebuie remarcat aici că această concluzie se aplică numai cazului în care salariul insuficient este impus muncitorului de cupiditatea și avariția patronului; ea nu ar putea viza cazul, nicidecum himeric, în care concurența neloială și crizele economice impun patronului condiții de vânzare care îl obligă, sub pedeapsa ruinei, să reducă salariul muncitorilor săi.

După cum Enciclica pune în relief caracterul necesar al muncii alături de caracterul ei personal, tot astfel, pentru a determina valoarea muncii, trebuie avut în vedere un al treilea element, pe care îl vom numi utilitatea muncii.

Truda unui muncitor nepriceput nu este nici mai puțin personală, nici mai puțin necesară decât aceea a celui mai bun meseriaș; ea este totuși departe de a fi la fel de folositoare celui care dă de lucru.

Patronul nu este nicidecum ținut să dea același salariu la doi muncitori care, în același timp și cu prețul acelorași eforturi, produc inegal.

Mai mult: a face să se execute lucrări de care nu este nevoie, cu scopul de a procura lucru unui anumit număr de muncitori, este un mod delicat de a face caritate. Dacă acestor muncitori nu li se dă decât un salariu insuficient, pentru a păzi un număr mai mare dintre ei și pentru mai mult timp de mizeria în care i-ar arunca șomajul, nu s-ar putea spune că se lipsește de la dreptate.

Există deci cazuri în care insuficiența salariilor nu este fapta cupidității patronilor. Supraproducția, de pildă, acest fapt economic atât de frecvent în zilele noastre, făcând inutilă pentru un anumit timp fabricarea anumitor produse, îi pune pe patroni și pe muncitori în alternativa de a înceta cu totul munca sau de a reduce în mod considerabil numărul și prețul orelor.

Este, așadar, cu neputință să se fixeze cu dreptate cuantumul salariului fără a ține seama de împrejurările care influențează valoarea produsului fabricat, în același timp cu nevoile muncitorului. De aceea, cuantumul salariului nu poate fi determinat echitabil decât prin înțelegerea loială a patronilor și a muncitorilor. Odată sustrase influențelor și instigărilor partidelor, odată eliberate de patimile pe care le suscită în ele luptele de clasă, muncitorii și patronii ar ști astăzi, ca și altădată, să rezolve pașnic și spre satisfacția tuturor această problemă atât de gravă și atât de complexă.

Aceasta spune limpede Leon al XIII-lea în pasajul care urmează celor pe care tocmai le-am citat:

„Dar, de teamă ca în aceste cazuri și în altele asemănătoare, precum în ceea ce privește ziua de muncă și grija sănătății muncitorilor în mine, puterile publice să nu intervină inoportun, mai ales având în vedere varietatea împrejurărilor de timp și de loc, va fi de preferat ca, în principiu, soluția să fie rezervată corporațiilor sau sindicatelor despre care vom vorbi mai departe, sau să se recurgă la vreun alt mijloc de a ocroti interesele muncitorilor, chiar, dacă pricina ar cere-o, cu ajutorul și sprijinul Statului."

Leon al XIII-lea, după cum se poate remarca în aceste din urmă rânduri, se așază exclusiv din punctul de vedere al chestiunii pe care a voit să o trateze în Enciclica sa: condiția muncitorilor.

Iată de ce Sfântul Părinte ia în vedere numai dublul său caracter personal și necesar; dacă și-ar fi propus să o studieze din punct de vedere economic și patronal, ar fi cercetat caracterul ei util și valoarea ei relativă.

Din învățăturile Enciclicei *Rerum novarum* asupra chestiunii salariului rămâne deci dobândit:

1° Că muncitorul are dreptul de a scoate din munca sa un salariu care să nu fie „insuficient pentru a-l face să subziste pe muncitorul cumpătat și onest".

2° Că, dacă, constrâns de necesitate, el acceptă condiții aspre — fiindcă îi sunt impuse de patron —, suferă o violență împotriva căreia dreptatea protestează.

Am spus cum credem că trebuie înțeleasă propoziția incidentă subliniată mai sus. Trebuie ca presiunea exercitată asupra muncitorilor să fie fapta voinței libere a patronului, iar nu a unei voințe determinate ea însăși de împrejurări împotriva cărora nu poate reacționa.

Să notăm, în al doilea rând, grija cu care Leon al XIII-lea limitează, în aceste materii, dreptul de intervenție al Statului. El socotește preferabil ca, în principiu, chestiunea să fie reglementată de corporații sau sindicate, adică de asociații de patroni și muncitori care se înțeleg liber și pașnic; în lipsa acestor asociații, care sunt reprezentanții naturali și regulați ai intereselor lucrătorilor, Papa admite să se recurgă la vreun alt

mijloc, „chiar, dacă pricina ar cere-o, cu ajutorul și sprijinul Statului".

Intervenția puterilor publice nu este deci admisă decât în lipsa oricărui alt mijloc de a fixa echitabil cuantumul salariilor; și încă această intervenție este indirectă, în sensul că autoritatea publică poate sancționa hotărârile luate de reprezentanții patronilor și ai muncitorilor, dar nu să ia ea însăși aceste hotărâri.

Într-adevăr, Papa nu spune că trebuie să se recurgă la vreun alt mijloc de a ocroti interesele muncitorilor și chiar la ajutorul și intervenția Statului; cuvintele sale nu implică un amestec atât de direct, ci admite să se recurgă la alte mijloace decât sindicatele, „chiar, adaugă el, dacă pricina ar cere-o, cu ajutorul și sprijinul Statului". Aceste din urmă cuvinte indică faptul că Statul trebuie să intervină numai în cazuri extreme și pentru a-și da sprijinul și sancțiunea autorităților corporative, dar fără a se substitui lor, dacă ele există.

Aceasta este învățătura Enciclicei *Rerum novarum* asupra chestiunii fixării salariului.

Poate că se va mira cineva că nu vorbim aici despre discuțiile la care a dat loc teoria cunoscută sub numele de salariu familial.

La drept vorbind, această expresie ni se pare a fi dintre acelea care slujesc mult mai mult la încurcarea chestiunilor decât la rezolvarea lor.

În prima parte a Enciclicei, Leon al XIII-lea, definind îndatoririle patronilor, pune în primul rând pe aceea de „a da fiecăruia salariul care se cuvine". Cât despre condițiile de observat pentru a fixa echitabil cuantumul salariului, după ce a spus că există „numeroase puncte de vedere de considerat", Sfântul Părinte trasează această regulă generală: „Bogatul și patronul să-și amintească faptul că a exploata sărăcia și mizeria și a specula asupra nevoii sunt lucruri pe care le condamnă deopotrivă legile divine și omenești."

Acesta este principiul pe care ne-am străduit să-l punem în relief de-a lungul întregului acestui comentariu.

Dând apoi o formă negativă propoziției sale, Papa învață ca fiind „o lege de dreptate naturală" că „salariul nu trebuie să fie insuficient pentru a-l face să subziste pe muncitorul cumpătat și onest".

Este evident că muncitorul are dreptul la viața de familie și că are dreptul de a susține, ca pe propria sa viață, viața soției și a copiilor săi. Prin urmare, într-o societate bine orânduită, salariul trebuie să fie suficient pentru a se îngriji de aceasta.

Cu cât muncitorul este mai cumpătat, cu atât este mai onest, cu atât și familia sa va fi mai numeroasă. O societate în care

omul valid nu câștigă, chiar atunci când lucrează toată ziua, de ajuns pentru a-și împlini misiunea de tată de familie, este o societate rău alcătuită și amenințată de cele mai mari catastrofe.

Trebuie oare să se conchidă de aici că patronul care dă muncitorului un salariu insuficient păcătuiește împotriva dreptății? Da, dacă insuficiența salariului provine din avariție, care l-ar împinge pe patron să „exploateze sărăcia" și să „speculeze asupra nevoii"; dar dacă starea generală a industriei este astfel încât situația patronilor să nu fie cu mult mai puțin precară, păstrând proporțiile, decât aceea a muncitorilor; dacă legea de fier a concurenței, excesul producției, îl obligă pe fabricant să vândă la preț de nimic, dacă, pe de altă parte, scumpetea alimentelor și a locuinței atrage clasa muncitoare în cheltuieli considerabile, salariul necesar întreținerii muncitorului și, cu atât mai mult, a familiei sale, nu va putea fi cerut integral patronului.

În acest caz, economia întregii societăți este defectuoasă și trebuie atunci să ne amintim ceea ce Leon al XIII-lea a spus, la începutul aceleiași Enciclice, despre concursul de ordin general pe care Statul trebuie să-l dea Bisericii și particularilor pentru soluționarea chestiunii sociale.

Câtă vreme puterile publice nesocotesc legile fundamentale ale societății omenești și principiile esențiale ale propriilor lor îndatoriri, nu trebuie să ne mirăm dacă toate clasele societății

suferă și se află, într-un fel, în afara condițiilor regulate ale vieții lor.

Nu se pot, în acest caz, impune particularilor sarcini care le-ar reveni în mod legitim într-un Stat bine rânduit, dar care devin intolerabile într-o societate dezorganizată ca a noastră.

Stării prezente a lucrurilor și situației instabile a patronilor ca și a muncitorilor i se aplică, credem noi, soluția dată de cardinalul Zigliara arhiepiscopului de Malines la câteva luni după publicarea Enciclicei *Rerum novarum*.

Chestiunea pusă era aceasta:

„Păcătuiește oare patronul dacă plătește un salariu suficient pentru subzistența muncitorului, dar insuficient pentru aceea a familiei sale, fie că aceasta se compune din soția sa și numeroși copii, fie că copiii sunt în număr mic? Dacă păcătuiește, împotriva cărei virtuți păcătuiește?"

Răspunsul cardinalului Zigliara, aprobat cel puțin tacit de Sfântul Părinte, a fost următorul:

„Patronul nu va păcătui împotriva dreptății; va putea totuși păcătui, în anumite cazuri, fie împotriva carității, fie împotriva onestității naturale."

Aceasta nu vrea să spună că Biserica nu caută să îmbunătățească condiția muncitorilor. Toată istoria sa și Enciclica *Rerum novarum* însăși ne învață contrariul.

„Să nu se creadă, spune Leon al XIII-lea, că Biserica se lasă atât de absorbită de grija sufletelor încât neglijează ceea ce privește viața pământească și muritoare. Cât privește în particular pe lucrători, ea face toate eforturile pentru a-i smulge din mizerie și a le procura o soartă mai bună." Enumerând atunci mijloacele de care dispune pentru a atinge acest scop, Papa arată cât de mult contribuie acțiunea Bisericii la îmbunătățirea condițiilor vieții sociale „prin simplul fapt că lucrează, prin cuvinte și fapte, la a-i readuce pe oameni la virtute. Moravurile creștine, de îndată ce sunt în cinste, exercită în mod natural asupra prosperității temporale partea lor de influență binefăcătoare..., atrag favoarea lui Dumnezeu..., înfrânează dorința excesivă de bogății și setea de voluptăți..., suplinesc, în sfârșit, prin economie, modestia venitului..." Pe lângă aceasta, Leon al XIII-lea amintește cum Biserica „se îngrijește încă în mod direct de fericirea claselor dezmoștenite prin întemeierea și susținerea instituțiilor pe care le socotește potrivite să le aline mizeria; și chiar în acest fel de binefaceri ea a excelat atât de mult, încât propriii ei dușmani i-au adus laudă."

Sunt totuși unii, continuă Papa, care, „ecouri fidele ale păgânilor", au ajuns „până la a face dintr-o caritate atât de minunată o armă pentru a ataca Biserica; și s-a văzut o binefacere stabilită prin legile civile substituindu-se carității creștine, care se consacră în întregime și fără gând ascuns folosului aproapelui și nu poate fi suplinită de nici o industrie omenească."

„Totuși, adaugă el, nu este îndoielnic că, pentru a obține rezultatul voit, trebuie, pe deasupra, să se recurgă la mijloacele omenești", și examinează ce parte de acțiune suntem în drept să așteptăm de la Stat.

De la războiul din 1914–1918, instituția „alocațiilor familiale", datorată inițiativei private a numeroși industriași, a rezolvat într-un chip neașteptat această gravă problemă a salariilor. Pius al XI-lea a menționat-o cu laudă în Enciclica *Quadragesimo anno*, după cum vom vedea la sfârșitul acestui volum.

X Formarea, prin economie, a patrimoniului familiei muncitorești

După cum am spus în paragraful precedent, Leon al XIII-lea, după ce a tratat chestiunea salariului, vorbește despre necesitatea economiei pentru familia muncitorească. „Muncitorul care va primi un salariu destul de mare pentru a

face față cu ușurință nevoilor sale și celor ale familiei sale va urma, dacă este înțelept, sfatul pe care însăși natura pare să i-l dea: se va strădui să fie econom și va face în așa fel încât, prin economii prudente, să-și pregătească un mic prisos, care să-i îngăduie să ajungă, într-o zi, la dobândirea unui modest patrimoniu."

Acest pasaj al Enciclicei este unul dintre cele care au fost cel mai puțin remarcate și care merita totuși să fie pus în relief; el cuprinde, pentru muncitorul priceput, o învățătură foarte necesară și, din nefericire, prea puțin ascultată.

Toți cei care trăiesc în contact obișnuit cu lumea muncii știu, într-adevăr, că există un număr bun de muncitori de arte și meserii cărora o pricepere profesională recunoscută le îngăduie să facă, într-un fel, legea patronului. Aceia nu duc niciodată lipsă de lucru, afară numai dacă industria pe care o exercită nu suferă o criză cu totul excepțională. Patronul ar concedia jumătate din personalul său mai degrabă decât să renunțe la acești muncitori de elită.

Salariul unui om astfel înarmat pentru lupta industrială echivalează uneori, dacă nu le depășește, cu remunerațiile unui profesor de liceu, ale unui magistrat, ale unui ofițer. Având mult mai puține sarcini decât oamenii aparținând carierelor liberale, muncitorul priceput ar putea face mai multe economii. Un ofițer, un magistrat sunt obligați să facă, pentru locuință și îmbrăcăminte, cheltuieli care le apasă greu bugetul. Muncitorul îmbrăcat într-o bluză de lucru, locuind în

cartierele periferice, trăiește cu mai puține cheltuieli, câștigând uneori mai mult. Și totuși, nu este rar ca un mecanic, un argintar, al cărui salariu anual echivalează cu tratamentul unui profesor de retorică sau al unui locotenent de infanterie, nici măcar să nu se gândească la economie.

Mai ales pentru tânărul muncitor, ridicarea salariului este adesea un prilej de risipă și imoralitate. Există mai mult de o meserie la Paris în care tineri de optsprezece până la douăzeci de ani câștigă mai mult decât un muncitor necalificat, tată de familie. Or, cu câtă prodigalitate nu-și cheltuiește tânărul muncitor salariul? Facem apel la mărturia tuturor oamenilor de opere. De îndată ce este vorba de o petrecere, de o plimbare, de un spectacol, monedele și bancnotele albastre alunecă printre degetele tânărului proletar. I-ar fi ușor, la această vârstă, să adune un mic peculiu pentru vremea în care vor apăsa asupra lui sarcinile familiei; ar avea mari avantaje înscriindu-se într-o societate de ajutor mutual; dar, la douăzeci de ani, cine se gândește la boală și la bătrânețe? Și ce maturitate precoce nu trebuie pentru a te lipsi de o plăcere prezentă, în vederea sarcinilor viitoare?

Nu vorbim aici despre muncitorii destrăbălați care profită de știința lor profesională pentru a câștiga în trei sau patru zile de ajuns ca să se distreze tot restul săptămânii. Patronul are nevoie de ei, le suportă capriciile, iar tovarășii de atelier suferă influența funestă a exemplelor lor scandaloase.

Muncitorul, în general, nu este prevăzător; nu se gândește la ziua de mâine.

Când această preocupare se trezește în el, este deja târziu pentru a se apuca să economisească. Aceasta se întâmplă, de obicei, la vârsta la care sarcinile familiei apasă cel mai greu asupra lui; la vârsta la care puterile scad, iar sănătatea este mai fragilă. În această epocă a vieții, muncitorul obișnuit cu bunăstarea în tinerețea sa se poate lipsi cu greu de o parte din salariu; societățile de ajutor mutual îl resping sau cer o cotizație mai mare.

Este deci de cea mai mare folosire să se facă înțeleasă de timpuriu muncitorului necesitatea economiei. Statul și anumite mari administrații practică față de angajații lor sistemul economiei obligatorii sub formă de rețineri prelevate din oficiu asupra salariilor, în vederea unei pensii de retragere. Această prelevare, de altfel foarte mică, nu este atât o reducere de salariu, cât o precauție luată împotriva lipsei de prevedere a angajaților, un fel de tutelă exercitată de patron în vederea intereselor salariatului. Acesta, evident, ar putea să facă el însuși această prelevare și să ducă la casa de economii produsul reținerilor sale voluntare, dar experiența dovedește că aproape niciodată nu o va face.

De altfel, pentru muncitorul din industrie, pentru angajatul din administrație, al cărui patrimoniu nu va consta de obicei decât în valori mobiliare de un venit foarte mic, economia nu este stimulată de instinctul natural și puternic care îl leagă pe

țăran de pământ și îi inspiră dorința stăruitoare de a-și rotunji ogorul. De aceea Leon al XIII-lea dorește „să se stimuleze activitatea harnică a poporului prin perspectiva unei participări la proprietatea solului".

În timp ce colectivismul deschide clasei muncitoare perspectiva înșelătoare a socializării instrumentelor de muncă și a naționalizării solului, dimpotrivă, prin întărirea proprietății private și prin trezirea în inima poporului a iubirii pentru patrimoniul pământesc pretinde Leon al XIII-lea să restabilească pacea între clase.

„Am văzut, într-adevăr, spune Sfântul Părinte, că chestiunea prezentă nu putea primi o soluție eficace dacă nu s-ar începe prin a pune ca principiu fundamental inviolabilitatea proprietății private. Se cuvine deci ca legile să favorizeze spiritul de proprietate, să-l trezească și să-l dezvolte pe cât este cu putință în masele populare."

Se vede bine că chestiunea dreptului de proprietate privată domină, se poate spune, întreaga Enciclică *Rerum novarum*. Leon al XIII-lea nu numai că osândește socialismul și declară contrare dreptului natural teoriile sale asupra proprietății, ci declară că, din punct de vedere economic, chestiunea socială nu ar putea fi rezolvată decât punând la temelia oricărei reforme recunoașterea „principiului fundamental al inviolabilității proprietății private" și trezind și dezvoltând în masele populare „spiritul de proprietate".

„Odată obținut acest rezultat, continuă Leon al XIII-lea, el ar fi izvorul celor mai prețioase avantaje: și mai întâi al unei repartizări a bunurilor cu siguranță mai echitabile."

Pentru a sesiza semnificația acestor din urmă cuvinte, trebuie să le examinăm în lumina celor care preced și a celor care urmează. Această „repartizare a bunurilor" mai echitabilă, dorită de Leon al XIII-lea, nu trebuie nicidecum să se opereze, așa cum pretind socialiștii, pe calea exproprierii și prin intervenția directă a Statului. Prin economie și datorită ascensiunii naturale a familiilor muncitorești care dobândesc un patrimoniu cu prețul muncii lor se vor afla „bunurile" mai bine repartizate. Prin extinderea proprietății private, prin înmulțirea patrimoniilor, printr-o mai mare participare a poporului la proprietatea solului „se va vedea puțin câte puțin umplându-se abisul care desparte opulența de mizerie și înfăptuindu-se apropierea celor două clase".

Este îngăduit să se creadă că Leon al XIII-lea, scriind această parte a Enciclicei, avea în vedere mai ales chestiunea agrară așa cum există ea în Italia. Iată de ce enumeră, printre avantajele rezultate din fărâmițarea proprietății funciare, sporirea producției agricole și oprirea emigrației. Emigrația este aproape nulă în Franța, iar cele mai multe dintre provinciile noastre nu au acele *latifundia* improductive atât de comune în Italia.

Dar ceea ce se aplică țării noastre este tabloul trasat de Leon al XIII-lea al situației economice create de Revoluție.

„Violența revoluțiilor politice, spune Enciclica, a împărțit corpul social în două clase și a săpat între ele un abis imens. De o parte, atotputernicia în opulență: o facțiune care, stăpână absolută pe industrie și pe comerț, abate cursul bogățiilor și face să se reverse în ea toate izvoarele lor; facțiune care, de altfel, ține în mâna sa mai mult de un resort al administrației publice. De cealaltă parte, slăbiciunea în lipsă: o mulțime cu sufletul ulcerat, mereu gata de dezordine."

Nu se poate remarca îndeajuns că acest tablou atât de izbitor și, din nefericire, atât de adevărat al stării noastre sociale este prezentat aici de Leon al XIII-lea nu ca fiind cauza, ci ca efectul revoluțiilor politice.

Aceasta este o observație de cea mai mare importanță, căci ea va exercita o influență decisivă asupra felului nostru de a privi chestiunea socială și asupra modului nostru de a vorbi despre ea muncitorilor.

Că antagonismul actual al claselor și disproporția averilor sunt o cauză de revoluție iminentă este prea evident pentru a fi necesar să insistăm asupra acestui lucru. Dar ceea ce este mult mai urgent de amintit, mai ales muncitorilor, este că răul capitalismului, al speculației industriale și comerciale, este un rezultat direct și natural al Revoluției.

Revoluția este aceea care, distrugând ierarhia claselor, întemeiată pe naștere și pe proprietatea funciară, nu a mai lăsat, în fața poporului, decât o aristocrație a banului.

Revoluția este aceea care, interzicând patronilor și muncitorilor să se asocieze sub pretextul „pretinselor lor interese comune", a livrat fără apărare lumea muncii coaliției capitalurilor.

Revoluția este aceea care a substituit nobilimii, pe care interdicția de a se deda negoțului o punea în imposibilitatea de a-și spori averea, o feudalitate financiară care „abate cursul bogățiilor și face să se reverse în ea toate izvoarele lor".

Revoluția este aceea care, favorizând proprietatea mobiliară în prejudiciul proprietății funciare, a depreciat pământul și a creat această bogăție cosmopolită și adesea fictivă, ale cărei speculații ruinează industria și răstoarnă neîncetat condițiile muncii.

Revoluția trebuie deci denunțată poporului ca fiind cauza directă a relelor sale; pe ea trebuie să fie învățat să o urască, iar nu ceea ce mai subzistă încă din edificiul social creștin. S-a uitat prea mult acest lucru! Mijlocul de a conjura, dacă este cu putință, primejdiile unei revoluții noi nu este de a-i netezi calea, dărâmând ceea ce mai rămâne încă dintr-o ordine socială regulată, ci de a arăta poporului că, victimă astăzi a Revoluției de ieri, va fi victimă încă și mai mult a Revoluției de mâine. Aceasta înțeleseseră inițiatorii operelor muncitorești în Franța, aceia care, a doua zi după revoluțiile din 1830, 1848 și 1870–1871, au mers la popor nu pentru a-l linguși, ci pentru a-l salva.

A arăta în Revoluție, în doctrinele ei ca și în istoria ei, dușmana poporului, exploatatoarea care se slujește de el pentru a stabili domnia unei secte: acesta este mijlocul de a-l păzi pe muncitor împotriva celor mai rele erori, dând în același timp dreptate plângerilor sale legitime.

Nu este vorba, într-adevăr, de a predica poporului admirația față de prezent, iubirea unei stări sociale întemeiate pe violență și pe disprețul dreptului, respectul față de averile dobândite prin speculație și agiotaj. Trebuie să i se facă înțeles că aceste dezordini, aceste rele pe care le suferă, roade ale Revoluției burgheze și politice din 1789, ar fi sporite, iar nu diminuate, printr-o revoluție socială și proletară.

Clasa muncitoare a înțeles astăzi că este înșelată de o sută de ani de pretinsele cuceriri ale lui '89; ea speră să reînceapă Revoluția în folosul său; catolicii, preoții care vor voi să o ajute în aceasta, în speranța de a-i regla mersul și de a-i opri la timp progresele, vor avea soarta atâtor preoți, episcopi și nobili care au fost în același timp precursorii și victimele Terorii din '93.

Revoluția nu trebuie refăcută, ci desfăcută: iată ceea ce trebuie spus poporului, dacă se are cu adevărat grija intereselor și a onoarei sale. Acesta este însuși programul Enciclicei *Rerum novarum*. Să ne amintim primele sale cuvinte: „Setea de inovații care, de multă vreme, s-a înstăpânit asupra societăților și le ține într-o agitație febrilă trebuia, mai devreme sau mai

târziu, să treacă din regiunile politicii în sfera vecină a economiei sociale."

Este aceeași idee ca în pasajul care ne preocupă acum: „Violența revoluțiilor politice a împărțit corpul social în două clase..." etc.

Încheind acest paragraf și pentru a desăvârși enumerarea măsurilor capabile să întărească proprietatea privată, mai ales proprietatea funciară, Leon al XIII-lea protestează împotriva sarcinilor exagerate pe care Statul modern le face să apese asupra proprietății imobiliare.

Aceasta nu este cruțată în Franța. Sub numele de drepturi de succesiune, patrimoniile sunt supuse la noi unor sarcini care constituie din partea fiscului o adevărată spoliere. Se estimează că, la a treia generație, drepturile de succesiune achitate egalează totalitatea patrimoniului primitiv.

„Nu din legile omenești, spune Leon al XIII-lea, ci din natură emană dreptul de proprietate individuală; autoritatea publică nu-l poate deci aboli; tot ce poate face este să-i tempereze folosirea și să-l concilieze cu binele comun. De aceea ea lucrează împotriva dreptății și împotriva umanității când, sub numele de impozite, împovărează peste măsură bunurile particularilor." Iată pentru guvernele contemporane o lecție meritată; este, de asemenea, o nouă dovadă a tăriei cu care Biserica ia apărarea proprietății private împotriva încălcărilor Statului și a întreprinderilor socialismului.

XI Asociațiile și corporațiile

După ce a determinat rolul care aparține Bisericii și Statului în eforturile de împlinit pentru rezolvarea chestiunii sociale, Sfântul Părinte ajunge să examineze ce pot face patronii și muncitorii. El formulează mai întâi această afirmație generală: „Stăpânii și muncitorii înșiși pot ajuta în chip deosebit la soluționare prin toate operele potrivite să aline în mod eficace lipsa și să opereze o apropiere între cele două clase." Să reținem acest dublu caracter al operelor recomandate de Suveranul Pontif: ele alină în mod eficace lipsa și operează apropierea celor două clase. Prin urmare, o operă care nu ar prezenta unul dintre aceste avantaje — astfel, o operă de asistență sau o operă economică ce ar tinde mai degrabă să despartă decât să unească cele două clase — nu ar fi dintre cele pe care le recomandă Leon al XIII-lea.

Îndată, și cu titlu de exemplu, Enciclica enumeră printre operele de recomandat stăpânilor și muncitorilor: „societățile de ajutor mutual, diferitele instituții datorate inițiativei private, care au ca scop să-i ajute pe muncitori, precum și pe văduvele și orfanii lor, în caz de moarte, de accident sau de

infirmitate; patronajele care exercită o protecție binefăcătoare asupra copiilor de ambele sexe, asupra adolescenților și asupra bărbaților maturi. Dar primul loc, adaugă Sfântul Părinte, aparține corporațiilor muncitorești, care, în sine, îmbrățișează aproape toate operele."

După ce a făcut elogiul serviciilor aduse de corporații în trecut și al celor pe care le-ar aduce încă dacă ar fi reconstituite și adaptate condițiilor prezente ale industriei, Leon al XIII-lea se exprimă astfel:

„De aceea, cu plăcere vedem formându-se pretutindeni societăți de acest fel, fie compuse numai din muncitori, fie mixte, reunind în același timp muncitori și patroni: este de dorit ca ele să-și sporească numărul și eficacitatea acțiunii."

Se vede prin aceste cuvinte, și se va vedea încă în continuare, că Leon al XIII-lea se folosește de cuvântul corporație într-un sens extrem de larg și cuprinzător, care nu este acela în care îl întrebuințăm de obicei. Cuvântul corporație, când se aplică societăților de arte și meserii, are un sens foarte precis, determinat de istorie. El desemnează ceea ce se numea odinioară breslele, asociații compuse din maiștri, calfe și ucenici. Asociațiile compuse numai din muncitori formau ceea ce s-a numit tovărășia calfelor.

Leon al XIII-lea întrebuințează aici cuvântul corporație într-un sens identic cu acela de asociație. Avem dovada în cele două paragrafe următoare ale Enciclicei *Rerum novarum*.

Primul este consacrat stabilirii și apărării legitimității asociațiilor private în sânul societății civile sau politice; al doilea tratează despre congregațiile religioase.

Împreună cu întreaga tradiție catolică, Leon al XIII-lea afirmă că Statul nu are dreptul de a „nega existența", în mod general, asociațiilor private. „Dreptul la existență, spune el, le-a fost acordat de natura însăși, iar societatea civilă a fost instituită pentru a proteja dreptul natural, nu pentru a-l nimici."

Totuși, „dacă o societate, în virtutea însăși a statutelor sale organice, ar urmări un scop în opoziție flagrantă cu probitatea, cu dreptatea, cu siguranța Statului, puterile publice ar avea dreptul de a-i împiedica formarea și, dacă ar fi formată, de a o dizolva."

Papa menține astfel, în același timp, drepturile particularilor și drepturile Statului, dar previne totodată abuzul care s-ar putea face de acestea din urmă: „Dar mai trebuie ca, în toate acestea, ele — puterile publice — să nu acționeze decât cu mare circumspecție, pentru a evita să încalce drepturile cetățenilor și să statornicească, sub culoarea utilității publice, ceva ce ar fi dezavuat de rațiune. Căci o lege nu merită ascultare decât în măsura în care este conformă cu dreapta rațiune și cu legea veșnică a lui Dumnezeu."

Aceste din urmă observații își găsesc aplicarea imediată în chestiunea congregațiilor religioase.

Ne vom mărgini să studiem ceea ce spune Sfântul Părinte despre asociațiile muncitorești. El începe prin a observa că aceste asociații sunt astăzi mai numeroase ca niciodată; dar, în același timp: „Este o opinie confirmată de numeroase indicii că ele sunt de obicei guvernate de șefi oculți și că ascultă de un cuvânt de ordine deopotrivă ostil numelui creștin și siguranței națiunilor." Mai mult, aceste societăți exercită o adevărată tiranie, reducând la mizerie pe acei muncitori care nu aderă la statutele lor, fiindcă ele au acaparat toată munca. În consecință, muncitorii creștini sunt reduși la această alternativă: ori să se înroleze în aceste societăți rele, ori să formeze altele care să poată „scutura cu îndrăzneală un jug atât de nedrept și atât de intolerabil". Între aceste două căi, Leon al XIII-lea nu admite că ar putea exista „cea mai mică îndoială": pe cea de-a doua trebuie să o adopte.

Enciclica *Rerum novarum* ne dă aici o privire asupra a ceea ce catolicii spuseseră deja în acest sens înainte de 1891, data publicării ei. „Desigur, spune Sfântul Părinte, trebuie lăudat cu glas tare zelul unui mare număr dintre ai noștri, care, dându-și perfect seama de nevoile ceasului prezent, cercetează cu grijă terenul pentru a descoperi acolo o cale onestă care să conducă la ridicarea clasei muncitoare." Se vede destul prin aceste cuvinte că Leon al XIII-lea nu socotește sarcina ușoară și că, înainte de a se avânta în arenă, crede necesar „să cerceteze cu grijă terenul"... Iată, de altfel, cum expune, cu mai multe detalii, calea urmată de aceia al căror „zel trebuie lăudat cu glas tare".

„Constituindu-se protectori ai persoanelor dedicate muncii, ei se străduiesc să le sporească prosperitatea, atât domestică, cât și individuală, să reglementeze cu echitate relațiile reciproce ale patronilor și ale muncitorilor, să întrețină și să întărească în unii și în ceilalți amintirea îndatoririlor lor și observarea preceptelor dumnezeiești."

Astfel, regăsim încă o dată, afirmată de Suveranul Pontif, necesitatea unirii reciproce a patronilor și a muncitorilor, binefacerea patronajului exercitat de oamenii claselor superioare în favoarea clasei muncitoare, vedem amintite datoriile tuturor față de aproapele și față de Dumnezeu. Nu este nicidecum vorba de nivelare socială.

„Preceptele dumnezeiești" sunt cele care, „readucându-l pe om la moderație și condamnând toate excesele, mențin în națiuni și printre elementele atât de diverse de persoane și de lucruri concordia și armonia cea mai desăvârșită".

Nu este oare un fapt de experiență că muncitorul modern suferă de lipsa multor lucruri fără de care muncitorul de altădată se socotea pe deplin fericit?

Patronul, la rândul său, nu își propune numai să trăiască potrivit stării sale și să-și crească copiii prin muncă; el pretinde să facă avere cât mai repede cu putință, adică să ajungă, cu mult înainte de bătrânețe, să se retragă din afaceri.

A readuce omul la moderație în dorințele sale este rolul religiei, în același timp cu acela de a „condamna toate excesele". Prin aceasta ea contribuie în mare măsură la rezolvarea chestiunii sociale.

Sfântul Părinte arată aplicarea acestui program în diferitele opere existente pe atunci.

„Sub inspirația acelorași gânduri, spune Enciclica, oameni de mare merit se reunesc adesea în congrese, pentru a-și comunica vederile, a-și uni forțele și a stabili programe de acțiune. Alții se ocupă cu întemeierea unor corporații potrivite diferitelor meserii și cu primirea meșteșugarilor în sânul lor; îi ajută pe aceștia prin sfaturile și averea lor și veghează ca ei să nu ducă niciodată lipsă de o muncă cinstită și rodnică.

„Episcopii, la rândul lor, încurajează aceste strădanii și le pun sub înaltul lor patronaj; prin autoritatea lor și sub auspiciile lor, numeroși membri ai clerului, atât secular cât și regulat, se consacră intereselor spirituale ale corporațiilor. În sfârșit, nu lipsesc catolici înzestrați cu bogate averi care, deveniți într-un anumit sens tovarăși de bunăvoie ai muncitorilor, nu cruță nici o cheltuială pentru a întemeia și a extinde pretutindeni societăți în care aceștia să poată găsi, împreună cu o anumită bunăstare pentru prezent, garanția unei odihne onorabile pentru viitor."

Dar, constatând rezultatele fericite deja obținute, Sfântul Părinte își exprima o dorință și dădea un sfat:

„Ne făgăduim de la aceste corporații cele mai fericite roade, spunea el, cu condiția ca ele să continue să se dezvolte și ca prudența să prezideze întotdeauna organizarea lor."

În ce măsură această dorință a fost împlinită și această recomandare a fost ascultată, aceasta rămâne de cercetat.

XII. Corporațiile și caracterul lor religios

Prima observație a lui Leon al XIII-lea, în ceea ce privește corporațiile, se referă la situația lor față de stat. Acesta trebuie să le „protejeze", deoarece sunt asociații cinstite, „întemeiate potrivit dreptului", dar nu trebuie să „se amestece în guvernarea lor lăuntrică" și nici să atingă „mecanismele intime care le dau viață".

Statul modern are mare nevoie să se convingă de această regulă, amintită aici chiar de către Sfântul Părinte: „că

mișcarea vitală purcede în mod esențial dintr-un principiu interior și se stinge foarte ușor sub acțiunea unei cauze exterioare".

Nu statul este cel care dă viață asociațiilor, care le creează și le constituie; ele își trag existența și organizarea din dreptul natural și din voința celor care contractează. Rolul statului constă în a interzice formarea societăților care ar urmări un scop rău și în a le proteja pe acelea al căror scop este cinstit.

Dar care este organizarea ce se cuvine corporațiilor și care sunt aceste „mecanisme intime" care le dau viață și pe care statul nu trebuie să le atingă?

Felul în care Enciclica abordează acest subiect dovedește că însăși Biserica păstrează, în această privință, o rezervă pe care statul ar face bine să o imite.

Oricărei asociații îi este necesară o organizare și o disciplină, dar să admirăm cu câtă înțelepciune Sfântul Scaun lasă inițiativei private alegerea statutelor și regulamentelor corporative.

„Dacă deci, precum este sigur, cetățenii sunt liberi să se asocieze, ei trebuie să fie deopotrivă liberi să-și dea statute și regulamente care li se par cele mai potrivite scopului pe care îl urmăresc."

Astfel, libertatea de asociere se extinde nu numai asupra dreptului de a se asocia, ci și asupra modului de asociere.

Și, insistând cu și mai multă tărie asupra acestei idei, Leon al XIII-lea continuă:

„Care trebuie să fie aceste statute și regulamente? Nu credem că se pot da reguli sigure și precise pentru a le determina în detaliu."

Într-adevăr, organizarea corporațiilor depinde de o mulțime de împrejurări de timp și de loc care variază într-un fel aproape infinit. Astfel, în vechea Franță, breslele aveau statute uneori foarte diferite, după orașele în care exercitau aceeași profesiune.

În imposibilitatea de a trasa reguli precise aplicabile tuturor, Suveranul Pontif se mărginește la enunțarea unei propoziții ale cărei termene sunt în mod intenționat vagi:

„Tot ceea ce se poate spune în general este că trebuie luată drept regulă universală și constantă aceea de a organiza și conduce corporațiile astfel încât ele să ofere fiecăruia dintre membrii lor mijloacele proprii pentru a-l face să atingă, pe calea cea mai lesnicioasă și cea mai scurtă, scopul pe care și-l propune și care constă în sporirea cât mai mare cu putință a bunurilor trupului, ale spiritului și ale averii."

Această definiție a corporației și a caracterelor sale, definiție pe care Sfântul Părinte s-a străduit să o facă cât mai cuprinzătoare cu putință, nu trebuie înțeleasă în sensul că fiecare asociație trebuie să-și propună această întreită finalitate: „sporirea cât mai mare cu putință a bunurilor trupului, ale spiritului și ale averii".

Este evident că, dacă corporațiile se deosebesc unele de altele, aceasta se datorează faptului că ele se specializează în urmărirea unui anumit bine particular.

Nu trebuie să se creadă nici că enumerarea bunurilor trupului, ale spiritului și ale averii indică o gradație și stabilește ordinea în care aceste bunuri trebuie căutate. Suveranul Pontif s-a îngrijit el însuși să prevină această interpretare:

„Dar este evident, spune el, că trebuie urmărit înainte de toate obiectul principal, care este desăvârșirea morală și religioasă; mai ales acest scop trebuie să reglementeze întreaga economie a acestor societăți; altminteri, ele ar degenera foarte repede și ar coborî, ori aproape că ar coborî, la rangul societăților în care religia nu ocupă nici un loc."

Aceste rânduri trebuie reținute, pentru că ele amintesc un principiu pe care oamenii de opere trebuie să-l aibă neîncetat înaintea ochilor și pentru că, din nefericire, teorii cu totul contrare au fost emise de mai mulți dintre cei care se revendică cel mai adesea și cel mai zgomotos de la Enciclica *Rerum novarum*.

S-a spus că este de prisos să se vorbească poporului despre fericirea veșnică atâta vreme cât nu i s-a îmbunătățit condiția aici jos; i s-a făgăduit fericirea în această lume ca garanție a fericirii în cealaltă.

Limbajul lui Leon al XIII-lea este cu totul diferit:

„La ce i-ar folosi muncitorului să fi găsit în sânul corporației belșugul material, dacă lipsa hranei spirituale ar pune în primejdie mântuirea sufletului său?"

Aceasta este aplicarea la chestiunea socială modernă a cuvintelor Evangheliei pe care toți le au în memorie.

„Acesta este, de altfel, caracterul prin care Domnul nostru Isus Hristos voiește să fie deosebit creștinul de păgân: «Păgânii caută toate aceste lucruri... căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și toate acestea vi se vor adăuga pe deasupra.»"

Și, comentând îndată aceste cuvinte dumnezeiești, Sfântul Părinte trasează următoarele reguli, care constituie în ochii săi legea fundamentală a asociațiilor muncitorești catolice:

„Așadar, după ce Dumnezeu a fost luat ca punct de plecare, să se acorde o largă parte instruirii religioase, pentru ca toți să-și cunoască îndatoririle față de El; ceea ce trebuie crezut, ceea ce trebuie nădăjduit, ceea ce trebuie făcut în vederea mântuirii veșnice, toate acestea să le fie insuflate cu grijă. Să fie apărați

cu o grijă deosebită împotriva opiniilor greșite și a tuturor formelor de viciu.

Să fie îndemnat muncitorul la cultul lui Dumnezeu, să fie trezit în el spiritul de pietate, să fie făcut mai ales credincios în păzirea duminicilor și a zilelor de sărbătoare. Să învețe să respecte și să iubească Biserica, mama comună a tuturor creștinilor; să asculte de preceptele ei și să frecventeze sacramentele sale, care sunt izvoare dumnezeiești prin care sufletul se curăță de petele sale și dobândește sfințenia."

Este imposibil să se afirme cu mai multă tărie și insistență necesitatea spiritului supranatural în operele muncitorești și, pe cât este cu putință, în corporații.

Este o adevărată mângâiere pentru cei care sunt profund convinși de această doctrină să o vadă astfel insuflată de către Sfântul Părinte.

Ceea ce putem și trebuie să facem pentru popor, ca creștini și ca preoți, va fi cu atât mai eficace cu cât va fi inspirat de caritate.

Binele pe care îl dorim este un bine supranatural, fie în sine însuși, fie prin scopul suprem către care îl orânduim; este mai întâi iubirea lui Dumnezeu, apoi iubirea supranaturală a aproapelui, care ne îndeamnă să întreprindem cele mai diverse opere, de la învățarea catehismului și administrarea

sacramentelor până la societățile de ajutor reciproc și casele de economii.

„Omul nu trăiește numai cu pâine"; cea mai mare mizerie a poporului, lipsa sa cea mai jalnică, este aceea de care are cel mai puțină conștiință și care îl expune în viața viitoare la suferințe veșnice.

A ușura mizeria materială și a neglija pe aceea a sufletelor ar însemna a da dovadă, față de popor, de o iubire cu atât mai mică cu cât relele veacului viitor întrec la nesfârșit pe cele ale celui prezent.

XIII. Regulile principale ale corporațiilor Mântuirea socială prin caritate

„Religia fiind astfel constituită ca temelie a tuturor legilor sociale, spune Leon al XIII-lea, nu este greu să se determine

relațiile reciproce care trebuie stabilite între membri pentru a obține pacea și prosperitatea în societate."

Într-adevăr, după ce a afirmat, precum am văzut în capitolul precedent, necesitatea de a imprima asociațiilor muncitorești un caracter serios religios, Sfântul Părinte trece la examinarea condițiilor naturale ale bunei funcționări a acestor asociații.

Pentru mai multă claritate, vom împărți în tot atâtea articole, citând textual Enciclica, diferitele reguli trasate de Leon al XIII-lea.

I. „Diferitele funcții trebuie repartizate în modul cel mai folositor intereselor comune și astfel încât inegalitatea să nu dăuneze concordiei."

II. „Este de cea mai mare importanță ca sarcinile să fie distribuite cu înțelepciune și clar definite, astfel încât nimeni să nu aibă de suferit vreo nedreptate."

III. „Averea comună să fie administrată cu integritate și să se determine dinainte, după gradul de nevoie al fiecăruia dintre membri, măsura ajutoarelor care urmează să-i fie acordate."

IV. „Drepturile și îndatoririle patronilor să fie perfect armonizate cu drepturile și îndatoririle muncitorilor."

V. „Pentru a preveni eventualele reclamații care s-ar putea ridica într-una sau alta dintre clase cu privire la drepturi lezate, ar fi foarte de dorit ca statutele însele să încredințeze

unor oameni prudenți și integri, aleși din sânul asociației, sarcina de a soluționa litigiul în calitate de arbitri."

VI. „Trebuie, de asemenea, să se prevadă în mod cu totul special ca muncitorul să nu ducă lipsă de lucru în nici un timp și să existe un fond de rezervă destinat să facă față nu numai accidentelor subite și neprevăzute, inseparabile de munca industrială, ci și bolii, bătrâneții și loviturilor nenorocului."

„Aceste legi, adaugă Leon al XIII-lea, cu condiția să fie acceptate cu bunăvoință, sunt suficiente pentru a asigura celor slabi subzistența și o anumită bunăstare."

Nu vom încerca să explicăm aceste reguli; ele sunt atât de limpezi prin ele însele, încât orice comentariu pare de prisos și ar risca să le întunece sensul. Dar poate că nu este inutil să scoatem în evidență liniile lor principale și să arătăm spiritul care le animă.

Ceea ce izbește mai întâi este grija de a menține înțelegerea între clase și de a asigura respectarea drepturilor și îndatoririlor fiecăreia.

De aici aceste recomandări cu privire la repartizarea funcțiilor (I) și a sarcinilor (II); cu privire la administrarea averii comune (III); de aici mai ales recomandarea de a constitui un tribunal de arbitraj pentru reglementarea diferendelor (V).

Ultimul paragraf organizează asistența în caz de boală, accidente, bătrânețe sau șomaj forțat, prin intermediul unui fond de rezervă, pe care altădată îl numeau „casa" corporației.

Toate aceste reguli erau în vigoare, toate aceste instituții existau în vechile corpuri de meserii desființate de Revoluție.

Nu există, așadar, nimic nou în ceea ce propune Papa, iar tocmai aceasta constituie caracterul înțelept și practic al învățăturilor Sfântului Părinte.

El nu făgăduiește muncitorului vârsta de aur; își propune să „asigure celor slabi subzistența și o anumită bunăstare".

De aceea, acest pasaj al Enciclicei este remarcabil și prin ceea ce nu conține.

Se imaginaseră deja numeroase sisteme pentru îmbunătățirea sorții muncitorilor; Leon al XIII-lea nu spune nimic despre aceste teorii, nu face nici o aluzie la ele, nici în Enciclica *Rerum novarum*, nici în Enciclica *Graves de communi*; ci, după ce a enunțat cele șase reguli pe care tocmai le-am citit, declară că ele „sunt suficiente" pentru a atinge scopul pe care corporațiile muncitorești și-l propun.

Îi laudă pe „catolicii care, înzestrați cu bogate averi, dar deveniți într-un fel tovarăși de bunăvoie ai muncitorilor, nu cruță nici o cheltuială pentru a întemeia și a răspândi departe societăți în care aceștia să poată găsi, împreună cu o anumită

înlesnire pentru prezent, chezășia unei odihne onorabile pentru viitor. Atâta zel, atâtea și atât de ingenioase strădanii au realizat deja între popoare un bine foarte însemnat și prea cunoscut pentru a mai fi necesar să se vorbească despre el în amănunt."

Sfaturile pe care Papa le adresează corporațiilor muncitorești nu vor avea numai efectul, dacă sunt „primite cu bunăvoință", de a procura muncitorului „subzistența și o anumită bunăstare"; ele vor contribui și la „prosperitatea publică".

Aruncând o privire în urmă, Leon al XIII-lea amintește fericita influență pe care au exercitat-o primii creștini prin pilda virtuților lor și a caității care îi unea între ei; nu s-ar petrece oare la fel în zilele noastre, în clasa muncitorească, dacă corporațiile noastre creștine ar da aceeași pildă de virtute și de caritate?

„Soarta clasei muncitorești, aceasta este chestiunea care se agită astăzi, citim în Enciclică; ea va fi rezolvată prin rațiune sau fără ea, și nu poate fi indiferent pentru națiuni ca ea să fie rezolvată pe una sau pe cealaltă cale. Or, muncitorii creștini o vor rezolva ușor prin rațiune dacă, uniți în societăți și conduși de o îndrumare prudentă, vor intra pe calea pe care părinții și strămoșii lor și-au aflat mântuirea lor și pe aceea a popoarelor."

Iată un limbaj cu totul diferit de acela cu care ne-au obișnuit teoreticienii celei de-a patra stări. „Strămoșii" muncitorului

modern mergeau pe o cale care nu era aceea a colectivismului, a marxismului sau a democrației sociale. Leon al XIII-lea nu socotește că muncitorul vechiului regim și al evului mediu ar fi fost o ființă aservită sub jugul superstiției și al despotismului; el îl oferă drept pildă muncitorului modern și nu-i trasează acestuia altă cale decât aceea pe care „părinții și strămoșii săi și-au aflat mântuirea lor și pe aceea a popoarelor".

Și cum va procura muncitorul creștin mântuirea popoarelor?

Să ascultăm răspunsul lui Leon al XIII-lea.

„Oricare ar fi în oameni puterea prejudecăților și a patimilor, dacă o voință perversă nu a înăbușit cu totul simțul dreptății și al cinstei, va trebui ca, mai curând sau mai târziu, bunăvoința publică să se întoarcă spre acești muncitori care vor fi fost văzuți activi și modești, punând echitatea înaintea câștigului și preferând mai presus de toate religia datoriei."

Apostolatul prin exemplu, iată adevărata și rodnica misiune a muncitorilor noștri creștini: activi și modești, credincioși datoriei, astfel trebuie ei să apară în atelier, teatrul luptelor și al biruințelor lor.

Nu este oare un fapt de experiență că muncitorul conștiincios, care își cunoaște bine meseria și își conformează purtarea credințelor sale, câștigă repede respectul și încrederea tovarășilor săi, chiar și a celor ostili religiei?

După ce a descris cu elocință mizeria și dezamăgirile muncitorilor fără religie, Sfântul Părinte arată, în câteva cuvinte, rolul societăților catolice față de acești deznădăjduiți.

„Cu sufletul zdrobit, cu trupul istovit de oboseală, câți ar voi să scuture un jug atât de umilitor! Dar fie din respect omenesc, fie din teamă de lipsuri, nu îndrăznesc. Ei bine! tuturor acestor muncitori, societățile catolice le pot fi de o minunată utilitate dacă, atunci când șovăie, îi invită să vină să caute în sânul lor un leac pentru toate relele lor; dacă, atunci când se căiesc, îi primesc cu grabnică bunăvoință și le asigură ocrotire și protecție."

Trebuie observată aici o gradație voită în cuvintele Sfântului Părinte. Mai întâi, către „șovăitori" trebuie societățile catolice să adreseze o invitație. În apropierea lor propaganda se poate exercita cu rod, iar nu pe lângă sectari și vrăjmași declarați. Acești „șovăitori" trebuie invitați, dar nu încă „primiți", adică admiși în societate cu același titlu ca muncitorii creștini; această admitere este rezervată celor „căiți"; ea trebuie să fie grabnică și binevoitoare, trebuie să le asigure celor care se bucură de ea „ocrotirea" și „protecția" de care se bucură toți ceilalți membri ai societății.

Protecția cea mai eficace este aceea care îi poate procura muncitorului o muncă regulată, cu libertatea duminicii și într-un atelier în care religia și morala să fie respectate. Din nefericire, asemenea ateliere sunt rare în Franța!

Printr-un apel stăruitor către toate treptele clerului și ale poporului își încheie Leon al XIII-lea această memorabilă Enciclică.

El repetă încă o dată că, fără „restaurarea moravurilor creștine", „mijloacele sugerate de prudența omenească drept cele mai eficace vor fi puțin apte să producă rezultate mântuitoare"; de aceea, sfaturile date clerului sunt de ordin exclusiv supranatural:

„Slujitorii sacri să desfășoare toate puterile sufletului lor și toate iscusințele zelului lor și, sub autoritatea cuvintelor și a exemplelor voastre, Venerabili Frați, să nu înceteze a insufla oamenilor din toate clasele regulile evanghelice ale vieții creștine; să lucreze din toate puterile lor la mântuirea popoarelor și, mai presus de toate, să se străduiască a hrăni în ei înșiși și a face să se nască în ceilalți, de la cei mai înalți până la cei mai smeriți, caritatea, regina și stăpâna tuturor virtuților."

Iată un minunat program de acțiune sacerdotală; îl vom regăsi curând dezvoltat și precizat în Enciclica *Graves de communi*. Este adevăratul program al preotului modern, fiindcă este acela al preotului din toate timpurile.

De ce această identitate de conduită în toate epocile Bisericii? Pentru că chestiunea socială modernă, ca și chestiunea socială antică, va fi rezolvată prin caritatea dumnezeiască.

„Într-adevăr, de la o revărsare îmbelșugată de caritate trebuie așteptată în principal mântuirea. Vorbim despre caritatea creștină, care rezumă întreaga Evanghelie și care, fiind întotdeauna gata să se jertfească pentru ușurarea aproapelui, este un antidot foarte sigur împotriva aroganței veacului și a iubirii nemăsurate de sine."

Aceste cuvinte ne dau cheia întregii probleme și ne arată temelia doctrinei catolice în aceste materii. Da, egoismul omenesc și această „aroganță a veacului", pe care atâtea dezamăgiri nu o pot doborî, vor fi biruite prin caritate; și de aceea numai Biserica poate da adevărata soluție teoretică și practică a chestiunii sociale.

CAPITOLUL AL DOILEA

Enciclica Graves de communi și învățăturile ei

I. Caracterul general al acestei Enciclice

Enciclica *Rerum novarum* și Enciclica *Graves de communi* sunt atât de strâns legate una de alta, încât nu ar putea fi studiate separat.

Nu numai că amândouă tratează aceleași materii, dar cea de-a doua este completarea celei dintâi.

Nu înseamnă că Enciclica *Graves de communi* ne aduce soluția controverselor cărora anumite pasaje din Enciclica *Rerum novarum* le dăduseră prilej; chestiunea atât de agitată a salariului familial este trecută sub tăcere în Enciclica *Graves de communi*; noua Enciclică nu are nici obiectul de a deschide noi perspective asupra chestiunilor sociale sau de a prescrie noi metode pentru a grăbi soluționarea lor creștină; scopul ei este altul: legătura care o unește cu Enciclica *Rerum novarum* ține mai puțin de înlănțuirea logică a ideilor decât de dezvoltarea istorică a faptelor, astfel încât, pentru a sesiza această legătură, nu este de ajuns să se studieze cele două documente pontificale; trebuie luate în considerare încercările făcute de

catolici pentru a rezolva chestiunea socială în cei zece ani care s-au scurs între cele două Enciclice.

De aceea, pe când Enciclica *Rerum novarum* expune pe larg cauzele răului social și remediile sale, Enciclica *Graves de communi* tratează, într-o serie de paragrafe, diferite subiecte privitoare la chestiunea socială, dar fără a forma acea înlănțuire de dovezi și deducții cu care ne-au obișnuit marile Enciclice ale lui Leon al XIII-lea.

Gestul Pontifului nu este aici acela al semănătorului care aruncă grâul din care va răsări secerișul; este mai degrabă acela al grădinarului care taie lemnul nefolositor și îndreaptă seva spre ramurile capabile să poarte rod.

Sfântul Părinte indică el însuși caracterul și rațiunea de a fi a acestei noi Enciclice în rândurile care îi slujesc drept exordiu. El observă mai întâi că chestiunea socială, deja greu de rezolvat prin natura și complexitatea problemelor pe care le ridică, a devenit și mai grea sub influența patimilor.

Transformările și extinderea prodigioasă a industriei moderne erau deja de ajuns pentru a răsturna condițiile vieții economice ale întregii clase muncitorești. Dacă se adaugă la aceasta răsturnările politice, se va avea o idee dreaptă despre mărimea primejdiei.

„Patimile oamenilor tulburători, semănând discordia între bogați și proletari, spune Leon al XIII-lea, au adus lucrurile

până acolo încât statele, agitate de tulburări tot mai frecvente, par încă expuse unor mari calamități."

Situația era, într-adevăr, mult mai gravă în 1901 decât fusese în 1891, la promulgarea Enciclicei *Rerum novarum*, și nu se poate contesta influența funestă a patimilor revoluționare în grevele acelei epoci și în direcția adoptată de sindicatele muncitorești.

Sfântul Părinte amintește că, încă de la începutul pontificatului său, i-a „avertizat public pe catolici asupra erorilor profunde ascunse în doctrinele socialismului și asupra primejdiilor pe care acestea le făceau să alerge nu numai bunurile exterioare, ci și cinstea moravurilor și religia".

Apoi, rezumând el însuși Enciclica *Rerum novarum*, Leon al XIII-lea îi amintește ideile conducătoare în câteva rânduri pe care este bine să le reținem.

„În Enciclica Noastră *Rerum novarum* din 15 mai 1891, Noi am tratat pe larg despre drepturile și îndatoririle prin care cele două clase de cetățeni, aceea care aduce capitalul și aceea care aduce munca, trebuie să se acorde între ele.

„Am arătat în același timp, după preceptele Evangheliei, remediile care Ni s-au părut cele mai potrivite pentru a apăra cauza dreptății și a religiei și pentru a înlătura orice conflict între clasele societății."

Se vede din aceste cuvinte, în care Sfântul Părinte a voit să condenseze întreaga substanță a Enciclicei *Rerum novarum*, că necesitatea unirii între clase este învățătura capitală a acestui celebru document.

Nu avem, așadar, motiv să regretăm insistența cu care am stăruit asupra acestui subiect.

Papa, după ce a amintit astfel învățăturile sale trecute, le cercetează roadele.

Față de cei care sunt în afara Bisericii, învățăturile sociale ale Sfântului Scaun au dobândit, cel puțin, un succes de stimă. Oamenii imparțiali au trebuit să recunoască faptul că Biserica nu ia parte, în lupta pentru viață, în paguba unuia sau a celuilalt adversar, ci „își întinde solicitudinea asupra tuturor claselor scării sociale, și mai ales asupra celor care se află într-o stare nefericită", ceea ce este deopotrivă conform dreptății și carității.

Cât despre catolici, ei au cules din învățăturile Sfântului Scaun roade îmbelșugate. Mai întâi, au aflat în ele o încurajare de a-și continua operele bune; apoi, au găsit în ele o lumină „datorită căreia au putut să se aplice, cu mai multă siguranță și izbândă, studiului chestiunilor de acest fel". De aici a rezultat că „neînțelegerile care existau între ei au dispărut în parte sau s-au potolit". Dacă ne întoarcem, într-adevăr, cu zece ani în urmă, putem constata că polemici foarte vii erau atunci angajate asupra intervenției statului în organizarea muncii.

Aceste polemici încetaseră de multă vreme și, dacă acordul nu era deplin în spirite, tăcerea se făcuse aproape asupra acestui punct. Alte preocupări solicitau atenția.

Dar în domeniul faptelor și pe terenul acțiunii crede Leon al XIII-lea că trebuie să privească roadele Enciclicei *Rerum novarum*, și asupra acestui punct ne concentrează atenția.

„Pe terenul acțiunii, spune Sfântul Părinte, rezultatul a fost că, pentru a lua mai mult la inimă interesele proletarilor, mai ales acolo unde erau în mod deosebit vătămați, s-au produs un mare număr de noi inițiative sau s-au urmărit îmbunătățiri folositoare, datorită unui spirit de continuitate statornic."

Vedem astfel precizându-se și, într-un fel, circumscriindu-se obiectul prezentei Enciclice; ea nu va trata nici despre chestiunea socială în general, care a făcut obiectul Enciclicei *Rerum novarum*; nici despre chestiunile teoretice dezbătute între catolici înainte sau după 1891; nici despre acțiunea operelor catolice anterioare Enciclicei *Rerum novarum* și deja lăudate de aceasta; în noul document pontifical este vorba despre „marele număr de noi inițiative" sau de „îmbunătățiri" care s-au produs de la Enciclica *Rerum novarum* încoace, „datorită unui spirit de continuitate statornic". Aceste din urmă cuvinte sunt, fără îndoială, pentru a exclude anumite inițiative prea efemere, ale căror roade nu au rezistat încercării timpului.

Suveranul Pontif enumeră cele mai cunoscute dintre aceste forme de opere care nu fuseseră menționate în Enciclica *Rerum novarum*.

„Astfel sunt, spune Leon al XIII-lea, serviciile aduse celor neștiutori, sub numele de secretariate ale poporului, casele rurale de credit, mutualitățile de asistență sau de ajutor în caz de nenorocire, asociațiile de muncitori și alte societăți sau opere de binefacere de același fel."

Se vede că această enumerare se încheie printr-o formulă atât de largă, încât poate cuprinde instituțiile cele mai variate. Întregul ansamblu al acestor opere, al acestor instituții „destinate să vină în ajutorul poporului, expus la tot felul de curse și primejdii, nu mai puțin decât la lipsuri și osteneli", s-a căutat a fi desemnat printr-un singur nume.

Această chestiune a numelui prin care se cuvine a desemna ansamblul operelor populare este prima pe care Sfântul Părinte a voit să o abordeze în Enciclica *Graves de communi*. Nu este, desigur, o chestiune de o asemenea importanță încât să nu poată fi rezolvată decât prin autoritatea pontificală; dar discuțiile cărora le-a dat prilej l-au determinat pe Suveranul Pontif să tranșeze dezbaterea. Rămâne de văzut care este sensul și întinderea hotărârii sale.

II. Acțiunea creștină populară și diferitele ei nume

După aceste considerații care slujesc, într-un fel, drept preambul Enciclicei, Sfântul Părinte abordează o chestiune foarte secundară în sine, dar căreia împrejurările și polemicile de atunci i-au dat o importanță ce nu poate fi contestată.

Era vorba despre ceea ce începea să fie numit democrație creștină.

Pentru a pune, pe cât este cu putință, oarecare claritate în această expunere, vom deosebi două chestiuni:

1° Care este lucrul ce se voiește a fi numit?

2° Care este numele ce i se poate da?

Lucrul, dacă ni se îngăduie această expresie puțin brutală, este astfel descris de Sfântul Părinte în Enciclica pe care o studiem:

„Astfel, la catolici, sub auspiciile Bisericii, s-a statornicit o comunitate de acțiune, s-a creat o serie de opere destinate să vină în ajutorul poporului expus la tot felul de curse și primejdii, nu mai puțin decât la lipsuri și osteneli."

Este vorba deci numai despre ceea ce catolicii au întreprins sub auspiciile Bisericii; este o chestiune de disciplină interioară pe care o tranșează aici Leon al XIII-lea. Prin urmare, operele sau acțiunea exercitată de necatolici, ori chiar de catolici, dar nu sub auspiciile Bisericii, sunt în afara subiectului care ne preocupă în acest moment.

Operele neutre, neconfesionale, cum se spune acum, instituțiile pur filantropice și, cu atât mai mult, acelea ai căror întemeietori sau conducători nu sunt catolici, aceste opere nu fac parte din lucrul care trebuie denumit.

Acest lucru cuprinde două elemente, după descrierea făcută în Enciclică: o comunitate de acțiune — *conjunctio actionis* (unire a acțiunii); — un ansamblu de opere destinate să vină în ajutorul poporului — *institutorum providentia in praesidium plebis* (rânduiala instituțiilor spre sprijinul poporului).

Operele și mișcarea suscitată pentru a le dezvolta sau a le conduce sunt ceea ce s-ar putea numi materia și forma a ceea ce Leon al XIII-lea numește un „fel de binefacere populară".

Sfântul Părinte amintește că, „la început, acest fel de binefacere populară nu se distingea de obicei prin nici o

denumire specială". În Franța, unde aproape toate operele născute după Revoluție au ieșit, cel puțin indirect, din Societatea Sfântului Vincențiu de Paul, cuvântul caritate a părut multă vreme destul de larg în cuprinderea sa și destul de înalt în semnificația sa pentru a învălui toate operele.

Cuvântul „caritate" desemna atunci îndeajuns această acțiune comună despre care vorbește Leon al XIII-lea, iar cuvântul „opere" exprima bine această organizare, această specializare a caritații care începea să devină una dintre trăsăturile distinctive ale acțiunii catolice în sânul lumii moderne.

Cu cât organizarea caritații se completa prin operele zise sociale; cu cât se silea cineva mai mult să imprime un impuls comun atâtor instituții diferite, cu atât se vedea mai mult manifestându-se, printre catolici, dorința de a distinge, printr-un nume nou, ansamblul acestor opere noi, confundate până atunci cu formele tradiționale ale celor șapte opere ale milostivirii.

Leon al XIII-lea menționează principalele denumiri care au fost propuse pentru a desemna „acest fel de binefacere populară".

Să abordăm, urmându-l, a doua chestiune, aceea a numelui ce se cuvine să i se dea. Termenul de socialism creștin, pe care Sfântul Părinte îl socotește „pe bună dreptate căzut în desuetudine", nu a fost niciodată folosit în Franța, dar a fost mai răspândit în Austria și în anumite ținuturi ale Germaniei.

Sub influența acestei școli germane, unii catolici francezi au avut pentru o clipă gândul de a revendica titlul de socialiști creștini; dar această încercare nu a avut urmări.

Socialismul a fost nominal și formal condamnat de Biserică; nu se cuvine ca niște catolici să se întrebuințeze la reabilitarea numelui unei erori pe bună dreptate înfierate.

Prin urmare, pe bună dreptate Sfântul Părinte se bucură să constate că această denumire „și alte expresii derivate din aceea" au căzut în desuetudine.

După această dezaprobare retrospectivă adusă socialismului creștin, Leon al XIII-lea adresează o laudă celor care au adoptat expresia de acțiune creștină populară.

„Pe bună dreptate, spune Papa, a fost ales acest nume." Mai ales în Italia era pe atunci în uz această expresie.

„În anumite locuri, spune Leon al XIII-lea, cei care se ocupă de aceste chestiuni s-au numit creștini sociali."

În Franța, s-a spus mai adesea catolici sociali. Sfântul Părinte menționează această denumire de creștini sociali fără a-i adăuga nici laudă, nici dezaprobare.

Astfel, dintre cele trei expresii amintite până aici de Leon al XIII-lea, una este dezaprobată, aceea de socialism creștin; una este lăudată, aceea de acțiune creștină populară; una este doar menționată, aceea de creștini sociali; rămâne a patra, aceea de

democrație creștină, care va fi discutată mai pe larg și al cărei sens va fi restrâns și precizat de Papă.

Trebuie mai întâi ca această expresie să nu poată da loc nici unei echivocări și să nu fie întru nimic sinonimă cu socialismul creștin; de aceea Sfântul Părinte se exprimă astfel: „În altă parte, lucrul însuși este numit democrație creștină, iar cei care i se consacră, democrați creștini, pe când sistemul apărat de socialiști este desemnat sub numele de democrație socială."

În Belgia a început să fie folosit numele de democrație creștină pentru a desemna o școală — se spunea chiar un partid —, acela al democraților creștini.

Un anumit număr de catolici francezi, bine cunoscuți tuturor celor care urmăresc mișcarea socială, au voit să introducă în Franța numele și lucrul desemnat prin acest nume.

Ca și în Belgia, această încercare a întâmpinat la noi vii împotriviri; Leon al XIII-lea observă aceasta și rezumă, cu multă tărie și limpezime, motivele adversarilor democrației creștine.

„Dintre cele două din urmă expresii enunțate mai sus, spune Enciclica, dacă prima, creștini sociali, nu ridică atâtea reclamații, a doua, democrație creștină, rănește multe spirite bune, care găsesc că de ea se leagă o semnificație echivocă și primejdioasă."

Din pricina acestor polemici, Sfântul Părinte se va opri mai pe larg pentru a discuta această expresie.

Putem deja observa, în rândurile citate mai sus, că Papa are grijă să-i scutească de orice reproș pe cei care s-au alarmat de sensul echivoc și primejdios ce poate fi atașat expresiei de democrație creștină. „*Apud bonos plures offensionem habet*" (la mulți oameni de judecată dreaptă stârnește poticnire), spune textul latin al Enciclicei.

Nu este nevoie să fii mare latinist pentru a ști că, în limba clasică familiară lui Leon al XIII-lea, cuvintele *bonos plures* nu înseamnă „oameni cinstiți", cum l-a făcut să spună pe Papă unul dintre traducătorii Enciclicei, ci oameni al căror discernământ și a căror doctrină sunt ireproșabile, ceea ce exprimăm în franceză prin „spirite bune".

Într-adevăr, nu fără temei puteau cuvintele democrație creștină să pară „echivoce și primejdioase", atâta vreme cât nu ar fi fost desprinse de orice paritate cu alte semnificații ale cuvântului democrat sau democrație.

Leon al XIII-lea s-a însărcinat el însuși să rezume aceste reproșuri în următorul pasaj al Enciclicei:

„Ei se feresc de această denumire din mai multe motive.

1) Se tem ca acest cuvânt să nu ascundă rău apologia guvernării populare sau să nu proclame în favoarea ei o preferință față de celelalte forme de guvernământ.

2) Se tem ca solicitudinea religiei creștine să nu pară oarecum restrânsă la interesele poporului, celelalte clase ale societății fiind, într-un fel, lăsate deoparte.

3) Se tem, în sfârșit, ca sub acest nume înșelător să nu se ascundă vreun plan de a discredita orice fel de putere legitimă, fie civilă, fie sacră."

Iată cele trei principale reproșuri care au fost formulate împotriva democrației creștine.

Leon al XIII-lea constată că „în această privință au loc în mod curent discuții deja prea îndelungate și uneori prea vii". El socotește că conștiința sarcinii sale îl obligă „să pună hotare acestei controverse, definind care trebuie să fie simțămintele catolicilor în aceste materii".

„Mai mult, adaugă Sfântul Părinte, avem intenția de a le trasa câteva reguli cu scopul de a face acțiunea lor mai întinsă și mult mai folositoare societății." Aceste două fraze ne trasează întregul plan al Enciclicei. Mai întâi, a dirima controversa privitoare la democrația creștină; apoi, a trasa catolicilor un program de acțiune mai întinsă și mult mai folositoare societății.

Ce mijloc întrebuințează Papa pentru a pune capăt controversei?

El se folosește mai întâi de mari menajamente față de persoane. A lăudat discret judecata și doctrina adversarilor democrației creștine; și-a însușit, o vom vedea curând, toate obiecțiile lor. Se abține totuși să-i dezaprobe pe partizanii opiniei contrare și să spună în mod expres dacă democrația creștină a meritat până astăzi reproșurile care i se adresează; se mărginește să o prevină împotriva cuvintelor, actelor și tendințelor care ar putea justifica criticile amintite mai sus.

Fără nici o îndoială, este îngăduit să se conchidă, după această atitudine și după acest limbaj al Sfântului Părinte, că primejdiile semnalate nu sunt nicidecum himerice, căci Papa nu are obiceiul de a combate erori imaginare.

El nu se aplică, așadar, să respingă obiecțiile formulate împotriva democrației creștine; dimpotrivă, se străduiește să pună democrația creștină în gardă împotriva a tot ceea ce ar putea-o expune să merite reproșurile ale căror trei capete principale l-am auzit pe el însuși relevându-le.

Într-adevăr, primul dintre aceste reproșuri, care vizează predilecția atribuită democraților creștini pentru democrația socială, îi face suspecți de o eroare doctrinală, respinsă mai departe de Leon al XIII-lea.

Al doilea i-ar încărca pe democrații creștini cu un păcat împotriva dreptății și cu altul împotriva caritații, căci este contrar uneia și celeilalte îndatoriri a exclude din solicitudinea pastorală și din binefacerea Bisericii clasele mai înalte ale societății.

Al treilea, făcându-i pe democrații creștini solidari cu teoriile revoluționare, cu nivelarea claselor și cu abolirea oricărei ierarhii, tinde să arunce școala lor în afara Bisericii și a dreptului natural.

Leon al XIII-lea va întrebuința toate strădaniile sale pentru a pune democrația creștină în gardă împotriva acestor trei feluri de erori, și asupra acestor trei puncte poartă sfaturile care urmează.

Prima grijă a Suveranului Pontif este de a stabili o opoziție absolută între democrația socială și democrația creștină, pentru a înlătura cuvântului democrație acea semnificație echivocă ce a înspăimântat pe bună dreptate atâtea spirite bune. Această opoziție rezultă din contradicția care există între scopul pe care cele două democrații își propun să-l atingă.

Democrația socială, „pe care oamenii se lasă duși să o profeseze cu mai mult sau mai puțin exces, spune Leon al XIII-lea, este împinsă de un mare număr dintre adepții ei până la un asemenea punct de perversitate, încât nu vede nimic mai presus de lucrurile pământului, nu caută decât bunurile

trupești și exterioare și așază fericirea omului în căutarea și în desfătarea acestor bunuri."

Este evident că această democrație este ireconciliabilă cu profesiunea credinței catolice și că epitetul de creștină nu poate conveni decât unei școli care profesează doctrine cu totul contrare. Un partid politic, o școală socială mai mult sau mai puțin pătrunsă de acest materialism grosolan, fie că îl proclamă în mod expres, fie că se mulțumește să acționeze ca și cum l-ar profesa, o asemenea școală, un asemenea partid nu pot fi numite creștine.

Acest materialism, acest utilitarism nelegiuit care alcătuiește fondul democrației sociale, se traduce printr-un ansamblu de „revendicări", dintre care Leon al XIII-lea amintește pe cele principale:

„Pentru aceasta, continuă Enciclica, ei, democrații sociali, ar voi ca, în stat, puterea să aparțină poporului."

Vedem aici pe Leon al XIII-lea indicând dintr-o trăsătură de condei ceea ce caracterizează democrația revoluționară și nelegiuită, aceea pe care Biserica nu o va putea primi niciodată.

Ca într-un loc și într-un timp determinate puterea să aparțină poporului, acesta este un fapt care poate să fie sau să nu fie conform dreptului și dreptății, să fie sau să nu fie folositor

societății. Trebuie apreciat după regulile obișnuite ale moralei sau ale dreptului ginților.

Ca poporul să aibă pretutindeni și întotdeauna dreptul de a revendica suveranitatea în stat, aceasta este o eroare primejdioasă proprie democrației sociale și exclusivă de orice idee creștină. Ea derivă din această sete de bunuri exterioare și vremelnice care face poporul să dorească puterea suverană ca pe cea mai bună și mai de invidiat dintre comori, fiindcă îl face stăpân peste toate celelalte.

Aceasta o arată, de altfel, continuarea cuvintelor Enciclicei.

„Astfel, clasele sociale dispărând, iar cetățenii fiind toți reduși la același nivel de egalitate, acesta ar fi drumul spre egalitatea bunurilor; dreptul de proprietate ar fi abolit și toate averile care aparțin particularilor, chiar instrumentele de producție, ar fi privite ca bunuri comune."

Fiecare cuvânt cere aici un comentariu.

Am văzut cât de mult insista Enciclica *Rerum novarum* asupra necesității distincției și ierarhiei claselor; nu o dată a fost contestată această necesitate a ierarhiei sociale; Papa revine asupra ei în acest pasaj al prezentei Enciclice; el scoate în relief acest adevăr prea uitat de mai mult de un catolic, și anume că egalitatea, nivelarea claselor este un drum spre egalitatea bunurilor; or, Biserica judecă faptul că egalitatea bunurilor este, în sine, contrară naturii și că, pe deasupra, este contrară

dreptății, din pricina mijloacelor care ar fi luate pentru a o stabili.

Împreună cu distincția ierarhică a claselor, dreptul de proprietate este ceea ce Leon al XIII-lea are cel mai mult la inimă să apere împotriva întreprinderilor socialiste. Enciclica *Rerum novarum* dă mărturie despre aceasta.

Vedem și aici aceeași preocupare ieșind la iveală. Abolirea dreptului de proprietate, comunitatea bunurilor și îndeosebi a instrumentelor de producție sunt reprobate cu energie de Leon al XIII-lea. Aceste pretinse reforme fac parte din programul socialist; ele nu sunt, ele nu pot fi printre acelea pe care le reclamă o școală care voiește să se numească creștină.

Aceasta adaugă îndată Sfântul Părinte:

„Dimpotrivă, democrația creștină, prin însuși faptul că se numește creștină, trebuie să se sprijine pe principiile credinței dumnezeiești ca pe propria sa temelie."

Și reluând toate articolele programului democrației sociale, Leon al XIII-lea atribuie democrației creștine tendințele opuse:

„Ea trebuie să vegheze asupra intereselor celor mici, fără a înceta să conducă spre desăvârșirea ce li se cuvine sufletele create pentru bunurile veșnice. Pentru ea, nu trebuie să existe nimic mai sacru decât dreptatea; îi trebuie să păstreze la

adăpost de orice atingere dreptul de proprietate și de posesiune, să mențină distincția claselor, care, fără îndoială, este proprie unui stat bine constituit."

Cât despre chestiunea guvernării poporului de către popor, vom vedea mai jos că Papa interzice în mod expres să se dea cuvântului democrație creștină vreo semnificație politică.

Este vădit că, astfel înțeleasă, democrația creștină este la adăpost de toate reproșurile pe care le-am văzut formulate mai sus; ea nu implică nici o preferință pentru guvernarea populară, nu sacrifică clasele înalte claselor inferioare, nu se mărginește la singura căutare a bunurilor materiale.

Leon al XIII-lea poate deci spune cu adevăr că democrația socială și democrația creștină „nu au nimic comun": ele sunt chiar opuse una alteia, precum socialismul este opus credinței creștine; și numai cu această condiție — ca între programul ei și acela al socialiștilor să nu fie „nimic comun" — democrația creștină poate fi primită.

Dar, nefiind mulțumit cu aceste prime explicații, deja limpezi pentru orice spirit neprevenit, Leon al XIII-lea reia încă o dată, și cu dezvoltări mai largi, cele trei puncte asupra cărora democrația creștină a dat prilej atâtor discuții.

III. Ce nu trebuie să fie democrația creștină

Nu putea să-i scape lui Leon al XIII-lea că semnificația politică a cuvântului democrație era principalul obstacol în calea admiterii sale în limbajul ecleziastic; de aceea acordă acestei chestiuni o atenție deosebită și face din ea obiectul unui precept formal.

„Să rămână, așadar, interzis să se abată spre un sens politic denumirea de democrație creștină."

Iată regula a cărei observare fidelă poate singură să pună capăt neînțelegerilor și polemicilor. Pentru a procura mai sigur acest rezultat, Leon al XIII-lea rezolvă obiecțiile care s-ar putea ridica împotriva semnificației noi pe care o dă cuvântului democrație.

„Deși democrația, după însăși etimologia cuvântului și după întrebuințarea pe care i-au dat-o filosofii, indică regimul popular, în împrejurările de față nu trebuie folosită decât înlăturându-i orice sens politic și neatribuindu-i nici o altă

semnificație decât aceea a unei binefăcătoare acțiuni creștine asupra poporului."

Se vede că sensul cuvântului democrație, atunci când este folosit pentru a desemna acțiunea catolicilor în favoarea poporului, este determinat cu cea mai mare precizie de Leon al XIII-lea; nu numai că acest cuvânt pierde orice semnificație politică, adică aceea care constituie sensul său propriu etimologic și istoric, dar nu poate avea nici o alta, în afară de aceea a unei binefăcătoare acțiuni creștine asupra poporului. Nu este deci exclusă numai semnificația politică, ci și semnificația socială sau economică, aceea care ar implica o tendință de a procura o ascensiune a claselor inferioare prejudiciabilă binelui comun, predominanța lor în ordinea socială, economică sau religioasă.

Să remarcăm chiar această definiție a democrației creștine impusă de Leon al XIII-lea: este o „binefăcătoare acțiune asupra poporului". Se află aici o nuanță voită și care nu este lipsită de importanță. Scopul unei binefaceri înțelepte și creștine este de a îmbunătăți poporul și de a-l pune în stare să trăiască bine în condiția sa; nu este de a-l face să iasă din ea și de a căuta să-l satisfacă pe seama celorlalte clase.

Leon al XIII-lea dă îndată rațiunea acestui fel de a acționa. Biserica neavând altă grijă decât aceea de a procura împlinirea preceptelor naturii și ale Evangheliei, trebuie ca această binefăcătoare acțiune creștină asupra poporului să nu depindă

de nici o formă de guvernământ și să se poată exercita sub toate regimurile care nu repugnă „nici cinstei, nici dreptății".

„Acestea fiind puse, conchide Enciclica, intențiile și acțiunea catolicilor care lucrează spre binele proletarilor nu pot, desigur, niciodată să se lege de un regim civil de preferință față de altul, nici să încerce să-l facă să prevaleze."

Aceasta nu-i împiedică, evident, pe catolicii care se ocupă de acțiunea populară să aibă preferințele și convingerile lor personale în politică, dar nu trebuie ca acțiunea lor religioasă și socială, pentru că se exercită sub numele de democrație creștină, să poată trece, în vreun fel, drept mai conformă sau mai favorabilă guvernării democratice decât monarhiei sau aristocrației.

Aceasta este prima regulă trasată de Sfântul Părinte pentru ca democrația creștină să nu poată atrage pe drept blamul celor care au combătut-o ca ascunzând rău, sub acest cuvânt de democrație, „apologia guvernării populare" sau proclamând în favoarea ei „o preferință față de celelalte forme de guvernământ".

Dar aceasta nu privește decât primul dintre cele trei reproșuri relevate mai înainte împotriva democrației creștine; ne rămâne să studiem ceea ce Leon al XIII-lea a prescris pentru a o scuti de celelalte două.

„În același fel, continuă Sfântul Părinte, trebuie făcut ca democrația creștină să evite un alt reproș: anume că își consacră îngrijirile intereselor claselor inferioare în așa fel încât pare să lase deoparte clasele superioare."

Se vede foarte limpede, prin primele cuvinte pe care tocmai le-am citat, că Leon al XIII-lea se adresează democraților creștini și le arată ce trebuie făcut pentru „a evita democrației creștine" fiecare dintre cele trei reproșuri care îi sunt opuse.

Care sunt învățăturile adresate în acest scop? Iată, cât privește al doilea reproș, ceea ce spune Leon al XIII-lea:

„Totuși, folosul acestora, al claselor superioare, nu este mai mic pentru conservarea și îmbunătățirea statului. Legea creștină a caritații, despre care am vorbit mai sus, face să fie evitat acest pericol. Ea își deschide brațele pentru a primi pe toți oamenii, oricare ar fi condiția lor, ca fiind copiii uneia și aceleiași familii, create de același Părinte preabun, răscumpărate de același Mântuitor și chemate la aceeași moștenire părintească."

Dacă Biserica „merge la popor", ea nu-i părăsește nici pe nobili, nici pe regi; ea este mama tuturor. Nu există societate bine constituită, ne-a amintit Leon al XIII-lea mai sus, decât aceea în care există clase superioare prin instruire, educație, tradiții și avere. Tot ceea ce contribuie la micșorarea prestigiului și influenței lor legitime este păgubitor poporului însuși. Biserica nu poate uita că dumnezeiescul ei întemeietor,

dacă a voit să trăiască sărac, a voit să Se nască din neam nobil și din viță regească, sfințind astfel, deopotrivă, toate clasele societății.

Această grijă pentru unirea dintre toate clasele nu este inspirată numai de un principiu filosofic sau de un adevăr de economie socială; este o datorie care se impune zelului apostolic și pe care păstorii sufletelor nu trebuie să o calce niciodată. Preotul nu trebuie să fie vrăjmașul castelului, după cum nu trebuie să fie nici al colibei:

„Din pricina unirii naturale a poporului cu celelalte clase, spune Leon al XIII-lea, unire care este făcută mai strânsă prin fraternitatea creștină, zelul, oricât de mare ar fi, consacrat ușurării poporului își face simțită deopotrivă influența printre aceste clase însele, cu atât mai mult cu cât este potrivit și necesar, pentru a dobândi un bun rezultat, ca acestea să fie chemate să ia parte la operă, precum vom explica mai departe."

Această din urmă observație, asupra căreia Papa își rezervă să revină, este de o importanță capitală în practica apostolatului popular.

Ce ameliorare serioasă se poate nădăjdui în condițiile morale, igienice și profesionale ale vieții muncitorești fără concursul patronilor? Ce bine durabil se poate face arendașului, țăranului, fără ajutorul proprietarilor? Ce ușurare se poate aduce săracilor, orfanilor, bolnavilor, fără a face apel la

caritatea celor bogați? Și cum se pot obține aceste concursuri, acest ajutor, aceste subsidii, dacă se ia parte în războiul social care dezbină din ce în ce mai mult clasele?

Socialiștii și conducătorii democrației sociale fac bine aceasta, se va spune, și astfel au câștigat încrederea poporului; trebuie imitată tactica lor.

Dar socialiștii și democrații sociali se îngrijesc în general prea puțin de fericirea poporului. Când i-au câștigat încrederea prin făgăduințe irealizabile și când averea lor este făcută, averea lor politică mai întâi și, împreună cu ea, cealaltă... socialiștii sunt mulțumiți, iar scopul lor este atins.

Putem oare adopta acest program?

Trebuie să lucrăm la adevăratul bine al poporului și să nu-l înșelăm prin făgăduințe zadarnice; trebuie, așadar, să-l apropiem de cei care pot contribui în chip eficace la acest bine. Dacă poporul nu-și pune încrederea în cei care o merită, acesta este cel mai rău dintre relele sale, și trebuie să facem toate strădaniile pentru a-l vindeca de aceasta. Dar nu putem întreprinde a supralicita programul socialist; aceasta ar însemna să ne lipsim de datoria noastră și să înșelăm poporul.

Iată acum prin ce precepte Leon al XIII-lea îi pune pe democrații creștini în situația de a evita al treilea reproș care le era opus:

„Trebuie, de asemenea, să se fie cu totul departe de a ascunde sub termenul de democrație creștină intenția de a respinge orice ascultare și de a disprețui pe superiorii legitimi. A respecta pe cei care, în orice grad, posedă autoritatea în stat și a se conforma poruncilor lor drepte, iată ceea ce prescriu deopotrivă legea naturală și legea creștină. Și pentru ca această supunere să fie vrednică de un om și de un creștin, ea trebuie mărturisită din adâncul inimii, din datorie, «din conștiință», precum ne-a îndemnat Apostolul atunci când a dat acest precept: «Tot sufletul să fie supus puterilor mai înalte».”

Această amintire a datoriei de a asculta de orice putere temporală, în ceea ce poruncește drept, nu se aplică numai autorităților civile care constituie statul, ci se întinde, în această speță, la ceea ce Le Play a numit „autorități sociale”, adică la patroni, la proprietari, la toți cei, într-un cuvânt, care sunt în situația de a exercita o autoritate sau cel puțin o influență și care, chiar atunci când nu au dreptul de a porunci, îl au pe acela de a fi ascultați și respectați.

Preotul, omul de opere, trebuie să se aplice să inspire poporului respect și încredere față de aceste autorități sociale, în tot ceea ce ele poruncesc sau sfătuiesc drept; și ar fi o greșeală, o dezordine intolerabilă, a afecta disprețul față de aceste autorități înaintea poporului, a le discredita, a le lua în râs și a-i convinge pe muncitori, pe țărani, că se va ști prea bine să se treacă fără sprijinul lor.

O asemenea atitudine, un asemenea limbaj vor putea, fără îndoială, să-i aducă autorului lor câteva clipe de popularitate nesănătoasă; din ele nu va rezulta niciodată vreun bine pentru popor.

„Este, pe de altă parte, contrar mărturisirii unei vieți creștine, continuă Leon al XIII-lea, a nu voi să te supui și să asculți de cei care posedă autoritatea în Biserică și mai întâi de episcopi, pe care — puterea universală a Pontifului roman rămânând neatinsă — «Duhul Sfânt i-a așezat să cârmuiască Biserica lui Dumnezeu, pe care a dobândit-o prin sângele Său».

„Căci acela ale cărui simțăminte sau fapte ar fi potrivnice acestei reguli ar fi dovedit că uită preceptul foarte însemnat al aceluiași Apostol: «Ascultați de mai-marii voștri și supuneți-vă lor. Căci ei veghează ca unii care vor da seamă pentru sufletele voastre.» Aceste cuvinte este foarte important ca toți credincioșii să le întipărească în adâncul sufletului lor și să se aplice a le realiza în toată practica vieții lor; trebuie, de asemenea, ca slujitorii sacri să le mediteze cu multă atenție și să nu înceteze a-i convinge pe ceilalți de ele, nu numai prin îndemnurile lor, ci mai ales prin exemplele lor."

Această datorie de supunere față de episcopi Leon al XIII-lea a amintit-o de multe ori, îndeosebi în Enciclica sa din 8 septembrie 1899 către clerul francez.

Citim acolo, într-adevăr, aceste cuvinte, care se raportează atât de bine la chestiunea de față:

„Nu oare pentru că, printr-un zel prezumțios, au dat deoparte aceste reguli tradiționale ale discreției, modestiei și prudenței sacerdotale, unii preoți tratează ca învechite, incompatibile cu nevoile ministerului în timpul în care trăim, principiile de disciplină și de conduită pe care le-au primit de la maeștrii lor din marele seminar?

„Îi vedem mergând ca din instinct înaintea inovațiilor celor mai primejdioase de limbaj, de ținută, de relații. Mai mulți, vai! angajați cu temeritate pe povârnișuri alunecoase unde, prin ei înșiși, nu aveau puterea să se oprească, disprețuind avertismentele caritabile ale superiorilor lor sau ale confraților lor mai vechi ori mai experimentați, au ajuns la apostazii care i-au bucurat pe adversarii Bisericii și au făcut să verse lacrimi foarte amare episcopilor lor, fraților lor în preoție și credincioșilor evlavioși. Sfântul Augustin ne-o spune: «Cu cât se merge cu mai multă putere și repeziciune, când ești în afara drumului cel bun, cu atât te rătăcești mai mult.»

„Desigur, există noutăți folositoare, potrivite să facă să înainteze împărăția lui Dumnezeu în suflete și în societate. Dar, ne spune Sfânta Evanghelie, Tatălui de familie, iar nu copiilor sau slujitorilor, îi aparține să le examineze și, dacă socotește de cuviință, să le dea drept de cetate alături de uzanțele vechi și venerabile care alcătuiesc cealaltă parte a comorii sale."

Leon al XIII-lea poate deci spune cu dreptate, în pasajul Enciclicei *Graves de communi* pe care îl studiem:

„După ce am amintit aceste principii pe care le-am pus anterior în lumină, cu prilejul unei împrejurări speciale, nădăjduim că orice discuție privitoare la termenul de democrație creștină va dispărea, precum și orice bănuială de primejdie în privința lucrului însuși exprimat prin acest cuvânt."

Este evident că, dacă democrații creștini și-ar regla cuvintele și faptele după învățăturile pe care tocmai le-am adunat, nu ar fi nici un catolic care să nu fie gata să-i aplaude. Dacă termenul a fost discutat, dacă „lucrul" a fost judecat primejdios, dacă Suveranul Pontif a găsit folositor să insiste atât de îndelung asupra anumitor adevăruri, este pentru că cele trei reproșuri amintite de el corespundeau unor realități obiective din care voia să facă să dispară până și „bănuiala".

După ce și-a exprimat nădejdea că orice discuție va înceta de acum asupra acestui subiect, el adaugă aceasta:

„Și pe bună dreptate concepem această nădejde. Într-adevăr, lăsând deoparte opiniile anumitor oameni asupra puterii și virtuții unei asemenea democrații creștine — opinii care nu sunt scutite de exagerare sau de eroare — desigur, nici un om nu va blama acest zel care, potrivit legii naturale sau legii dumnezeiești, tinde numai ca aceia care își câștigă viața prin muncă manuală să fie aduși la o situație mai suportabilă și să aibă, puțin câte puțin, cu ce să-și asigure viitorul."

Întrerupem aici fraza începută pentru a scoate bine în relief dubla învățătură a acestui pasaj al Enciclicei. Sfântul Părinte constată mai întâi că unii partizani ai democrației creștine au asupra puterii și virtuții ei opinii care nu sunt scutite nici de exagerare, nici de eroare; și îndată trasează el însuși tabloul a ceea ce poate fi propus pe drept drept scop zelului celor care se numesc democrați creștini.

Este mai întâi a tinde numai la aceasta, legea naturală și legea dumnezeiască fiind păstrate neatinse:

1° Ca „aceia care își câștigă viața prin muncă să fie aduși la o situație mai suportabilă și să aibă, puțin câte puțin, cu ce să-și asigure viitorul".

2° Ca ei să poată, acasă și în public, „să practice virtutea și să-și împlinească datoria de pietate; să simtă că sunt nu animale, ci oameni; nu păgâni, ci creștini; în sfârșit, să meargă cu mai multă ușurință și ardoare spre acest bine unic și necesar, spre acest bine suprem pentru care ne-am născut".

Fără a neglija bunăstarea vremelnică a muncitorului, care, într-o anumită măsură, face mai ușoară împlinirea îndatoririlor sale religioase, trebuie să ne aplicăm mai întâi să-i procurăm unicul necesar.

„Iată scopul, spune Leon al XIII-lea, iată opera celor care ar voi să vadă poporul înzestrat cu un suflet creștin, fericit ridicat și păstrat de flagelul socialismului."

A da poporului un „suflet creștin” și a-l păstra de flagelul socialismului, acesta este scopul atribuit de Leon al XIII-lea acestei acțiuni binefăcătoare asupra poporului.

Să fie numită, dacă se voiește, democrație creștină; Leon al XIII-lea declară, puțin mai departe, că aceasta nu are mare importanță, cu condiția să se țină de regulile trasate de el. Trebuie totuși constatat, la mai bine de treizeci de ani după Enciclica din 1901, că sensul politic al cuvântului democrație a prevalat în Franța.

Aceasta nu este, desigur, ceea ce voise Leon al XIII-lea.

IV. Chestiunea socială este înainte de toate o chestiune religioasă
Excelența milosteniei

Chestiunea socială este ea numai de ordin economic sau este și chiar în principal o chestiune religioasă? Aceasta este a doua

problemă pe care Leon al XIII-lea și-a propus să o rezolve prin Enciclica pe care o studiem în acest moment.

Sfântul Părinte începe prin a recunoaște că „aceasta este opinia unora, și această opinie, adaugă el, se răspândește în popor, anume că ceea ce se numește chestiunea socială este numai o chestiune economică".

Această opinie este profesată, într-adevăr, de toți socialiștii.

Liber-cugetători și materialiști cum sunt, socialiștii nu pot fi de altă părere. Pentru ei, destinul omului se sfârșește aici jos și nu există „chestiuni" care să nu trebuiască să-și găsească, în această lume și prin singurele resurse ale naturii, soluția adecvată.

Împotriva acestei opinii, Papa se ridică cu mare tărie.

„Este incontestabil, spune el, că ea, chestiunea socială, este înainte de toate o chestiune morală și religioasă și că, prin urmare, mai ales după legea morală și după judecata Bisericii trebuie rezolvată."

Este ușor de remarcat că cele două afirmații, aceea a lui Leon al XIII-lea și aceea a socialiștilor pe care îi condamnă, nu sunt contradictorii, ci contrare. Aceștia spun că chestiunea socială este „numai" economică. Leon al XIII-lea afirmă că ea este „înainte de toate" morală și religioasă.

Afirmația lui Leon al XIII-lea implică două consecințe:

1° Ar însemna a merge mai departe decât Papa și a depăși învățăturile sale dacă s-ar spune: chestiunea socială este numai de ordin moral și religios.

2° Ar însemna a rămâne în urmă și a contrazice într-un alt fel Enciclica dacă s-ar susține teza următoare: „Chestiunea socială nu este numai o chestiune economică; ea este și o chestiune morală și religioasă; totuși soluția ei depinde mai curând de soluția problemelor economice decât de progresul moral și religios al indivizilor."

Această propoziție ar fi în mod evident contrară învățăturii lui Leon al XIII-lea, care spune: „Este incontestabil că chestiunea socială este, înainte de toate, o chestiune morală și religioasă."

În vreme ce anumiți catolici, din fericire puțin numeroși, au mers până la a spune: „Dacă vrem ca poporul să ne asculte când îi făgăduim paradisul în viața cealaltă, trebuie mai întâi să-i dăm paradisul pe pământ", Sfântul Părinte insistă asupra inutilității sporirii bunăstării, ba chiar asupra primejdiilor ei, dacă nu este însoțită de un progres moral și religios.

„Să admitem, într-adevăr, spune Leon al XIII-lea, că salariul muncitorilor este dublat; să admitem că durata muncii este redusă și că viața este ieftină" — desigur, nu se poate presupune un ansamblu de condiții economice mai favorabile —, „dacă muncitorul, continuă Leon al XIII-lea, dacă muncitorul, cum face prea adesea, își pleacă urechea la doctrine și imită exemple care îl împing să se elibereze de

respectul față de Dumnezeu și să se lase pradă depravării moravurilor, rodul muncii sale va fi inevitabil risipit."

Nu există, într-adevăr, salariu care să poată fi de ajuns pentru săturarea patimilor muncitorului; nu instituțiile economice — mutualități, case de economii, case de pensii — îl învață pe muncitor să-și înfrâneze patimile. Singura frână eficace este legea morală, sancționată și întărită de credința religioasă.

Experiența confirmă această teză; am spus-o comentând Enciclica *Rerum novarum* și regăsim aceeași observație sub pana lui Leon al XIII-lea. „Este un fapt de experiență, scrie Sfântul Părinte, că cei mai mulți dintre muncitorii care trăiesc în desfrâu și fără religie trăiesc în strâmtorare și în mizerie, deși munca lor este mai scurtă și mai bine plătită."

Ba mai mult, creșterea salariului și micșorarea orelor de muncă n-ar folosi adesea decât desfrâului și beției, dacă aceste reforme nu ar fi însoțite de un progres moral și religios al clasei muncitorești.

De aceea, completându-și mai mult gândul, Leon al XIII-lea adaugă:

„Acesta este tocmai motivul pentru care Noi nu i-am îndemnat niciodată pe catolici să intre în asociațiile care au drept scop îmbunătățirea sorții poporului, nici să creeze alte instituții de același fel, fără a-i avertiza în același timp că aceste

opere trebuie să se facă sub auspiciile religiei și cu ajutorul ei permanent."

Aceste din urmă cuvinte conțin o dublă învățătură și soluția unei chestiuni care a fost adesea dezbătută. Trebuie reținut aceasta: toate recomandările Suveranului Pontif, fie în această Enciclică, fie în orice altă împrejurare, recomandări în favoarea operelor economice de mutualitate, de economisire, de asistență etc., trebuie înțelese astfel: dacă este vorba de a intra într-o asociație deja existentă, catolicii trebuie să le prefere pe acelea care trăiesc „sub auspiciile religiei și cu ajutorul ei permanent"; dacă este vorba de a întemeia asociații noi, trebuie să fie pătrunse de același spirit creștin.

Fără îndoială, nu trebuie să se conchidă din acest pasaj că le-ar fi interzis catolicilor să intre, în anumite cazuri, în asociații cinstite, deși lipsite de caracter creștin, nici chiar să întemeieze asemenea asociații acolo unde ar fi cu neputință să se creeze altele mai bune; dar rămâne dobândit că încurajările Sfântului Părinte merg către asociațiile catolice în nume și în faptă.

Întreaga continuare a Enciclicei presupune această intenție. Catolicilor le vorbește Leon al XIII-lea; exercitarea caritații făcută în numele credinței catolice vrea el să o reglementeze; de aceea primul obiect al acestei caritați supranaturale este „binele nepieritor al sufletelor", și în al doilea rând „ceea ce slujește și ajută la viața de aici jos". Și îndată, pentru a afirma bine caracterul supranatural al asistenței, chiar vremelnice, pe

care catolicii o exercită față de săraci, Leon al XIII-lea preamărește excelența și sfințenia milosteniei.

Milostenia a întâlnit vrăjmași printre adversarii credinței noastre; este acuzată că înjosește demnitatea omenească, că îl umilește pe sărac, că întreține lenea și favorizează o mie de târguieli rușinoase.

Milostenia a găsit printre catolici apărători timizi, pledând în favoarea ei circumstanțe atenuante și gata să o relegheze pe locul al doilea, după asistența prin muncă sau mutualitate.

După ce a amintit, în câteva rânduri, învățăturile Domnului nostru și operele Bisericii pentru ușurarea tuturor mizeriilor, Sfântul Părinte continuă astfel:

„Din numărul acestor binefaceri nu trebuie exceptate ajutoarele de mai mică valoare date cu titlu de milostenie, căci despre aceste ajutoare a spus Hristos: «Ceea ce vă rămâne, dați ca milostenie»."

Cum să admitem, într-adevăr, că Domnul nostru ar fi putut sfătui și chiar prescrie o formă de asistență nevrednică de natura omenească și vătămătoare binelui societății?

„Este adevărat, adaugă Leon al XIII-lea, că socialiștii critică milostenia și ar voi să o vadă alungată ca injurioasă noblețeii naturale a omului. Dar, dacă este făcută potrivit preceptelor Evangheliei și în chip creștin, ea nu este nici hrană a

orgoliului pentru cel care o dă, nici prilej de rușine pentru cel care o primește."

Trebuie să convenim, într-adevăr, că societatea noastră, din care spiritul creștin este alungat din ce în ce mai mult, împodobește prea adesea cu numele de caritate întreprinderi care nu au nimic moralizator pentru cei care primesc și încă mai puțin pentru cei care dau.

Ceea ce recomandă Evanghelia, ceea ce canonizează Biserica, ceea ce deschide porțile cerului și acoperă mulțimea păcatelor, nu sunt anumite subscripții publice etalate în ziare, nu sunt anumite serbări și balurile zise de caritate; este milostenia discretă și tainică, sfințită prin rugăciune și pocăință.

Numai despre aceasta este adevărat să se spună ceea ce spune Leon al XIII-lea:

„Atât de departe este ea de a fi o dezonoare, încât, dimpotrivă, favorizează societatea omenească, favorizând între oameni raporturile reciproce de servicii; căci nu există om atât de bogat încât să nu aibă nevoie de nimeni și nu există om atât de sărac încât să nu poată fi de vreun folos altuia; de aceea este în ordinea naturii ca oamenii să ceară cu încredere și să-și ofere de bunăvoie o asistență reciprocă."

Căci, într-adevăr, caritatea nu se face numai sub forma ajutoarelor în bani, ci se întinde la serviciile de tot felul pe care aproapele le poate aștepta de la noi; de aceea nici un om

nu este scutit de a păzi preceptul carității, fiindcă nu există nici unul care să nu poată da un pahar de apă rece din iubire de Dumnezeu.

Caritatea creștină nu este deci o virtute aristocratică, un lux spiritual în afara puterii oamenilor mărunți; ea îi obligă pe săraci față de bogați, precum îi obligă pe bogați față de săraci și pe săraci între ei. Astfel înțeleasă, adică așa cum trebuie să fie, caritatea, milostenia, este o legătură socială de o putere singulară, fiindcă nimeni nu scapă de ea și fiindcă îi leagă reciproc unii de alții pe toți membrii societății omenești.

Caritatea este și meterezul dreptății, căci o presupune împlinită; mai mult, cerând mai mult, întinzând mai departe obligațiile oamenilor între ei, caritatea este păzitoarea veghetoare care îndepărtează orice întreprindere împotriva drepturilor aproapelui. Pentru ca egoismul, invidia, avariția să rănească dreptatea, trebuie ca mai înainte aceste vicii să fi ucis caritatea.

„Și astfel, spune Leon al XIII-lea, dreptatea și caritatea, unite prin legea echitabilă și blândă a lui Hristos, păstrează în chip minunat societatea omenească în constituția ei și conduc cu prudență pe fiecare dintre membrii ei spre binele care îi este propriu și spre binele comun."

Lăudând milostenia și lăsându-i un loc, locul de cinste, printre operele de caritate, nu urmează de aici că Biserica disprețuiește alte forme de asistență. Nu ea este, dimpotrivă,

aceea care a creat aceste „instituții" caritabile numite spitale, aziluri, refugii etc.?

„Este de asemenea una dintre gloriile carității, spune Sfântul Părinte, aceea de a veni în ajutorul nevoilor clasei muncitoare nu numai prin ajutoare trecătoare, ci prin instituții permanente; căci astfel ea îi asistă pe nevoiași într-un chip mai sigur și mai durabil."

Acest gen de caritate nu mai este, precum milostenia, la îndemâna tuturor; dar efectele lui sunt și mai durabile, mai eficace, iar acest gând trebuie să stimuleze munificența celor bogați.

„Și ceea ce este încă mai vrednic de laudă, continuă Leon al XIII-lea, este a voi să formezi spiritul meșteșugarilor și al muncitorilor la economisire și prevedere, astfel încât, spre sfârșitul vieții lor, ei să-și poarte singuri de grijă, cel puțin în parte, pentru propriile nevoi."

Motivele care fac Biserica să prețuiască atât de înalt aceste instituții nu sunt acelea care seduc mai ales spiritul modern. Nu pentru că săracul este acolo mai puțin „umilit", ci pentru că această asistență este mai curând de ordin spiritual decât de ordin vremelnic. Ea tinde, într-adevăr, să facă să se practice virtuți naturale a căror observare presupune alte virtuți, acestea supranaturale.

Pentru a economisi, pentru a prevedea, trebuie să te lipsești și să-ți înfrânezi patimile. Când o persoană bogată se înscrie într-o societate de ajutor reciproc și își plătește cotizația fără a reclama nici unul dintre avantajele la care aceasta dă dreptul, această persoană face o milostenie societății respective și, prin urmare, tuturor membrilor care participă la binefacerile ei.

Sfântul Părinte face chiar, asupra acestui subiect, o observație care dovedește cât de mare este la el grija de a menține ierarhia claselor; el arată că acest gen de caritate „înalță serviciul pe care bogații îl aduc proletarilor".

În plus, aceeași formă a carității „face cinste proletarilor înșiși și, în timp ce îi îndeamnă să-și pregătească un viitor mai blând, îi pune la adăpost de primejdii, îi împiedică să cedeze dezordinii patimilor, îi cheamă la practica virtuții".

Din aceste considerații, Leon al XIII-lea trage două concluzii: prima, particulară instituțiilor de economisire și prevedere; a doua, generală și referitoare la acțiunea binefăcătoare a catolicilor asupra poporului.

1° „De vreme ce această operă este de o utilitate atât de mare și atât de bine potrivită epocii noastre, ea este cu siguranță vrednică să concentreze strădaniile caritabile și prudente ale oamenilor de bine."

2° „Este deci bine stabilit că această grijă a catolicilor de a mângâia și de a ridica poporul este cu totul conformă

spiritului Bisericii și răspunde desăvârșit exemplelor pe care ea le-a dat întotdeauna."

Aceste din urmă cuvinte sunt un răspuns celor care acuzau Biserica de a-și fi părăsit de mai multe veacuri misiunea față de mulțimi și de a fi așteptat sfârșitul secolului al XIX-lea pentru a învăța din nou să „meargă la popor".

V. Necesitatea concursului claselor superioare

În paginile pe care le-am studiat mai înainte, Sfântul Părinte s-a aplicat să stabilească faptul că „această grijă a catolicilor de a mângâia și de a ridica poporul este cu totul conformă spiritului Bisericii și răspunde desăvârșit exemplelor pe care ea le-a dat întotdeauna". Nu este deci un „spirit nou" cel care îi poartă pe catolici să-și exercite devotamentul în favoarea poporului; Biserica a făcut aceasta întotdeauna, ea nu și-a luat niciodată „cartierele de iarnă", cum s-a îndrăznit a se pretinde, nu s-a închis în sacristii; acestea sunt acuzații gratuite și injurioase pentru ea.

Nu era nevoie, prin urmare, să se caute un nume nou pentru a desemna un apostolat care, în esența sa, este la fel de vechi ca și creștinismul; dar, fiindcă anumite forme exterioare ale acestui apostolat, care sunt incontestabil noi, luaseră în aceste timpuri din urmă o anumită extindere, se luase obiceiul de a le desemna, în Franța, sub numele generic de opere muncitorești sau opere sociale.

Am văzut cum Leon al XIII-lea enumeră și discută diferitele denumiri folosite în alte țări și își arată preferințele pentru aceea de acțiune creștină populară.

Fără a intra aici din nou în această dezbatere, Sfântul Părinte revine pe scurt asupra chestiunii pentru a declara că nu voiește „să decidă dacă trebuie numit acțiune creștină populară sau democrație creștină" ansamblul mijloacelor care tind să mângâie și să ridice poporul.

„Aceasta, adaugă Leon al XIII-lea, este o chestiune foarte puțin importantă, dacă totuși se observă integral, cu deferența care li se cuvine, recomandările pe care Noi le-am făcut."

„Dar ceea ce este foarte important, conchide Sfântul Părinte, este ca, într-o chestiune de o consecință atât de mare, să nu fie printre catolici, cu una și aceeași voință, decât unul și același fel de a vedea și de a acționa."

Mijlocul de a procura această unire este de a urma întocmai învățăturile Sfântului Scaun, adică de a nu pretinde să se

impună un program și o metodă contrare în mai multe puncte regulilor trasate de Enciclicele *Rerum novarum* și *Graves de communi*, și de a nu face din această denumire de democrație creștină, a cărei soartă pare atât de puțin importantă Sfântului Părinte, un fel de *shibboleth*, de care să depindă mântuirea.

Trebuie deci, printre catolici, pentru a procura în chip eficace binele poporului, „una și aceeași manieră de a acționa"; și îndată Leon al XIII-lea fixează unul dintre primele caractere ale acestei unități de acțiune.

Fără îndoială, este necesar să se sporească pe cât se poate „numărul oamenilor și al resurselor" care vor coopera la acțiunea binefăcătoare a catolicilor asupra poporului, dar cui trebuie să ne adresăm?

S-a așteptat mult și s-a nădăjduit mult, după 1870, de la ceea ce se numea atunci „clasele conducătoare". De atunci, ele au fost defăimate și mai mult, iar unii au mers până la a spune că poporul nu mai trebuia să aștepte ridicarea sa decât de la el însuși.

Alții au contestat că ar mai exista clase și că condițiile sociale și politice ale lumii moderne ar mai fi lăsat să subziste ceva din aceste vechi distincții sociale.

Adevărul este că există încă cel puțin două clase de oameni, de vreme ce ele sunt în război, fără a mai vorbi despre cler și

armată, care constituie, în fapt, organisme bine distincte și puternic constituite.

Ceea ce s-a numit clasa conducătoare, adică aceea ai cărei membri au o cultură intelectuală mai întinsă, o educație mai înaltă, un patrimoniu dobândit, este astăzi, în Franța, prea adesea îndepărtată de la conducerea treburilor publice. Societatea franceză nu mai este condusă, de multă vreme, decât de funcționari care ascultă ei înșiși de specia de oameni cea mai vrednică de dispreț și cea mai funestă: i-am numit pe politicieni.

De ce acești oameni, acești paraziți ai societății, au acaparat toată influența care aparținea odinioară marilor proprietari și corpurilor de meserii? Va fi astfel atâta vreme cât poporul îi va prefera pe cei care îl măgulesc celor care îi amintesc îndatoririle sale.

S-a contat deci prea mult pe o clasă care, în fapt, nu mai conduce și nu mai poate conduce țara care pretinde să se conducă singură fără ea și împotriva ei; pe de altă parte, ea a fost prea mult luată în râs, prea mult părăsită, în vreme ce poate exercita totuși o anumită influență, influență pe care nimic nu o poate înlocui.

Leon al XIII-lea o spune cu multă tărie:

„Dar mai ales trebuie făcut apel la concursul binevoitor al acelora care, prin situația lor, prin averea lor, prin cultura lor

intelectuală și morală, se bucură de o influență socială mai mare."

Iată o regulă de acțiune trasată limpede și care determină unul dintre punctele asupra cărora toți catolicii trebuie să aibă „una și aceeași manieră de a vedea și de a acționa". Trebuie făcut apel la clasele conducătoare sau la acelea care ar trebui să fie. Iar Leon al XIII-lea dă îndată rațiunea:

„Dacă lipsește concursul lor, cu greu se va putea face ceva cu adevărat eficace pentru a îmbunătăți, așa cum s-ar voi, viața poporului; pe când se va ajunge la aceasta, fără nici o îndoială, cu atât mai sigur și mai repede cu cât mai energică va fi acțiunea concertată a unor oameni ocupând situații înalte."

Noi, din partea noastră, nu am putut niciodată concepe ce rezultat cu adevărat folositor binelui moral și material al muncitorilor s-ar putea obține fără concursul patronilor și al proprietarilor.

Acestea sunt iluzii nu numai zadarnice, ci primejdioase. Ele îl împing pe muncitor pe calea pe care socialismul l-a angajat deja prea mult; îi inspiră disprețul, dacă nu ura față de clasele superioare ale societății și le pun pe acestea în neîncredere față de muncitori, chiar creștini. Aceasta înseamnă a face operă de dezbinare și de război. Fără îndoială, există printre membrii claselor conducătoare oameni dedați plăcerilor și incapabili; unii nu vor, ceilalți nu pot să exercite o influență reală și mântuitoare în favoarea poporului; dar există și bunăvoințe cu

totul gata și devotamente admirabile pe care trebuie să știm să le trezim, să le luminăm și să le conducem.

Societatea noastră individualistă i-a redus pe particulari la neputință; trebuie organizat și disciplinat devotamentul prin asociere; trebuie predicat bogaților spiritul de sacrificiu și de apostolat, nu luându-ne drept un fel de tribun al poporului, ci în spirit de credință și făcând apel la simțămintele creștine.

Acestea sunt, într-adevăr, motivele pe care le enumeră Enciclica în favoarea acestei acțiuni binefăcătoare a claselor superioare pentru binele poporului.

„Acești oameni să considere că nu le este îngăduit să ia în mână sau să neglijeze soarta celor slabi; se află aici pentru ei o chestiune de datorie absolută, căci fiecare nu trăiește în societate numai pentru propriile sale interese, ci și pentru interesele comune, astfel încât partea din acest bine comun pe care unii nu o pot aduce masei trebuie să fie adusă mai larg de ceilalți care o pot face."

Leon al XIII-lea dezvoltă pe larg rațiunile care pledează în favoarea acestei „acțiuni sociale" a claselor înalte, dar are grijă să adauge că întrebuințează această expresie „în sensul creștin al cuvântului", *actio ista, christiano more socialis* (această acțiune, socială în chip creștin).

De aceea evocă gândul socotelii pe care trebuie să o dăm lui Dumnezeu despre folosirea bunurilor acestei lumi, apoi adaugă:

„Dacă această acțiune socială, în sensul creștin al cuvântului, se răspândește larg și se întărește fără alterare, nu se va întâmpla cu siguranță ca celelalte instituții, întemeiate de multă vreme de pietatea și prevederea strămoșilor noștri și încă înfloritoare, să se usuce sau să piară ca înăbușite de instituțiile noi."

Este deci o „alterare" a acestei acțiuni sociale „în sensul creștin al cuvântului", voită de Papă, a denigra operele vechi pentru a câștiga pentru cele noi simpatia binefăcătorilor lor.

„Un același gând de religie și de caritate le-a făcut să se nască pe toate, continuă Leon al XIII-lea, și ele nu au între ele nici o incompatibilitate; de aceea pot trăi cu ușurință alături unele de altele și se pot alia atât de desăvârșit, încât însuși acordul influențelor lor binefăcătoare să îngăduie a se îngriji cu mai multă eficacitate de nevoile poporului și de apărarea lui împotriva primejdiilor în fiecare zi mai redutabile."

Iată cuvinte de înțelepciune și de unire.

VI. Revoluția viitoare

Primejdiile care amenință Biserica și societatea omenească apar „în fiecare zi mai redutabile"; Leon al XIII-lea o afirmă în pasajul Enciclicei pe care îl citam la sfârșitul paragrafului precedent. Printr-o afirmație asemănătoare îl vom începe pe acesta.

„Totul o strigă și o strigă cu vehemență, spune Sfântul Părinte, este nevoie de suflete îndrăznețe și de forțe strâns unite; căci, în adevăr, secerișul de mizerii care se ridică înaintea ochilor noștri este prea îmbelșugat și deasupra capetelor noastre atârnă amenințarea formidabilă a unor revoluții mortale."

Această insistență de a arăta lumii mizeriile pe care societatea modernă le-a născut din toate părțile și amenințarea formidabilă a unor revoluții mortale care apasă asupra ei oferă un contrast izbitor cu optimismul neobosit al anumitor publiciști.

Mizeriile și primejdiile ceasului de față nu apar ochilor lui Leon al XIII-lea ca fiind de o natură atât de mediocră; de

aceea el socotește că, în epoca în care suntem, este nevoie de „suflete îndrăznețe și de forțe strâns unite”.

Despre ce îndrăzneală vorbește aici Leon al XIII-lea? Este oare vorba de îndrăzneala care constă în a se arunca la întâmplare pe căi neexplorate și fără a lua sfat? Nu, desigur. Este cu atât mai puțin vorba de acea îndrăzneală intelectuală care nu se dă înapoi de la nici o cutezanță a gândirii și se depărtează cu ușurință de învățăturile tradiționale și de opiniile comune doctorilor catolici.

Aceasta este, fără îndoială, îndrăzneală, dar nu este aceea pe care ne-o cere Biserica, fiindcă se exercită pe seama onoarei sale și împotriva legilor sale.

Nu autoritatea celor vechi, nici maiestatea instituțiilor tradiționale trebuie înfruntate, ci ura vrăjmașilor lui Dumnezeu, primejdiile, umilirile, suferințele apostolatului și ostenelile carității.

Această sfântă îndrăzneală, singura vrednică de o asemenea cauză, va fi cu atât mai mult a noastră cu cât sufletele noastre vor fi mai docile, inteligențele noastre mai disciplinate, voințele noastre mai supuse păstorilor, doctorilor și învățătorilor pe care Duhul Sfânt i-a așezat să vegheze asupra noastră și să ne conducă.

Cum, de altfel, niște „suflete îndrăznețe" ar fi „strâns unite" dacă nu ar fi reglate și cârmuite de autoritatea căpeteniilor legitime?

Această datorie a supunerii față de episcopi a fost atât de adesea amintită de Leon al XIII-lea, încât ni se pare de prisos să insistăm aici pentru a arăta că aceasta este într-adevăr gândirea sa.

Să observăm mai degrabă în ce termeni expune Enciclica pricina amenințărilor ceasului de față:

„Această amenințare provine mai ales din forța crescândă a socialiștilor, care se strecoară cu viclenie în sânul societății, care, în întunericul adunărilor lor secrete ca și în plină lumină, aici prin cuvânt, acolo prin pană, excită mulțimea la revoltă, care, respingând învățăturile religiei, nu țin seama de nici o îndatorire și nu exaltă decât drepturile..."

Se vede că Sfântul Părinte o spune încă o dată: este a face o operă rea și contrară spiritului creștin a exalta drepturile omului, drepturile cetățeanului, fără a le opune frâna necesară, contraponderea îndatoririlor.

Se va spune oare că este dreptate să i se vorbească poporului, muncitorilor, despre drepturile lor, de vreme ce mizeria lor provine din faptul că aceste drepturi sunt nesocotite? Dar îndată Leon al XIII-lea răspunde că „mulțimile în fiecare zi mai numeroase ale pauperismului... din pricina însăși a

mizeriei lor, oferă o pradă mai ușoară minciunilor lor, ale socialiștilor, și sunt mai lesne târâte în erorile lor".

În realitate, a exploata mizeria poporului, și nicidecum a lua în mâini interesele sale, înseamnă a-i făgădui o fericire cu neputință prin mijloace pe care conștiința le respinge. Nu se ajunge astfel decât la a-l prăvăli pe muncitor într-un abis de rele mult mai adânc decât acela din care se pretinde a-l scoate.

Căci este în primejdie astăzi însăși existența societății omenești și a religiei.

Își închipuie cineva care ar fi soarta poporului dacă, timp de câțiva ani, ba chiar numai câteva luni, religia și-ar pierde orice influență asupra moravurilor publice și private; dacă, societatea fiind abolită, familia, proprietatea, libertatea individuală, însăși viața fiecăruia ar înceta să mai fie ocrotite?

Paginile cele mai întunecate și mai sângeroase ale istoriei abia pot da o idee despre ceea ce ar fi atunci omenirea.

Acesta este totuși viitorul pe care trebuie să-l avem în vedere la începutul secolului al XX-lea.

Este o datorie sacră pentru „toți oamenii de bine" să înlăture asemenea primejdii, și se înțelege că nu este nevoie de un curaj mediocru pentru a întreprinde lupta împotriva unor vrăjmași atât de redutabili; de aceea întreaga parte din urmă a Enciclicei este consacrată trasării regulilor pe care trebuie să le

urmeze cei care se dedică acestei sarcini. Vom examina pe rând fiecare dintre preceptele și sfaturile date de Sfântul Părinte; acesta va fi sfârșitul acestui lung studiu.

VII. A merge la popor cu un spirit cu adevărat creștin, a-l edifica prin exemple bune

Prima recomandare a Suveranului Pontif privește necesitatea de a menține între catolici acordul voințelor, în scopul „ca toți să se abțină de la ceea ce, provocând polemici, rănește și dezbină sufletele". Precizând îndată ceea ce trebuie evitat pentru a atinge acest scop, el continuă:

„Prin urmare, în ziare și în discursurile către popor, să se tacă asupra anumitor chestiuni mai subtile și aproape fără utilitate, care, pe de o parte, nu sunt ușor de tranșat și cer, pe de altă parte, pentru a fi bine înțelese, o inteligență destul de puternică și un studiu puțin comun."

Sfântul Părinte nu a socotit de cuviință să indice nici una dintre „chestiunile mai subtile" care trebuie evitate a fi tratate înaintea poporului. S-a temut, fără îndoială, ca enumerarea pe care ar fi făcut-o să nu fie judecată limitativă.

Dar faptul că teologi, jurisconsulți, oameni instruiți au discutat îndelung asupra anumitor chestiuni fără a ajunge să se înțeleagă va fi de ajuns, se pare, pentru a ne indica faptul că ele nu sunt dintre acelea care se cuvine a fi tratate în discursuri sau scrieri populare.

În chestiunile astfel dezbătute între cei mai docti, cum ar putea cei mai puțin instruiți să descopere o soluție? Cum ar putea ei, de asemenea, să păstreze în discuție acea „egalitate a dispoziției", acea „modestie", acele „menajamente reciproce" pe care Papa le recomandă?

În sfârșit, recomandarea supremă, care se întinde asupra tuturor materiilor ținând de Magisteriul Bisericii, este astfel formulată de Leon al XIII-lea:

„Oricare ar fi, de altfel, în chestiunile în care îndoiala este permisă, opinia pe care fiecare o preferă, toți să aibă întotdeauna inima dispusă să asculte foarte exact de Scaunul Apostolic."

Pentru a asigura mai eficace unitatea de acțiune, Leon al XIII-lea sfătuiește toate asociațiile catolice să se unească, „fără a sacrifica nimic din organizarea lor proprie", astfel încât să

acționeze „sub direcția și mișcarea uneia și aceleiași forțe prime".

Cu o prudentă înțelepciune, el se mărginește să indice, numai pentru Italia, care va trebui să fie acest centru al mișcării catolice și desemnează Opera Congreselor și a Comitetelor Catolice.

Această operă, întemeiată sub Pius al IX-lea și căreia „Predecesorul Nostru și Noi înșine, spune Leon al XIII-lea, i-am încredințat grija de a organiza acțiunea comună a catolicilor sub auspiciile și conducerea episcopilor" în Italia, a fost nu mai puțin lăudată și susținută de Pius al X-lea.

Ea a fost înlocuită, în parte, sub Benedict al XV-lea, de Partidul Popular Italian, care a dispărut la rândul său sub Pius al XI-lea, pentru a face loc Acțiunii Catolice. Suntem aici, se vede, pe un teren mișcător și nu pe acela al principiilor, afară de faptul că, întotdeauna, acțiunea catolică, oricare ar fi numele sau organizarea pe care o îmbracă, trebuie să stea sub conducerea episcopilor și a Sfântului Scaun.

Adresându-se apoi mai îndeosebi clerului, Leon al XIII-lea amintește că în repetate rânduri i-a îndemnat pe „cei care exercită sfântul minister" să „meargă la popor și să se amestece cu el pentru a-i face bine"; și adaugă:

„Totuși, împlinind îndatoririle pe care această solicitudine le impune, să o facă cu multă precauție și prudență, după

exemplul sfinților. Săracul și smeritul sfânt Francisc, sfântul Vincențiu de Paul, părintele celor nenorociți, și atâția alții pe care îi întâlnim la fiecare pagină a istoriei Bisericii, aveau obiceiul de a-și modera atât de bine grijile neîncetate în slujba poporului, încât, fără a se lăsa distrași mai mult decât se cuvenea și fără a se pierde pe ei înșiși din vedere, puneau o egală râvnă în a-și face sufletul să ajungă la desăvârșirea tuturor virtuților."

Această expresie, „a merge la popor", nu trebuie deci înțeleasă ca și cum ar desemna o formă nouă a apostolatului; exemplele sfântului Francisc de Assisi și ale sfântului Vincențiu de Paul, pe care Papa îi dă drept modele, spun îndeajuns în ce sens înțelege el ca noi să mergem la popor.

Iată, de altfel, recomandări care precizează încă mai mult cum trebuie să se vorbească poporului; și nu numai preoților, ci „tuturor celor care se dedică cauzei poporului" se adresează Leon al XIII-lea.

„Este vorba, pentru toți aceștia, de a insufla în sufletul poporului, prin convorbiri frățești, atunci când se ivește prilejul, următoarele principii:

1) A sta întotdeauna de veghe împotriva spiritului și a agenților răzvrătirii;

2) A respecta în chip inviolabil drepturile altuia;

3) A-și împlini cu bunăvoință față de stăpânii lor respectul și munca pe care li le datorează;

4) A nu prinde dezgust față de viața de familie, care le este folositoare în atâtea chipuri;

5) Mai presus de toate, a practica religia și a-i cere o mângâiere sigură în încercările vieții."

Cu adevărat, când se recitesc aceste recomandări ale lui Leon al XIII-lea, după ce s-au citit scrierile și s-au auzit discursurile anumitor apostoli înflăcărați din mediile noastre muncitorești catolice, suntem siliți să recunoaștem că discursurile și scrierile se depărtează în chip singular de învățăturile Enciclicelor.

Există cuvinte care sunt chiar alungate din vocabularul folosit în aceste adunări, precum acela de „stăpân", pe care Leon al XIII-lea nu se teme să-l întrebuințeze. Abia dacă acela de patron mai este încă admis. Aceasta îngăduie să se constate până la ce punct ne-am depărtat de adevăratul spirit al învățăturilor Sfântului Scaun, pretinzând totuși că le urmăm.

„Ce ajutor nu se va afla, continuă Leon al XIII-lea, pentru a ajuta la practica acestor recomandări, fie amintind incomparabilul model al Sfintei Familii din Nazaret și sfătuind a se așeza sub ocrotirea ei, fie propunând exemplele acelora pe care însăși smerenia condiției lor i-a făcut să ajungă la cel mai înalt grad de virtute, fie, în sfârșit, întreținând nădejdea răsplății care ne este rezervată într-o viață mai bună."

Exemple de smerenie, de ascultare, de iubire a muncii și a vieții ascunse, iată ceea ce Papa propune spre imitarea muncitorilor și ceea ce îi îndeamnă pe preoți să le predice.

Apoi, după ce a reînnoit cu și mai multă stăruință avertismentul de a asculta de autoritatea episcopilor; de a nu se lăsa înșelați „de un zel excesiv" — „căci zelul care duce la lipsă, în orice lucru, față de supunerea pe care o impune datoria, nu este nici sincer, nici rodnic în rezultate solide, nici plăcut lui Dumnezeu" — Papa conchide că, la toate aceste învățături, trebuie adăugat exemplul unei vieți cu adevărat creștine și al practicii virtuților, arătând astfel poporului, nu numai prin cuvinte, ci prin fapte, că există încă „creștini care detestă moliciunea și voluptățile, gata să dea prietenește din belșugul lor pentru a-l ajuta pe aproapele, statornici și neclintiți în încercări. Căci acestea sunt exemple foarte eficace pentru a trezi în popor dispoziții mântuitoare, și cu atât mai eficace cu cât cetățenii a căror viață o împodobesc ocupă o situație mai înaltă."

Exemplul bun dat de clasele cele mai înalte ale societății este deci, în ochii lui Leon al XIII-lea, unul dintre mijloacele cele mai eficace pentru a dispune poporul la practica virtuților creștine.

Astfel, de la începutul până la sfârșitul Enciclicei *Graves de communi*, ca și al Enciclicei *Rerum novarum*, unirea claselor în practica virtuților creștine și respectarea drepturilor fiecăruia

sunt insuflate cu o tărie și o precizie care nu lasă loc, se pare, nici unei echivocări.

Aceasta nu a fost totuși de ajuns pentru a menține acțiunea catolicilor pe calea dreaptă, de vreme ce alte intervenții ale Sfântului Scaun au devenit necesare.

CAPITOLUL AL TREILEA

Motu Proprio al lui Pius al X-lea sau Regulamentul fundamental al acțiunii populare creștine

I. Motivele acestei intervenții a Papei

Pentru a sesiza bine sensul și întinderea învățăturilor Sfântului Scaun, nu este de prisos să amintim date și fapte.

Enciclica *Rerum novarum* este din 15 mai 1891; Enciclica *Graves de communi* îi este posterioară cu mai puțin de zece ani, 18 ianuarie 1901. Trei ani nu trecuseră când, la 18 decembrie 1903, Pius al X-lea, înainte de sfârșitul celei de-a cincea luni a pontificatului său, judeca deja necesar să repete aceleași avertismente, cu încă mai multă insistență.

Sub forma unui *motu proprio*, el publica o serie de nouăsprezece articole, pe care le dădea ca alcătuind **REGULAMENTUL FUNDAMENTAL AL ACȚIUNII POPULARE CREȘTINE**; el poruncea publicarea lui în toate ziarele catolice, afișarea în localurile tuturor Comitetelor, Cercurilor și Uniunilor catolice și lectura publică în adunările lor.

Această măsură era provocată de incidentele care se produseseră la al 19-lea Congres al catolicilor italieni, care tocmai avusese loc la Bologna în noiembrie, și de polemicile de presă care îl urmaseră. Nici unul dintre cele optsprezece congrese precedente nu ridicase asemenea discuții. Aceasta deoarece, pentru prima dată, democrații creștini din Italia apăruseră acolo în număr și își expuseseră vederile și pe acelea ale conducătorului lor de atunci, abatele Romolo Murri.

După ce a lăudat ceea ce se spusese bun și folositor în cursul adunărilor, Pius al X-lea adăuga: „Totuși, Ne-a fost o mare durere să constatăm că anumite neînțelegeri survenite între ei, congresiștii, au suscitat polemici prea vii care, dacă nu ar fi reprimate la timp, ar putea dezbina aceste forțe și le-ar face mai puțin eficace." Și, după ce a amintit recomandările pe care le făcuse în această privință înainte de Congres, Pius al X-lea scria: „Nu putem tăcea astăzi. Și fiindcă divergențele de vederi în domeniul practic se infiltrează foarte ușor în domeniul teoretic și fiindcă și în acesta ele trebuie în mod necesar să apară, este bine să se întărească principiile cărora trebuie să i se conformeze toată acțiunea catolică." În acest scop, Papa pusese să fie extrase din actele pontificale ale lui Leon al XIII-lea nouăsprezece propoziții, despre care spunea: „Vrem ca aceste reguli foarte prudente să fie observate cu exactitate și pietate și ca nimeni să nu aibă îndrăzneala de a se depărta de ele, oricât de puțin.

„Iar pentru a le avea mai ușor prezente în chip viu în spirit, am hotărât să le adunăm ca într-un compendiu în articolele următoare, care vor forma regulamentul fundamental al acțiunii populare creștine... Pentru toți catolicii ele vor trebui să fie regula constantă a conduitei lor."

Deși au fost publicate cu prilejul unor incidente survenite în Italia și deși anumite părți ale acestor reguli privesc situația catolicilor italieni, situație modificată de atunci prin acordurile de la Lateran, nu este mai puțin în afara oricărei îndoieli că învățătura pe care o conțin valorează pentru catolicii din toate țările și din toate timpurile. Aceasta a fost declarată, de altfel, de organele autorizate ale Sfântului Scaun și este de ajuns să se citească articolele următoare pentru a fi convins de aceasta:

II. Despre inegalitatea condițiilor, după Enciclica Quod apostolici muneris

Primele trei articole ale acestui Regulament fundamental al acțiunii populare creștine sunt extrase din Enciclica din 28 decembrie 1878 și privesc inegalitatea condițiilor:

I

Societatea omenească, așa cum a stabilit-o Dumnezeu, este compusă din elemente inegale, precum sunt și mădularele trupului omenesc; a voi egalitatea tuturor acestor elemente sociale este cu neputință; aceasta ar fi însăși distrugerea societății. Enciclica *Quod apostolici muneris*.

II

Egalitatea diferitelor mădulare ale societății rezidă numai în faptul că toți oamenii își trag originea din Dumnezeu Creatorul, toți au fost răscumpărați prin Isus Hristos și trebuie, după regula meritelor și nemeritelor lor, să fie judecați, răsplătiți și pedepsiți de către El. Enciclica *Quod apostolici muneris*.

III

Rezultă de aici că, în societatea omenească, potrivit ordinii dumnezeiești, există principi și supuși, patroni și proletari, bogați și săraci, savanți și neștiutori, nobili și plebei; uniți între ei, ei se ajută reciproc pentru a urmări scopul ultim în cer și bunăstarea materială și morală pe pământ. Enciclica *Quod apostolici muneris*.

Astfel, după învățătura formală a lui Leon al XIII-lea, reînnoită cu atâta energie de Pius al X-lea, inegalitatea și ierarhia claselor este de instituire dumnezeiască sau de drept natural; a voi nivelarea, egalitatea socială absolută, înseamnă a merge împotriva naturii lucrurilor și a voi imposibilul. Și să nu se caute, în doctrina catolică rău înțeleasă, un argument în favoarea unei egalități sociale himerice.

Egalitatea care rezultă între oameni din faptul că toți au fost creați de Dumnezeu, răscumpărați de Domnul nostru Isus Hristos, care îi va judeca pe toți după faptele lor, nu implică alte consecințe decât acelea care rezultă din preceptul carității față de aproapele.

Articolul III, consecință și rezumat al celor două precedente, o spune cu o limpezime și o tărie fără egal. În acest articol, doi Papi ne afirmă că este „potrivit ordinii dumnezeiești", prin urmare pentru toate timpurile și toate țările, să existe „principi și supuși, patroni și proletari, bogați și săraci, savanți și neștiutori, nobili și plebei". Așadar, aceia sunt în contradicție cu învățătura Sfântului Scaun care voiesc să abolească patronatul; aceia care iau în râs și afectează a disprețui clasele

superioare. Departe de a fi un rău, această distincție și această ierarhie a claselor a fost voită de Dumnezeu pentru ca oamenii de toate condițiile, „uniți între ei, să se ajute reciproc pentru a urmări scopul ultim în cer și bunăstarea materială și morală pe pământ”.

De altfel, rațiunea și experiența ar fi de ajuns pentru a demonstra că nivelarea și abolirea ierarhiilor sociale ar duce inevitabil la egalitatea în mizerie și ignoranță.

Câțiva ani mai târziu, o vom vedea curând, Pius al X-lea avea să revină asupra aceluiași subiect și să-l trateze cu mai multă amploare și tărie.

III. Despre dreptul de proprietate

Articolele IV și V ale Regulamentului fundamental al acțiunii populare creștine tratează despre dreptul de proprietate și sunt extrase din Enciclica *Rerum novarum*.

IV

Omul are asupra bunurilor pământești nu numai simpla folosință, precum dobitoacele, ci și dreptul de proprietate stabilă, și aceasta nu numai asupra lucrurilor de care se folosește consumându-le, ci și asupra acelora de care se folosește fără a le consuma. Enciclica *Rerum novarum*.

V

Este un drept neîndoielnic al naturii proprietatea privată, rod al muncii și al industriei, sau al cedării ori donației altuia, și fiecare poate dispune de ea în chip rațional, după voia sa. Enciclica *Rerum novarum*.

Am comentat deja aceste pasaje comentând celebra Enciclică; nu vom reveni aici asupra lor, nici asupra articolelor VI, VII, VIII, IX, X, XI, toate scoase din aceeași Enciclică *Rerum novarum* și tratând despre îndatoririle de dreptate și caritate care există între patroni și muncitori, bogați și săraci. Asupra tuturor acestor puncte, Pius al X-lea se mărginește să reproducă, insistând asupra caracterului lor obligatoriu, învățăturile lui Leon al XIII-lea.

Articolele XII, XIII, XIV, XV privesc în mod special democrația creștină; ele sunt extrase din Enciclica *Graves de communi* și din Instrucțiunea Sacrei Congregații a Afacerilor Ecleziastice Extraordinare, adresată episcopilor Italiei la 27 ianuarie 1902. Trimitem aici cititorul la ceea ce am spus despre Enciclica *Graves de communi*. Cât despre instrucțiunile S. C. a AA. EE. EE., ele privesc în mod special Italia și mai

multe dintre ele au devenit caduce după acordurile de la Lateran.

Articolele XVI, XVII, XVIII sunt extrase din aceeași Instrucțiune a S. C. a AA. EE. EE. și tratează despre îndatoririle scriitorilor catolici și mai ales ale scriitorilor democrați-creștini, amintindu-le că sunt supuși cenzurii autorităților ecleziastice și trebuie să evite polemicile violente.

IV. A EVITA ORICE ANTAGONISM ÎNTRE CLASE

Reproducem aici articolul XIX și ultimul, care revine încă asupra a ceea ce s-ar putea numi ideea conducătoare a tuturor învățăturilor Sfântului Scaun în aceste materii:

XIX

În cele din urmă, scriitorii catolici, susținând cauza proletarilor și a săracilor, trebuie să se ferească de a întrebuința un limbaj care ar putea inspira poporului aversiune față de clasele superioare ale societății.

Să nu vorbească despre revendicări și despre dreptate atunci când este vorba numai despre caritate, precum s-a explicat deja. Să-și amintească de Isus Hristos, care a voit să-i unească pe toți oamenii într-o legătură de iubire reciprocă, ce este desăvârșirea dreptății, ceea ce implică obligația de a lucra pentru binele reciproc. Instrucțiunea S. C. a AA. EE. EE.

Nimic nu este deci mai contrar spiritului Bisericii și voinței de atâtea ori semnificate a Sfântului Scaun decât acest spirit de antagonism între clase, această denigrare sistematică a rolului istoric și a funcției sociale a claselor înalte, din care, din nefericire, se găsesc atâtea urme în scrierile și discursurile anumitor catolici și chiar ale mai multor ecleziastici.

V. Prescripțiile lui Pius al X-lea pentru a asigura observarea acestor reguli

De aceea, Pius al X-lea își încheia *motu proprio* prin următoarele prescripții:

Regulile fundamentale precedente, Noi, din proprie mișcare și cu știință sigură, prin autoritatea Noastră apostolică, le reînnoim în toate părțile lor și poruncim ca ele să fie transmise tuturor Comitetelor, Cercurilor și Uniunilor catolice, de orice natură și de orice formă ar fi ele.

Aceste societăți vor trebui să le afișeze în localurile unde își au sediul și să le recitească adesea în reuniunile lor.

Poruncim, de asemenea, ca ziarele catolice să le publice integral; să făgăduiască a le observa și, în realitate, să le observe religios; altminteri, să fie avertizate cu severitate și, dacă nu se îndreaptă după acest avertisment, să fie interzise de autoritatea ecleziastică.

Dar, deoarece cuvintele și vigoarea acțiunii nu slujesc la nimic dacă nu sunt în mod constant precedate, însoțite și urmate de exemplu, caracteristica ce trebuie să strălucească în mod necesar în toți membrii oricărei opere catolice este aceea de a-și manifesta deschis credința prin sfințenia vieții, prin integritatea moravurilor și prin observarea scrupuloasă a legilor lui Dumnezeu și ale Bisericii. Și aceasta, fiindcă este datoria oricărui creștin și, de asemenea, fiindcă acela care merge împotrivă ar trebui să roșească, întrucât nu are nimic rău de spus despre noi.

Din aceste solicitudini pe care le avem pentru binele comun al acțiunii catolice, în chip special în Italia, nădăjduim, prin binecuvântarea dumnezeiască, roade fericite din belșug.

Dat la Roma, lângă Sfântul Petru, la 18 decembrie 1903, în primul an al Pontificatului Nostru.

PIUS AL X-LEA, PAPĂ.

Această învățătură a Sfântului Scaun privea deci „în chip special", dar nu exclusiv, Italia.

Șapte ani mai târziu, Pius al X-lea avea să vorbească din nou și să dea învățături încă mai întinse și mai precise asupra aceluiași subiect, adresându-se, de această dată, nu exclusiv, ci „în chip special" unor francezi.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Scrisoarea Pontificală Notre charge Apostolique și învățăturile ei

I. Întinderea generală a acestor învățături

Din Scrisoarea Apostolică către arhiepiscopii și episcopii Franței, prin care Pius al X-lea condamna, expunea și respingea erorile Sillonului, nu vom reține aici decât ceea ce oferă un interes general și permanent din punctul de vedere al doctrinei catolice în materie socială. Aceia dintre cititorii noștri care nu ar avea o cunoaștere suficientă despre ceea ce a fost Sillonul și despre împrejurările în mijlocul cărora a intervenit condamnarea sa se vor putea raporta la textul complet al Scrisorii *Notre charge apostolique* din 25 august 1910 și la scrierile care au tratat mai în profunzime acest subiect.

După ce a spus că Sillonul, „dus de o iubire rău înțeleasă față de cei slabi, a alunecat în eroare", Pius al X-lea adaugă:

„Într-adevăr, Sillonul își propune ridicarea și regenerarea claselor muncitorești. Or, asupra acestei materii principiile doctrinei catolice sunt fixate, iar istoria civilizației creștine este de față pentru a le atesta fecunditatea binefăcătoare. Predecesorul Nostru, de fericită amintire, le-a amintit în

pagini magistrale, pe care catolicii ocupați de chestiunile sociale trebuie să le studieze și să le păstreze mereu sub ochi. El a învățat îndeosebi că democrația creștină trebuie «să mențină diversitatea claselor, care este cu siguranță proprie cetății bine constituite, și să voiască pentru societatea omenească forma și caracterul pe care Dumnezeu, autorul ei, i le-a imprimat». El a înfierat o anumită democrație care merge până la acel grad de perversitate de a atribui, în societate, suveranitatea poporului și de a urmări suprimarea și nivelarea claselor."

După ce a reproșat Sillonului că s-a depărtat de acest program, Pius al X-lea adăuga:

„Nu, Venerabili Frați, trebuie amintit cu energie în aceste timpuri de anarhie socială și intelectuală, în care fiecare se ridică drept doctor și legislator: nu se va zidi cetatea altfel decât a zidit-o Dumnezeu; nu se va edifica societatea dacă Biserica nu-i aruncă temeliile și nu-i conduce lucrările; nu, civilizația nu mai este de inventat, nici cetatea nouă de zidit în nori. Ea a fost, ea este: este civilizația creștină, este cetatea catolică. Nu este vorba decât de a o instaura și restaura neîncetat pe temeliile sale naturale și dumnezeiești împotriva atacurilor mereu renăscânde ale utopiei nesănătoase, ale revoltei și ale impietății: *omnia instaurare in Christo* (a instaura toate în Hristos)."

II Concepția democratică a demnității umane Tripla emancipare a poporului: politică, economică, intelectuală

„Sillonul are o preocupare nobilă pentru demnitatea umană. Însă această demnitate o înțelege în felul anumitor filosofi de care Biserica este departe de a avea motive să fie mulțumită.

Primul element al acestei demnități este libertatea, înțeleasă în sensul că, în afară de materie de religie, fiecare om este autonom.

Din acest principiu fundamental el trage următoarele concluzii:

Astăzi poporul se află sub tutelă, supus unei autorități distincte de el; trebuie să se elibereze de aceasta: emancipare politică.

El se află sub dependența patronilor care, deținând instrumentele sale de muncă, îl exploatează, îl asupresc și îl înjosesc; trebuie să le scuture jugul: emancipare economică.

În sfârșit, el este dominat de o castă numită conducătoare, căreia dezvoltarea sa intelectuală îi asigură o preponderență necuvenită în conducerea treburilor publice; trebuie să se sustragă dominației ei: emancipare intelectuală.

Nivelarea condițiilor, din acest întreit punct de vedere, va stabili între oameni egalitatea, iar această egalitate este adevărata dreptate omenească. O organizare politică și socială întemeiată pe această dublă temelie, libertatea și egalitatea (cărora li se va adăuga curând fraternitatea), iată ceea ce ei numesc DEMOCRAȚIE."

Această puternică sinteză a concepției democratice despre demnitatea umană și despre tripla emancipare pe care o promite poporului explică felul în care acei catolici care o admit sunt conduși în mod logic să facă front comun cu revoluționarii cei mai înaintați asupra unui mare număr de chestiuni de cea mai gravă importanță.

Astfel, se văd unii care consideră drept un progres economic de dorit și chiar inevitabil suprimarea patronatului și posesia colectivă a uzinelor și a pământurilor de către muncitori: emancipare economică.

Alții se pronunță în favoarea școlii unice, adică a substituirii statului familiei în alegerea carierei copiilor și a suprimării oricărui învățământ liber, adică creștin: emancipare intelectuală.

„Cu toate acestea, continuă Pius al X-lea, libertatea și egalitatea nu constituie decât latura, ca să spunem așa, negativă a democrației. Ceea ce constituie propriu-zis și pozitiv DEMOCRAȚIA este participarea cât mai mare cu putință a fiecăruia la guvernarea lucrului public. Iar aceasta cuprinde un întreit element: politic, economic și moral."

III Elementul politic al democrației

„Mai întâi, în ordinea politică, Sillonul nu desființează autoritatea; dimpotrivă, o socotește necesară. Însă voiește să o împartă sau, mai bine zis, să o multiplice în așa fel încât fiecare cetățean să devină un fel de rege.

Autoritatea, este adevărat, emană de la Dumnezeu, însă ea rezidă primordial în popor și se desprinde din acesta prin alegere sau, mai degrabă, prin selecție, fără ca prin aceasta să părăsească poporul și să devină independentă de el; ea va fi exterioară, dar numai în aparență; în realitate va fi interioară, deoarece va fi o autoritate consimțită."

IV Elementul economic al democrației

„Păstrând proporțiile, la fel va fi și în ordinea economică. Sustras unei clase particulare, patronatul va fi atât de mult multiplicat încât fiecare muncitor va deveni un fel de patron.

Forma chemată să realizeze acest ideal economic nu este, se afirmă, aceea a socialismului; este un sistem de cooperative suficient de numeroase pentru a provoca o concurență rodnică și pentru a apăra independența muncitorilor, care nu vor fi legați de niciuna dintre ele."

V Elementul moral al democrației

„Iată acum elementul capital, elementul moral. Deoarece autoritatea, după cum s-a văzut, este foarte redusă, este nevoie de o altă forță care să-i suplinească lipsa și să opună o reacție permanentă egoismului individual.

Acest nou principiu, această forță, este iubirea interesului profesional și a interesului public, adică a însuși scopului profesiei și al societății.

Închipuiți-vă o societate în care, în sufletul fiecăruia, împreună cu iubirea înnăscută a binelui individual și a binelui familial, ar domni iubirea binelui profesional și a binelui public; în care, în conștiința fiecăruia, aceste iubiri s-ar subordona astfel încât binele superior să prevaleze întotdeauna asupra binelui inferior; această societate nu s-ar putea oare lipsi aproape cu totul de autoritate și nu ar oferi idealul demnității umane, fiecare cetățean având un suflet de rege, fiecare muncitor un suflet de patron?

Smuls din îngustimea intereselor sale private și ridicat până la interesele profesiei sale, apoi mai sus până la cele ale întregii națiuni și încă mai sus până la cele ale umanității (căci orizontul Sillonului nu se oprește la frontierele patriei, ci se întinde la toți oamenii până la marginile lumii), inima omenească, lărgită prin iubirea binelui comun, i-ar îmbrățișa pe toți camarazii aceleiași profesii, pe toți compatrioții și pe toți oamenii.

Și iată realizată măreția și noblețea umană ideală prin celebra trilogie: Libertate, Egalitate, Fraternitate."

Continuând și mai departe analiza teoriilor democratice ale Sillonului, Sfântul Părinte arată înlănțuirea ideilor formulate mai sus:

„Aceste trei elemente, politic, economic și moral, sunt subordonate unul altuia, iar elementul moral, am spus-o, este cel principal.

Într-adevăr, nicio democrație politică nu este viabilă dacă nu are puncte de sprijin adânci în democrația economică. La rândul lor, nici una, nici cealaltă nu sunt posibile dacă nu își înfig rădăcinile într-o stare de spirit în care conștiința este investită cu responsabilități și energii morale proporționale.

Dar să presupunem această stare de spirit alcătuită din responsabilitate conștientă și forțe morale; democrația economică va izvorî în mod firesc din ea ca traducere în fapte

a acestei conștiințe și a acestor energii și, de asemenea, și prin aceeași cale, din regimul corporativ va ieși democrația politică; iar democrația politică și economică, cea dintâi fiind susținută de cea de-a doua, se vor afla întemeiate în însăși conștiința poporului pe temelii de neclintit.

Aceasta este, pe scurt, teoria, s-ar putea spune visul Sillonului, și spre aceasta tinde învățământul său și ceea ce el numește educația democratică a poporului, adică ridicarea la maximum a conștiinței și a responsabilității civice a fiecăruia, din care vor decurge democrația economică și politică și domnia dreptății, a libertății, a egalității și a fraternității."

Au trecut mai bine de douăzeci de ani de când Pius al X-lea a scris aceste rânduri și cel mai formidabil dintre războaie a zguduit lumea; dar trebuie să recunoaștem că, dacă Sillonul și-a pierdut mult din influența asupra spiritelor generațiilor noi și dacă „visul" său de educație democratică a fost crud dezmințit de lecția faptelor, erorile semnalate de Pius al X-lea cu privire la utopia triplei emancipări politice, economice și intelectuale au depășit pretutindeni cadrele obosite ale Sillonului și sunt astăzi profesate, mai mult sau mai puțin conștient, de un număr prea mare de catolici și de membri ai clerului.

Pentru ei, democrația politică a devenit o dogmă și nu mai este o formă contingentă de guvernământ admisibilă în anumite țări și în anumite condiții; ea este singura formulă politică a viitorului și condiția necesară a progresului social.

Pentru ei, patronatul este o instituție socială destinată să dispară și a cărei ruină trebuie grăbită prin favorizarea, pe cât este posibil, a oricărui efort care tinde să-l elibereze pe muncitor de această formă de „paternalism" de care capitaliștii se folosesc pentru a încerca să facă acceptată preponderența lor.

În sfârșit, în instituția școlii unice, speranța emancipării intelectuale a proletariatului îi face să uite că această reformă va aduce în mod inevitabil ruina tuturor școlilor catolice și acapararea de către stat a întregii formări a tineretului, fără ca familia să poată face ceva pentru a scăpa de această tiranie.

Prin urmare, nu numai Sillonului i se adresează astăzi învățăturile lui Pius al X-lea, mai actuale ca niciodată, ci întregului ansamblu al catolicilor din Franța, pentru a-i feri de eroare sau pentru a-i desprinde de ea.

VI Cenzurarea acestor doctrine

Iată acum cenzura prin care Papa condamna aceste doctrine:

„Această expunere rapidă, Venerabili Frați, vă arată deja limpede câtă dreptate aveam când spuneam că Sillonul opune doctrină doctrinei, că își construiește cetatea pe o teorie contrară adevărului catolic și că denaturează noțiunile esențiale și fundamentale care reglementează raporturile sociale în orice societate omenească.

Această opoziție va reieși și mai clar din considerațiile următoare."

VII Condamnarea emancipării politice

„Sillonul așază primordial autoritatea publică în popor, de la care ea derivă apoi către guvernanți, astfel însă încât continuă să rezide în el.

Or, Leon al XIII-lea a condamnat în mod formal această doctrină în Enciclica sa *Diuturnum illud* despre puterea politică, unde spune:

« Mulți dintre moderni, mergând pe urmele acelora care, în secolul trecut, și-au dat numele de filosofi, declară că orice putere vine de la popor; că, în consecință, aceia care exercită puterea în societate nu o exercită ca pe propria lor autoritate, ci ca pe o autoritate delegată lor de către popor și sub condiția ca ea să poată fi revocată prin voința poporului de la care o dețin. Cu totul altul este însă sentimentul catolicilor, care fac să derive dreptul de a porunci de la Dumnezeu, ca din principiul său natural și necesar. »

Fără îndoială, Sillonul face să coboare de la Dumnezeu această autoritate pe care o așază mai întâi în popor, însă în așa fel încât « ea urcă de jos în sus, în timp ce, în organizarea Bisericii, puterea coboară de sus în jos » (în latină: *deorsum sursum ascendit* – „urcă de jos în sus"; *desursum deorsum descendit* – „coboară de sus în jos").

Dar, pe lângă faptul că este anormal ca delegarea să urce, deoarece este de natura ei să coboare, Leon al XIII-lea a respins dinainte această încercare de conciliere între doctrina catolică și eroarea filosofismului. Căci el continuă:"

„Este important de remarcat aici: cei care prezidează guvernarea lucrului public pot, în anumite cazuri, să fie aleși prin voința și judecata mulțimii, fără repugnanță și fără opoziție față de doctrina catolică. Dar, dacă această alegere desemnează guvernământul, ea nu-i conferă autoritatea de a guverna; ea nu deleagă puterea, ci desemnează persoana care va fi învestită cu ea."

De altfel, dacă poporul rămâne deținătorul puterii, ce devine autoritatea? O umbră, un mit; nu mai există lege propriu-zisă; nu mai există ascultare. Sillonul a recunoscut aceasta; căci, într-adevăr, revendicând, în numele demnității umane, tripla emancipare politică, economică și intelectuală, cetatea viitoare la care lucrează nu va mai avea nici stăpâni, nici slujitori; cetățenii vor fi acolo toți liberi, toți camarazi, toți regi. Un ordin, un precept ar fi un atentat la libertate; subordonarea

față de orice autoritate ar fi o diminuare a omului; ascultarea, o decădere.

„Oare astfel, Venerabili Frați, ne înfățișează doctrina tradițională a Bisericii raporturile sociale în cetatea însăși cea mai desăvârșită cu putință? Oare orice societate de făpturi independente și inegale prin natură nu are nevoie de o autoritate care să îndrepte activitatea lor spre binele comun și să impună legea sa? Și dacă în societate se află ființe perverse — și vor fi întotdeauna — nu va trebui oare ca autoritatea să fie cu atât mai puternică, cu cât egoismul celor răi va fi mai amenințător?

Apoi, se poate spune, cu vreo umbră de rațiune, că există incompatibilitate între autoritate și libertate, afară numai dacă cineva se înșală grav asupra noțiunii libertății? Se poate învăța că ascultarea este contrară demnității umane și că idealul ar fi înlocuirea ei prin «autoritatea consimțită»? Oare apostolul sfântul Pavel nu avea în vedere societatea omenească în toate treptele ei posibile, atunci când prescria credincioșilor să fie supuși oricărei autorități? Oare ascultarea față de oameni, întrucât sunt reprezentanți legitimi ai lui Dumnezeu, adică, în cele din urmă, ascultarea față de Dumnezeu, îl coboară pe om și îl înjosește sub el însuși? Oare starea religioasă întemeiată pe ascultare ar fi contrară idealului naturii umane? Oare sfinții, care au fost cei mai ascultători dintre oameni, erau robi și degenerați? Oare, în sfârșit, se poate imagina o stare socială în care Isus Cristos, revenit pe pământ, nu ar mai da exemplul

ascultării și nu ar mai spune: «Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului, și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu»?"

Asemenea învățături nu au nevoie de niciun comentariu; Pius al X-lea expune până la ultimele lor consecințe contradicțiile și sofismele erorilor pe care le condamnă. Și după ce a luminat astfel spiritele, el spune, adresându-se Episcopilor Franței:

„Sillonul, care învață asemenea doctrine și le pune în practică în viața sa lăuntrică, seamănă deci printre tinerimea voastră catolică noțiuni greșite și funeste despre autoritate, libertate și ascultare."

VIII Condamnarea emancipării economice și egalitare

„Nu altfel stau lucrurile, continuă Pius al X-lea, cu dreptatea și egalitatea. El, Sillonul, lucrează, spune el, la realizarea unei ere

de egalitate, care ar fi, prin aceasta însăși, o eră de mai bună dreptate.

Astfel, pentru el, orice inegalitate de condiție este o nedreptate sau, cel puțin, o dreptate mai mică!

Principiu în cel mai înalt grad contrar naturii lucrurilor, generator de gelozie și de nedreptate și subversiv al întregii ordini sociale.

Astfel, numai democrația va inaugura domnia dreptății desăvârșite! Nu este aceasta o insultă adusă celorlalte forme de guvernământ, care sunt coborâte astfel la rangul unor guvernăminte de expedient, neputincioase?

De altfel, Sillonul se lovește și în acest punct de învățătura lui Leon al XIII-lea. Ar fi putut citi în Enciclica deja citată despre Principatul politic că, «dreptatea fiind salvgardată, nu este interzis popoarelor să-și dea guvernământul care răspunde cel mai bine caracterului lor sau instituțiilor și obiceiurilor pe care le-au primit de la strămoșii lor», iar Enciclica face aluzie la tripla formă de guvernământ bine cunoscută. Ea presupune deci că dreptatea este compatibilă cu fiecare dintre ele. Și Enciclica despre Condiția muncitorilor nu afirmă oare limpede posibilitatea de a restaura dreptatea în organizațiile actuale ale societății, de vreme ce indică mijloacele pentru aceasta?

Or, fără îndoială, Leon al XIII-lea înțelegea să vorbească nu despre o dreptate oarecare, ci despre dreptatea desăvârșită. Învățând deci că dreptatea este compatibilă cu cele trei forme de guvernământ cunoscute, el învăța că, sub acest raport, democrația nu se bucură de un privilegiu special.

Sillonițtii care pretind contrariul fie refuză să asculte Biserica, fie își formează despre dreptate și egalitate o noțiune care nu este catolică."

IX Condamnarea fraternității umanitare și laice

„La fel stau lucrurile cu noțiunea de fraternitate, a cărei temelie ei o așază în iubirea intereselor comune sau, dincolo de toate filosofiile și de toate religiile, în simpla noțiune de umanitate, cuprinzând astfel pe toți oamenii cu toate mizeriile lor, atât intelectuale și morale, cât și fizice și vremelnice.

Or, doctrina catolică ne învață că prima datorie a carității nu stă în tolerarea convingerilor greșite, oricât de sincere ar fi ele, nici în indiferența teoretică sau practică față de eroarea ori viciul în care îi vedem cufundați pe frații noștri, ci în zelul pentru îmbunătățirea lor intelectuală și morală, nu mai puțin decât pentru binele lor material.

Aceeași doctrină catolică ne învață, de asemenea, că izvorul iubirii aproapelui se află în iubirea lui Dumnezeu, Tatăl comun și scopul comun al întregii familii omenești, și în iubirea lui Isus Cristos, ale Cărui mădulare suntem, până într-atât încât a-l alina pe un nenorocit înseamnă a face bine lui Isus Cristos Însuși. Orice altă iubire este iluzie sau sentiment steril și trecător.

Desigur, experiența omenească este de față, în societățile păgâne sau laice din toate timpurile, pentru a dovedi că, la anumite ceasuri, considerația intereselor comune sau a asemănării de natură cântărește foarte puțin înaintea patimilor și poftelor inimii. Nu, Venerabili Frați, nu există fraternitate adevărată în afara carității creștine care, din iubire pentru Dumnezeu și pentru Fiul Său Isus Cristos, Mântuitorul nostru, îi îmbrățișează pe toți oamenii pentru a-i alina pe toți și pentru a-i aduce pe toți la aceeași credință și la aceeași fericire a cerului.

Despărțind fraternitatea de caritatea creștină astfel înțeleasă, Democrația, departe de a fi un progres, ar constitui un regres dezastruos pentru civilizație. Căci, dacă voim să ajungem — și

Noi o dorim din tot sufletul — la cea mai mare sumă de bunăstare cu putință pentru societate și pentru fiecare dintre membrii ei prin fraternitate sau, cum se mai spune, prin solidaritate universală, trebuie unirea spiritelor în adevăr, unirea voințelor în morală, unirea inimilor în iubirea lui Dumnezeu și a Fiului Său Isus Cristos. Or, această unire nu este realizabilă decât prin caritatea catolică, singura care, prin urmare, poate conduce popoarele, în mersul progresului, spre idealul civilizației."

X Condamnarea independenței și a autonomiei conștiinței umane

„În sfârșit, la temelia tuturor falsificărilor noțiunilor sociale fundamentale, Sillonul așază o idee falsă despre demnitatea conștiinței umane. După el, omul nu va fi cu adevărat om, vrednic de acest nume, decât din ziua în care va fi dobândit o

conștiință luminată, puternică, independentă, autonomă, care se poate lipsi de stăpân, care nu ascultă decât de ea însăși și care este capabilă să-și asume și să poarte, fără a se face vinovată de necredință față de sine, cele mai grave responsabilități.

Iată marile cuvinte cu care se exaltă sentimentul orgoliului omenesc; asemenea unui vis care îl târăște pe om, fără lumină, fără călăuză și fără ajutor, pe calea iluziei, unde, așteptând marea zi a conștiinței depline, va fi devorat de eroare și de patimi. Și această mare zi când va veni? Afară numai dacă natura omenească ar fi schimbată — ceea ce nu stă în puterea Sillonului — va veni ea vreodată?

Oare sfinții, care au dus demnitatea umană la culmea ei, aveau această demnitate? Iar smeriții pământului, care nu pot urca atât de sus și care se mulțumesc să-și tragă cu modestie brazda, în rangul pe care Providența li l-a rânduit, împlinindu-și cu energie datoriile în umilință, ascultare și răbdare creștină, nu ar fi ei vrednici de numele de oameni, ei pe care Domnul îi va scoate într-o zi din starea lor obscură pentru a-i așeza în cer printre principii poporului Său?

Ne oprim aici reflecțiile asupra erorilor Sillonului. Nu pretindem să epuizăm subiectul, căci ar mai fi încă de atras atenția voastră asupra altor puncte deopotrivă false și primejdioase, de pildă asupra felului său de a înțelege puterea coercitivă a Bisericii."

Urmarea Enciclicei este consacrată examinării „influenței acestor erori asupra conduitei practice a Sillonului și asupra acțiunii sale sociale". Vom extrage aici numai ceea ce păstrează o valoare generală și cuprinde învățături din care toți catolicii care se ocupă de opere și de studii sociale trebuie să se inspire.

XI Deformarea Evangheliei și a caracterului sacru al Domnului nostru Isus Cristos într-un umanitarism fără consistență și fără autoritate

„Voim să atragem atenția voastră, Venerabili Frați, asupra acestei deformări a Evangheliei și a caracterului sacru al Domnului nostru Isus Cristos, Dumnezeu și Om, practicată în Sillon ȘI ÎN ALTĂ PARTE.

De îndată ce se abordează chestiunea socială, este la modă, în anumite medii, să se înlăture mai întâi dumnezeirea lui Isus Cristos, iar apoi să nu se mai vorbească decât despre suverana Sa blândețe, despre compasiunea Sa pentru toate mizeriile omenești, despre stăruitoarele Sale îndemnuri la iubirea aproapelui și la fraternitate. Desigur, Isus ne-a iubit cu o iubire imensă, infinită, și a venit pe pământ să sufere și să moară pentru ca, reuniți în jurul Lui, în dreptate și în iubire, însuflețiți de aceleași sentimente de caritate reciprocă, toți oamenii să trăiască în pace și fericire. Dar pentru realizarea acestei fericiri vremelnice și veșnice, El a pus, cu o suverană autoritate, condiția ca omul să facă parte din turma Sa, să primească doctrina Sa, să practice virtutea și să se lase învățat și călăuzit de Petru și de urmașii săi.

Apoi, dacă Isus a fost bun cu cei rătăciți și cu păcătoșii, El nu le-a respectat convingerile greșite, oricât de sincere ar fi părut; El i-a iubit pe toți pentru a-i instrui, a-i converti și a-i mântui.

Dacă i-a chemat la El, pentru a-i alina, pe cei ce trudesc și suferă, nu a făcut-o pentru a le predica gelozia unei egalități himerice.

Dacă i-a ridicat pe cei smeriți, nu a făcut-o pentru a le inspira sentimentul unei demnități independente și răzvrătite împotriva ascultării.

Dacă Inima Sa revărsa blândețe pentru sufletele de bunăvoință, El a știut deopotrivă să se înarmeze cu o sfântă indignare împotriva profanatorilor casei lui Dumnezeu, împotriva nenorociților care îi scandalizează pe cei mici, împotriva autorităților care apasă poporul sub povara unor grele sarcini fără a pune nici măcar un deget ca să le ridice. El a fost pe cât de puternic, pe atât de blând; a dojenit, a amenințat, a pedepsit, știind și învățându-ne că adesea frica este începutul înțelepciunii și că se cuvine uneori să tai un mădular pentru a salva trupul.

În sfârșit, El nu a vestit pentru societatea viitoare domnia unei fericiri ideale, din care suferința ar fi alungată; ci, prin lecțiile și prin exemplele Sale, a trasat calea fericirii posibile pe pământ și a fericirii desăvârșite în cer: calea împărătească a Crucii. Acestea sunt învățături pe care ar fi greșit să le aplicăm numai vieții individuale în vederea fericirii veșnice; sunt învățături eminamente sociale, și ele ne arată în Domnul nostru Isus Cristos altceva decât un umanitarism fără consistență și fără autoritate."

XII Ce trebuie evitat în cercurile de studii

Cu privire la felul în care funcționau cercurile de studii în Sillon, Pius al X-lea deplânge următoarele:

„Studiile se fac acolo fără maestru, cel mult cu un consilier. Cercurile de studii sunt adevărate cooperative intelectuale, în care fiecare este, în același timp, maestru și elev. Cea mai absolută camaraderie domnește între membri și pune sufletele lor într-un contact total: de aici, sufletul comun al Sillonului. El a fost definit drept «o prietenie». Preotul însuși, când intră acolo, coboară înalta demnitate a preoției sale și, prin cea mai stranie răsturnare a rolurilor, se face elev, se așază la nivelul tinerilor săi prieteni și nu mai este decât un camarad."

XIII Calitățile pe care trebuie să le posede preoții puși în fruntea operelor de acțiune catolică și defectele pe care trebuie să le evite

Adresându-se tot episcopilor, Pius al X-lea le spune:

„În timp ce preoții voștri se vor dărui cu ardoare lucrării de sfințire a sufletelor, apărării Bisericii și operelor de caritate propriu-zisă, veți alege câțiva dintre ei" — deci ei nu se vor amesteca de la sine în acest minister; iată condițiile cerute de Pius al X-lea — „activi și cu spirit cumpănit, înzestrați cu gradele de doctori în filosofie și în teologie" — iată pentru doctrină — „cunoscând desăvârșit istoria civilizației antice și moderne" — iată pentru a asigura cunoașterea și experiența trecutului — „și îi veți aplica studiilor mai puțin înalte și mai practice ale științei sociale, pentru a-i pune, la timpul potrivit, în fruntea operelor voastre de acțiune catolică."

Astfel, după studii ecleziastice temeinice, ei vor trebui să se aplice studiului științelor sociale.

Iată acum defectele pe care acești preoți vor trebui să le evite:

„Totuși, acești preoți să nu se lase rătăciți, în labirintul opiniilor contemporane, de mirajul unei false democrații; să nu împrumute din retorica celor mai răi dușmani ai Bisericii și ai poporului un limbaj emfatic, plin de promisiuni pe cât de răsunătoare, pe atât de irealizabile. Să fie convinși că problema socială și știința socială nu s-au născut ieri; că, dintotdeauna, Biserica și Statul, fericit conlucrând, au suscitat în acest scop organizații rodnice; că Biserica, care nu a trădat niciodată fericirea poporului prin alianțe compromițătoare, nu are a se desprinde de trecut și că îi este de ajuns să reia, cu concursul adevăraților lucrători ai restaurării sociale, organismele sfărâmate de Revoluție și să le adapteze, în același spirit creștin care le-a inspirat, la noul mediu creat de evoluția materială a societății contemporane; căci adevărații prieteni ai poporului nu sunt NICI REVOLUȚIONARI, NICI NOVATORI, CI TRADIȚIONALIȘTI."

Acest din urmă pasaj, pe care l-am subliniat, ar merita să fie așezat ca epigraf în fruntea tuturor scrierilor de economie socială creștină; el rezumă și luminează întreaga învățătură a Sfântului Scaun în aceste materii.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Enciclica *Singulari quadam* și învățăturile ei

I Primejdiile interconfesionalismului

La 24 septembrie 1912, Pius al X-lea publica o Enciclică, care, deși provocată de situația particulară a sindicatelor muncitorești din Germania și adresată în mod special episcopilor germani, conținea totuși învățături de o valoare generală și aplicabile tuturor țărilor.

Existau atunci în Germania două feluri de sindicate: unele catolice, compuse numai din catolici, erau răspândite mai ales în Prusia, unde majoritatea populației este protestantă. Catolicii, siliți să lupte neîncetat pentru credința lor, simțiseră nevoia de a se grupa și de a se sprijini. Centrul acestor sindicate era la Berlin. Alte sindicate, mai ales în Westfalia, grupate în jurul centrului de la Mönchengladbach, luau titlul de sindicate creștine și erau alcătuite din catolici și protestanți.

Polemici se iviseră între aceste două tendințe, și pentru a le pune capăt a vorbit Pius al X-lea.

El i-a pus mai întâi pe catolici în gardă împotriva primejdiei interconfesionalismului.

„Înțelegem că cea mai sfântă dintre datoriile Noastre este de a tinde și de a ajunge ca doctrina catolică să rămână la fiii Noștri preaiubiți în curăția și integritatea ei și de a nu îngădui în niciun chip ca credința lor să fie pusă în primejdie. Dacă nu ar fi îndemnați la timp la vigilență, i-ar amenința o primejdie: aceea de a-i vedea aderând încetul cu încetul, și aproape fără să-și dea seama, la un soi de creștinism vag și nedefinit, pe care îl numim interconfesional, și care se răspândește sub falsa etichetă a unei credințe creștine comune, pe când, în mod vădit, nimic nu este mai contrar propovăduirii lui Isus Cristos.

De aceea proclamăm solemn, în primul rând, că datoria tuturor catolicilor — datorie care trebuie împlinită atât în viața privată, cât și în viața socială și publică — este de a păstra cu tărie și de a profesa fără timiditate principiile adevărului creștin învățate de Magisteriul Bisericii Catolice, îndeosebi pe acelea pe care Predecesorul Nostru le-a expus cu atâta înțelepciune în Enciclica *Rerum novarum*... Și anume că, orice ar face, chiar și în ordinea lucrurilor vremelnice, creștinul nu are dreptul să neglijeze interesele supranaturale; mai mult decât atât, el trebuie, după regulile înțelepciunii creștine, să îndrepte totul spre Binele suveran, ca spre scopul ultim; toate acțiunile sale, bune sau rele din punct de vedere moral, adică în acord sau în dezacord cu dreptul natural și divin, cad sub judecata și jurisdicția Bisericii."

II A evita luptele de clasă; a se supune autorității Bisericii

Revenind apoi asupra recomandării exprimate de atâtea ori în Enciclicele precedente, Papa spunea:

„Toți cei care, fie luați individual, fie grupați în societăți, se fălesc cu titlul de creștini, nu trebuie, dacă au conștiința datoriilor lor, să hrănească dușmăniile și geloziile între clasele sociale, ci pacea și caritatea reciprocă. Problema socială și controversele care se raportează la ea cu privire la modul și durata muncii, la salariu, la grevă, nu sunt de natură pur economică și, prin urmare, capabile de a fi reglementate în afara autorității Bisericii, fiindcă, dimpotrivă și în tot adevărul, această problemă socială este morală și religioasă în primul rând și trebuie, prin urmare, să se reglementeze în principal după legile și judecata Bisericii."

III Necesitatea asociațiilor confesionale catolice

Abordând apoi chestiunea atunci agitată în Germania între partizanii sindicatelor catolice și cei ai sindicatelor creștine, adică amestecate din catolici și protestanți, Pius al X-lea se exprima astfel:

„Cât despre asociațiile muncitorești, deși scopul lor este de a procura avantaje vremelnice membrilor lor, acelea merită o aprobare fără rezervă și trebuie privite ca fiind în chipul cel mai real și cel mai eficace folositoare membrilor lor, care se sprijină înainte de toate pe fundamentul religiei catolice și urmează în mod deschis îndrumările Bisericii. Noi Înșine am declarat aceasta de mai multe ori, când prilejul s-a oferit pentru diferite națiuni. De aici urmează că este necesar să se întemeieze și să se favorizeze în orice chip acest fel de asociații confesionale catolice, cum sunt numite, în țările catolice, desigur, și, pe lângă aceasta, în toate celelalte regiuni, pretutindeni unde va părea posibil să se răspundă prin ele diverselor trebuințe ale asociaților.

Dacă este vorba de asociații care ating direct sau indirect cauza religiei și bunele opere, ar însemna a face o lucrare care nu ar putea fi aprobată în niciun chip, în țările sus-menționate, să se voiască favorizarea și propagarea asociațiilor mixte, adică alcătuite din catolici și necatolici."

Și Papa conchidea:

„Prin urmare, tuturor asociațiilor pur catolice de muncitori care există în Germania, din adâncul inimii le adresăm toate laudele Noastre. Facem urări pentru succesul tuturor întreprinderilor lor în favoarea muncitorilor și le dorim dezvoltări tot mai fericite."

Prevăzând, pe de altă parte, împrejurările în care un acord cu sindicate necatolice ar putea fi avut în vedere, Pius al X-lea stabilea următoarea regulă:

„Totuși, vorbind astfel, Noi nu negăm că este permis catolicilor, luând toate precauțiile, să lucreze la binele comun împreună cu necatolicii, pentru a-i procura muncitorului o soartă mai bună, pentru a ajunge la o organizare mai dreaptă a salariului și a muncii și în vederea oricărui alt scop folositor și cinstit. Dar, pentru aceasta, preferăm colaborarea unor societăți catolice și necatolice unite între ele prin acel pact oportun imaginat care se numește cartel."

IV Simplă toleranță acordată sindicatelor creștine. În ce condiții?

Astfel, unei colaborări permanente între sindicate catolice și necatolice trebuie să i se prefere un acord ocazional și asupra unor puncte determinate, ceea ce este cazul cartelului.

Tot ceea ce s-a spus până aici este de ordin general și se poate aplica tuturor țărilor. Având apoi în vedere situația particulară a Germaniei și ținând seama de cererile făcute de numeroși episcopi germani, Pius al X-lea spunea:

„În ceea ce privește sindicatele numite creștine, așa cum sunt astăzi stabilite în diecezele voastre, vă permitem să le tolerați, deoarece numărul muncitorilor pe care îi cuprind este cu mult superior celui al asociațiilor pur catolice și deoarece, fără această autorizare, ar urma grave inconveniente."

Era deci o simplă toleranță, în vederea evitării unui rău mai mare, și aceasta „atât timp cât noi împrejurări nu vor fi făcut

ca această toleranță să înceteze de a mai fi oportună sau dreaptă". În plus, o condiție foarte importantă era specificată pentru a se folosi de această toleranță: trebuia „ca muncitorii catolici, membri ai acestor sindicate, să fie înscriși de asemenea în societățile de muncitori catolici numite ARBEITERVEREINS".

Nu este totul. Pius al X-lea formula încă o altă restricție:

„În afară de aceasta, aceleași sindicate creștine — pentru ca ele să fie astfel încât catolicii să se poată înscrie în ele — trebuie să se abțină de la orice tendință și de la orice act care nu se acordă cu învățăturile și poruncile Bisericii sau ale puterii religioase legitime, și să nu prezinte nimic care să pară cât de puțin vrednic de reproș din acest punct de vedere, fie în scrierile lor, fie în cuvintele lor, fie în faptele lor."

Nu se putea înconjura această toleranță cu restricții și condiții mai importante și mai precise.

Nu avem aici a face istoria a ceea ce s-a petrecut în Germania după această Enciclică. Totuși, nu am putea trece sub tăcere că

simpla toleranță acordată sindicatelor creștine a fost prea general interpretată ca o victorie a acestora asupra sindicatelor catolice. Era la sfârșitul anului 1912. Favoarea populară, manevrată cu pricepere, s-a îndreptat tot mai mult spre sindicatele creștine; apoi a venit războiul și, când, după căderea imperiului, viața normală a fost reluată, nu mai existau sindicate catolice în Germania.

Dar acestea sunt fapte contingente și pe care cunoașterea mediilor germane și a curentelor de idei contemporane le-ar putea explica. Doctrina rămâne, și în Enciclică, nu în conduita catolicilor din Germania sau din altă parte, trebuie căutată regula acțiunilor noastre.

CAPITOLUL VI

Enciclica Quadragesimo anno și învățăturile ei

I Obiectul Enciclicei

În epoca în care tocmai fusese publicată Enciclica *Rerum novarum*, unul dintre oamenii care au contribuit cel mai mult la introducerea și propagarea în Franța a mișcării democrației creștine îi spunea celui care scrie aceste rânduri:

„Acum așteptăm o Enciclică *Novissimarum rerum*."

Această glumă conținea o eroare și denota o stare de spirit. Însemna a se înșela asupra sensului primelor cuvinte ale Enciclicei lui Leon al XIII-lea.

Doctrinele învățate de Leon al XIII-lea nu sunt noutăți; sunt adevăruri tradiționale din care Biserica s-a inspirat întotdeauna și care condamnă teoriile revoluționare și novatoare: *Rerum novarum semel exorta cupidine* („Odată ivită pofta de lucruri noi"), această „sete de noutăți", care este la izvorul tuturor dezordinilor societății moderne.

Voind să consacre, printr-un act solemn al magisteriului suveran al Bisericii, a patruzecea aniversare a publicării

Enciclicei, Pius al XI-lea nu a realizat dorința interlocutorului nostru.

În pasajul în care definește „obiectul Enciclicei sale", Papa se exprimă astfel:

„Socotim prilejul potrivit pentru a aminti marile binefaceri pe care le-au dobândit din această Scrisoare (*Rerum novarum*) Biserica Catolică și întreaga omenire; vom apăra apoi, împotriva anumitor ezitări, doctrina ei economică magistrală și vom dezvolta câteva puncte ale acesteia; în sfârșit, purtând o judecată asupra regimului economic de astăzi și făcând procesul socialismului, vom indica rădăcina tulburărilor sociale actuale și vom arăta singura cale posibilă spre o restaurare salutară, anume reforma creștină a moravurilor."

Din cele trei capitole care formează astfel ansamblul Enciclicei *Quadragesimo anno*, ne vom abține să-l comentăm pe primul, care rezumă pe scurt tot ceea ce a fost făcut de catolici și chiar de simpli filantropi pentru soluționarea chestiunilor muncitorești. Ceea ce am spus despre documentele pontificale ale acestei perioade de patruzeci de ani ne scutește să revenim asupra trecutului.

Să ne mărginim a observa că, scopul lui Pius al XI-lea fiind acela de a aminti numai „roadele Enciclicei *Rerum novarum*", s-ar greși dacă s-ar conchide din această expunere, împreună cu unii cititori superficiali sau preveniți, că Biserica a așteptat ultimii ani ai secolului al XIX-lea pentru a se ocupa

de muncitori. Este de ajuns să amintim că ea a abolit sclavia, instituția cea mai funestă și cea mai apăsătoare a popoarelor, fără de care, totuși, nicio societate civilizată nu putuse trăi înainte de creștinism. Această reformă socială, poate cea mai mare pe care a înregistrat-o istoria, Biserica a împlinit-o fără revoluție, fără tulburări, prin lenta și blânda influență a doctrinei și moralei sale.

Tot ea instituise, nu prin legi sau Enciclice, ci prin spiritul creștin cu care pătrunsese și impregnase profund societatea Evului Mediu, acea admirabilă organizare a muncii codificată, sub sfântul Ludovic, de Étienne Boileau în *Registrul Meseriilor din Paris*.

În sfârșit, în secolul al XIX-lea, după răsturnările revoluționare, sub influența Bisericii a început această mare mișcare de restaurare socială personificată în Franța prin numele lui Frédéric Le Play, Maurice Maignen, Albert de Mun, René de La Tour du Pin. Când a apărut Enciclica *Rerum novarum*, Opera Cercurilor Catolice de Muncitori lucra de douăzeci de ani la propagarea doctrinelor pe care ea le proclamă și la organizarea instituțiilor pe care le preconizează.

Încheind prima parte, expunerea istorică a Enciclicei *Quadragesimo anno*, Pius al XI-lea observă că, odată cu timpul, „s-au ridicat îndoieli asupra interpretării legitime a mai multor pasaje ale Enciclicei lui Leon al XIII-lea sau asupra consecințelor care trebuiau trase din ea, ceea ce a fost prilej de

controverse uneori destul de vii între catolicii înșiși". În plus, Papa adaugă că „nevoile epocii noastre și schimbările survenite în situația generală cer o aplicare mai exactă a învățăturilor lui Leon al XIII-lea sau chiar reclamă completări".

Este vădit, într-adevăr, că nici precizările date în Enciclica *Graves de communi*, nici *motu proprio*-ul lui Pius al X-lea și Scrisoarea apostolică asupra erorilor Sillonului, nici celelalte documente pontificale publicate de-a lungul a patruzeci de ani nu au fost suficiente pentru a împiedica să se ridice „controverse uneori destul de vii" între catolici care toți se prevalează de învățăturile Enciclicei *Rerum novarum*. Enciclica *Quadragesimo anno* are drept scop să curme, dacă este cu putință, aceste interpretări divergente.

II Despre dreptul de proprietate

Afirmarea dreptului natural al omului la proprietatea privată este ceea ce Leon al XIII-lea a pus la temelia expunerii sale despre doctrina socială a Bisericii. Pius al XI-lea amintește „cu ce energie" predecesorul său „s-a făcut apărătorul proprietății

private împotriva erorilor socialiste ale timpului său și cum a arătat că abolirea ei, departe de a sluji interesele clasei muncitoare, nu ar putea decât să le compromită grav"; de aici nu urmează că Biserica ia partea bogaților împotriva proletarilor. „Pe de altă parte, continuă Pius al XI-lea, nu toți catolicii sunt de acord asupra sensului exact al gândirii lui Leon al XIII-lea"; noua Enciclică este destinată să răzbune doctrina Bisericii de aceste „imputări false" și să o apere împotriva interpretărilor eronate.

Pius al XI-lea începe prin a afirma că doctrina lui Leon al XIII-lea și a tuturor teologilor autorizați nu a „negat sau contestat niciodată dublul aspect, individual și social, care se leagă de proprietate"; pe de altă parte, toți acești teologi au susținut în unanimitate „că de la natură și deci de la Creator au primit oamenii dreptul de proprietate privată".

Era în cel mai înalt grad necesar să se amintească această doctrină, căci teorii stranii începeau să-și croiască drum până în învățământul anumitor profesori ai unor universități foarte catolice, prezentând proprietatea privată ca pe o instituție omenească susceptibilă de a dispărea odată cu progresele sociale, pentru a face loc unei forme mai desăvârșite de folosire a bunurilor materiale.

Nu avem noi a califica această doctrină; Pius al XI-lea a făcut-o el însuși în Enciclica sa. El indică „o dublă stâncă de care trebuie să ne păzim cu grijă. Căci, după cum a nega sau a atenua peste măsură aspectul social al proprietății înseamnă a

cădea în individualism sau a-l atinge, tot astfel, a contesta sau a voala aspectul ei individual ar duce în mod inevitabil la colectivism sau cel puțin ar risca să împărtășească eroarea lui. A pierde din vedere aceste considerații înseamnă a te expune să dai peste stânca modernismului moral, juridic și social, pe care, la începutul Pontificatului Nostru, l-am denunțat deja."

Iată o condamnare, fără îndoială, foarte nuanțată și foarte moderată în termeni, dar foarte precisă, a unei tendințe destul de comune astăzi, chiar printre catolici. Lor, într-adevăr, li se adresează cuvintele lui Pius al XI-lea care urmează îndată după cele pe care tocmai le-am citat:

„Să știe bine mai ales aceia pe care dorința de a inova îi împinge să acuze pe nedrept Biserica de a fi lăsat să se infiltreze în învățătura teologilor o concepție păgână despre proprietate, căreia ar trebui să i se substituie o alta, pe care ei au strania inconștiență de a o numi concepție creștină."

Toți cei care au studiat aceste chestiuni știu cât de frecvent este să auzi catolici, de altfel plini de bune intenții, criticând definiția clasică a dreptului de proprietate dată de dreptul roman: *jus utendi et abutendi* („dreptul de a se folosi și de a dispune"), pentru a-i substitui alte concepte, luate din dreptul cutumiar și declarate mai creștine.

Leon al XIII-lea spusese, iar Pius al XI-lea recomandă „să se pună mai întâi principiul fundamental", anume că „dreptul de proprietate nu se confundă cu uzul său". Dreptatea comutativă

este aceea care prescrie respectarea domeniului fiecăruia: „obligația pe care o au proprietarii de a nu face niciodată decât un uz onest de bunurile lor nu li se impune în numele acestei dreptăți, ci în numele celorlalte virtuți; ea constituie, prin urmare, o datorie a cărei împlinire nu poate fi cerută pe căile justiției." Cuvintele subliniate aici sunt ale lui Leon al XIII-lea, repetate de Pius al XI-lea, care adaugă: „Așadar, pe nedrept pretind unii să închidă în limite identice dreptul de proprietate și uzul său legitim; este încă și mai fals a afirma că dreptul de proprietate este perimat și dispare prin abuzul care se face de el sau pentru că lucrurile posedate sunt lăsate fără uz."

Și Papa conchide că, dacă este bine să li se amintească proprietarilor datoriile lor și să se traseze limitele pe care „necesitățile vieții sociale" le fixează atât „acestui drept de proprietate, cât și exercitării lui", fără a tulbura totuși concordia spiritelor și fără a se îndepărta de doctrina tradițională a Bisericii, în schimb „se înșală grav aceia care se aplică să reducă atât de mult caracterul individual al dreptului de proprietate, încât ajung practic să i-l răpească".

Din dublul aspect, individual și social, al proprietății rezultă că proprietarii „trebuie să țină seama nu numai de avantajul lor personal, ci și de interesul comunității".

Autoritatea publică, a cărei rațiune de a fi este procurarea binelui comun al societății, are deci dreptul și datoria de a „determina, la lumina legii naturale și divine, uzul pe care

proprietarii îl vor putea sau nu îl vor putea face de bunurile lor".

Căci, dacă dreptul de a poseda este de instituire divină, „delimitarea proprietăților", spune Leon al XIII-lea, depinde de legea civilă și de instituțiile omenești. „Este limpede totuși, adaugă Pius al XI-lea, că autoritatea publică nu are dreptul să-și îndeplinească în chip arbitrar această funcție"; și el aplică îndată acest principiu erorilor actualmente curente, spunând: „Într-adevăr, trebuie să rămână întotdeauna intacte dreptul natural de proprietate și acela de a lăsa bunurile prin moștenire; acestea sunt drepturi pe care această autoritate nu le poate aboli, căci omul este anterior Statului, iar societatea domestică are asupra societății civile o prioritate logică și o prioritate reală."

„Iată, de asemenea, conchide Pius al XI-lea, pentru ce Leon al XIII-lea declara că Statul nu are dreptul să epuizeze proprietatea privată printr-un exces de sarcini fiscale." Toată lumea știe, într-adevăr, că guvernele moderne au stabilit asupra succesiunilor impozite care echivalează cu confiscarea totală a patrimoniului după două sau trei transmisiuni. Una dintre cele mai fericite reforme ale guvernului fascist în Italia este suprimarea completă a acestui impozit în succesiunile între părinți și colaterali până la al treilea grad.

Tot ceea ce poate autoritatea publică relativ la dreptul de proprietate este, după doctrina Bisericii, „să-i tempereze uzul și să-l concilieze cu binele comun". Prin aceasta, autoritatea

publică ocrotește proprietatea privată, împiedicând-o „să antreneze rele intolerabile și să-și pregătească astfel propria dispariție”.

III Obligații privitoare la întrebuințarea veniturilor

„Omul nu este autorizat nici să dispună după bunul său plac de veniturile sale disponibile, adică de veniturile care nu sunt indispensabile întreținerii unei existențe cuviincioase și demne de rangul său.”

De aici obligația de a observa preceptul milosteniei și această virtute pe care sfântul Toma o numește magnificență.

Pius al XI-lea deduce de aici „că acela care consacră resursele mai largi de care dispune dezvoltării unei industrii, izvor îmbelșugat de muncă remuneratoare, cu condiția totuși ca această muncă să fie întrebuințată pentru a produce bunuri cu adevărat folositoare, practică într-un mod remarcabil și

deosebit de potrivit nevoilor timpului nostru exercițiul virtuții magnificenței”.

Se poate spune același lucru, în chip evident, despre cel care și-ar întrebuința bogățiile pentru a dezvolta agricultura și pentru a-i reține pe țărani pe pământurile lor, spre a combate părăsirea satelor.

IV Titluri care justifică dobândirea proprietății

Conform tradiției universale, Pius al XI-lea, după Leon al XIII-lea, afirmă că ocuparea unui bun fără stăpân și munca ce transformă o materie constituie „titlurile originare de proprietate”.

„Cu totul altul este cazul muncii închiriate altuia și aplicate lucrului altuia.”

V Capitalul și munca

Aici Enciclica *Quadragesimo anno* invocă autoritatea lui Leon al XIII-lea, care, spune ea, „privea ca incontestabil faptul că munca manuală este izvorul unic din care provine bogăția națiunilor".

În acest paragraf, care nu numără mai puțin de 47 de rânduri, Leon al XIII-lea, după ce a afirmat că proletarii fac parte din cetate cu același titlu ca bogații și trebuie, asemenea acestora, să aibă parte de solicitudinea celor care administrează lucrul public; după ce a amintit că inegalitatea claselor este una dintre condițiile esențiale ale existenței societății și că și clasele inferioare ajută la procurarea binelui public într-o largă măsură — *plurimum* („foarte mult") — deși mai puțin direct decât clasele superioare, adaugă că bunurile materiale contribuie într-o parte la binele comun al cetății.

Iată traducerea oficială franceză publicată în 1891: „Or, toate aceste bunuri au drept izvor mai ales munca muncitorului, munca ogoarelor sau a uzinei, muncă rodnică și necesară. Mai mult, în această ordine de lucruri, munca are o asemenea

fecunditate și o asemenea eficacitate încât se poate afirma fără teamă de a greși că ea este izvorul unic din care purcede bogăția națiunilor."

Nu este deci în chip absolut, ci într-o anumită ordine de lucruri, că munca este calificată drept izvor unic al bogăției națiunilor.

Aceasta nu este nici doctrina lui Pius al XI-lea. Căci el încheie astfel paragraful care începe prin citatul în chestiune: „Ar fi deci radical fals să vedem, fie numai în capital, fie numai în muncă, cauza unică a ceea ce produce efortul lor combinat; cu totul pe nedrept una dintre părți, contestând celeilalte orice eficacitate, ar revendica pentru sine întregul rod."

Altceva este a spune că munca este izvorul unic, într-un anumit sens, al bogăției națiunilor; altceva este a spune că ea este izvorul unic al valorii produsului.

Aceasta s-a întâmplat totuși. Doctrina liberalismului manchesterian revendica pentru capital toate roadele muncii, condamnându-i pe muncitori la o „perpetuă lipsă".

În sens contrar, „intelectuali au venit să se alăture muncitorilor", proclamând „un principiu moral care nu este mai bine întemeiat", anume că „întregul produs și întregul venit, după deducerea a ceea ce cer amortizarea și reconstituirea capitalului, aparțin de drept deplin muncitorilor".

Această eroare, adaugă Papa, este mai puțin aparentă decât aceea a anumitor socialiști „care pretind să atribuie Statului sau, cum spun ei, să socializeze toate mijloacele de producție"; ea nu este decât cu atât mai primejdioasă. „Este o otravă seducătoare; mulți s-au grăbit să o absoarbă, pe care un socialism fățiș mărturisit nu ar fi reușit niciodată să-i rătăcească."

Această constatare că multe „spirite prost avertizate" s-au lăsat seduse de forme atenuate ale socialismului o vom regăsi de multe ori repetată în Enciclica *Quadragesimo anno*. O pagină întreagă este consacrată dezvoltării „principiului unei drepte repartiții... a resurselor pe care progresele economiei sociale nu încetează să le acumuleze".

„Dreptatea socială nu tolerează ca o clasă să o împiedice pe cealaltă să participe la aceste avantaje."

Aici ar trebui citat totul, dar cititorul să binevoiască a se raporta la textul Enciclicei.

Pius al XI-lea protestează îndeosebi împotriva erorii acelora care se revendică de la un text bine cunoscut al sfântului Pavel: „Dacă cineva nu vrea să muncească, nici să nu mănânce." Și, după ce i-a explicat sensul, spune: „În niciun chip Apostolul nu prezintă aici munca drept titlul unic pentru a primi subzistența noastră."

VI Ridicarea proletariatului

Pius al XI-lea afirmă că scopul atribuit de Leon al XIII-lea eforturilor oamenilor de bine era ridicarea proletariatului. „Fără nicio îndoială", spune el, condiția muncitorilor s-a îmbunătățit simțitor, mai ales în țările cele mai prospere; dar, pe măsură ce industria modernă s-a instalat fie în țările noi, America, fie în țările Extremului Orient, Japonia, s-a văzut acolo crescând și exasperându-se contrastul dintre o imensă mulțime redusă la indigentă și un mic număr de bogați înzestrați cu resurse enorme.

Aceasta este dovada că bogățiile create de industrialism sunt rău repartizate.

Care va fi remediul? A face posibilă pentru muncitor „accesiunea la proprietate".

Ar trebui ca „partea bunurilor care se acumulează în mâinile capitaliștilor să fie redusă la o măsură mai echitabilă și să se răspândească o suficientă abundență printre muncitori; nu, desigur, pentru ca aceștia să-și slăbească osteneala..., ci pentru

ca, prin economie, să-și sporească un patrimoniu care, administrat cu înțelepciune, îi va pune în stare să facă față mai ușor și mai sigur sarcinilor lor de familie".

Se vede din aceste rânduri cât de mult știe Sfântul Părinte să unească grija dreaptă de a îmbunătăți condițiile vieții familiilor muncitorești cu aceea de a nu le inspira speranța nebună că ar putea veni un timp în care să se trăiască aproape fără a munci.

VII Salariul drept
Legitimitatea salariului; totalitatea valorii produsului nu aparține muncitorului

Muncitorii neputând „să-și constituie prin industria și economiile lor un avut modest" decât prelevând economii din

salariul lor, chestiunea salariului drept trebuie studiată în profunzime.

Mai întâi, Pius al XI-lea respinge teoria acelora care ar voi să desființeze salariul. „Să începem, spune el, prin a releva profunda eroare a celor care declară esențialmente nedrept contractul de închiriere a muncii și pretind că trebuie să i se substituie un contract de societate." Or, s-au găsit catolici care să invoce autoritatea lui Leon al XIII-lea în favoarea acestei „profunde erori". Aceasta înseamnă a aduce „o gravă injurie Predecesorului Nostru", spune Pius al XI-lea, „căci Enciclica *Rerum novarum* nu numai că admite legitimitatea salariului, ci se străduiește îndelung să-l reglementeze după normele dreptății".

Iată deci o falsă interpretare a Enciclicei *Rerum novarum* denunțată de Pius al XI-lea.

Odată scoasă astfel din orice contestare legitimitatea salariului, Papa admite ca fiind „mai potrivit condițiilor prezente ale vieții sociale să se tempereze întrucâtva, pe cât este cu putință, contractul de muncă prin elemente împrumutate din contractul de societate".

Diverse experiențe au fost deja făcute în acest sens, fie acordând muncitorilor și angajaților un procentaj asupra cifrei de afaceri, fie înlesnindu-le mijloacele de a deveni ei înșiși acționari ai întreprinderii. Fără a intra în detaliul acestor aplicații practice, Pius al XI-lea amintește că Leon al XIII-lea

„condamna prezumția acelora care susțin că se rezolvă fără greutate această chestiune foarte delicată cu ajutorul unei formule sau al unei reguli unice, de altfel cu totul false".

„Se înșală, într-adevăr, aceia care adoptă fără ezitare opinia curentă potrivit căreia valoarea muncii și a remunerației ce i se datorează ar echivala exact cu aceea a roadelor pe care le procură și care conchid de aici că muncitorul este autorizat să revendice pentru sine totalitatea produsului trudei sale."

Aceasta este condamnarea teoriei lui Karl Marx și a tezei celei mai răspândite a socialismului.

Relativ la această chestiune a salariului, Papa pune mai întâi în relief acest adevăr: salariul are un dublu caracter, asemenea proprietății: un caracter individual și un caracter social.

Într-adevăr, societatea trebuie să ocrotească exercițiul muncii; inteligența, capitalul și munca trebuie să se unească și să se contopească, într-un fel, într-un principiu unic de acțiune.

Iată propriile cuvinte ale lui Pius al XI-lea:

„Din acest dublu caracter pe care natura l-a imprimat muncii omenești rezultă consecințe foarte importante pentru regimul salariului și determinarea cuantumului său.

Și mai întâi, muncitorului trebuie să i se plătească un salariu care să-i îngăduie să-și asigure subzistența sa și a alor săi. Desigur, membrii familiei, fiecare după puterile sale, trebuie să

contribuie la întreținerea ei, așa cum se întâmplă nu numai în familiile de agricultori, ci și la un mare număr de meșteșugari și de mici comercianți. Dar nu este nicidecum permis să se abuzeze de vârsta copiilor sau de slăbiciunea femeilor. În casă, înainte de toate, sau în dependințele casei, și printre ocupațiile domestice, se află munca mamelor de familie. Este deci printr-un abuz nefast, care trebuie cu orice preț să dispară, că mamele de familie, din pricina micimii salariului părintesc, sunt constrânse să caute în afara casei o ocupație remuneratoare, neglijând datoriile cu totul particulare care le incumbă, înainte de toate educația copiilor.

Nu se va cruța deci niciun efort în vederea asigurării pentru părinții de familie a unei remunerații îndeajuns de abundente pentru a face față sarcinilor normale ale căminului. Dacă starea prezentă a vieții industriale nu permite întotdeauna satisfacerea acestei exigențe, dreptatea socială poruncește să se procedeze fără întârziere la reforme care să garanteze muncitorului adult un salariu corespunzător acestor condiții."

Sfântul Părinte aduce un „drept omagiu" inițiativei patronilor care, prin alocații familiale, case de compensație sau alte instituții asemănătoare, „au imaginat formule diverse destinate fie să proporționeze remunerația cu sarcinile familiale..., fie să facă față, după caz, necesităților extraordinare".

Trebuie să se țină seama și de situația întreprinderii.

„În determinarea salariilor, continuă Pius al XI-lea, se va ține seama de asemenea de nevoile întreprinderii și de ale celor care și-o asumă. Ar fi nedrept să li se ceară salarii exagerate, pe care nu le-ar putea suporta fără a alerga spre ruină și fără a-i antrena pe muncitori împreună cu ei în dezastru. Desigur, dacă prin indolența sa, prin neglijența sa sau pentru că nu are o grijă suficientă față de progresul economic și tehnic, întreprinderea realizează profituri mai mici, ea nu se poate prevala de această împrejurare ca de un motiv legitim pentru a reduce salariul muncitorilor. Dar dacă, pe de altă parte, îi lipsesc resursele pentru a acorda angajaților săi o remunerație echitabilă, fie pentru că ea însăși sucombă sub povara unor sarcini nejustificate, fie pentru că trebuie să-și desfacă produsele la prețuri pe nedrept scăzute, cei care o reduc la această extremitate se fac vinovați de o inechitate strigătoare, căci din vina lor muncitorii sunt lipsiți de remunerația ce li se cuvine, atunci când, sub imperiul necesității, acceptă salarii inferioare celor pe care aveau dreptul să le pretindă."

Într-un cuvânt, pentru ca muncitorul să poată trăi în familie și să ajungă la proprietate, trebuie ca industria — altădată se spunea meșteșugul — să fie într-o situație prosperă. A procura și a menține binele comun al meșteșugului era întregul program al vechilor corporații; a asigura ordinea și coordonarea meșteșugurilor în cetate era una dintre principalele preocupări ale puterilor publice de odinioară.

Industria modernă, după un avânt prodigios, dar fără regulă și fără frâu, a ajuns în zilele noastre la un punct mort, în care trebuie nu numai să se oprească, ci să dea înapoi pentru a regăsi justul echilibru între producție și consumație. De aici această plagă a șomajului, care se întinde actualmente asupra tuturor populațiilor industriale, „acest rău care bântuie cu totul deosebit sub Pontificatul Nostru", spune Pius al XI-lea. „Nimeni nu ignoră, adaugă el, că un nivel prea scăzut sau exagerat de ridicat al salariilor naște deopotrivă șomajul."

În fața acestui rău, particularii sunt neputincioși să aducă remediu, iar Statele, dacă nu sunt lipsite de răspundere la origine, nu par deja să-i mai poată evita toate consecințele.

Nu va surprinde deci că Enciclica se mărginește să indice într-un chip foarte general și în termeni admiși de toți că remediul se află în unirea pentru binele comun.

Dreptatea socială cere, adaugă Pius al XI-lea, „ca toate eforturile și toate voințele să conspire la realizarea, pe cât se poate, a unei politici a salariilor care să ofere celui mai mare număr posibil de muncitori mijlocul de a-și închiria serviciile și de a-și procura astfel toate elementele unei subzistențe oneste". În sfârșit, după ce a recomandat stabilirea unui „raport rezonabil între diferitele categorii de salarii" și „între prețurile la care se vând produsele", ceea ce presupune o înțelegere desăvârșită între toate „diferitele activități", Papa se exprimă în acești termeni:

„Organismul economic și social va fi sănătos constituit și își va atinge scopul numai atunci când va procura tuturor și fiecăruia dintre membrii săi toate bunurile pe care resursele naturii și ale industriei, precum și organizarea cu adevărat socială a vieții economice, au mijlocul de a le procura. Aceste bunuri trebuie să fie destul de îmbelșugate pentru a satisface nevoile unei subzistențe oneste și pentru a-i ridica pe oameni la acel grad de înlesnire și cultură care, cu condiția să fie folosit cu înțelepciune, nu pune piedică virtuții, ci, dimpotrivă, îi înlesnește în mod deosebit exercitarea."

VIII Restaurarea ordinii sociale

Insuficiența eforturilor particularilor pentru a readuce ordinea în lumea muncii dovedește că „două lucruri sunt mai ales necesare: reforma instituțiilor și reforma moravurilor".

Cât despre instituții, Papa deplânge acest individualism care „a reușit să frângă, aproape să înăbușe, acea intensă mișcare de viață socială care înflorea odinioară într-o bogată și

armonioasă înflorire de grupări dintre cele mai diverse; nu mai rămân aproape față în față decât indivizii și Statul".

Recunoscând totodată că, „în urma evoluției condițiilor sociale, multe lucruri care erau cerute odinioară unor asociații de mai mică anvergură nu mai pot fi de acum îndeplinite decât de colectivități puternice", rămâne totuși cert că „obiectul natural al oricărei intervenții a Statului în materie socială este de a ajuta membrii corpului social, iar nu de a-i distruge, nici de a-i absorbi".

IX Colaborarea diverselor corpuri profesionale și reconstituirea lor

Primul scop de atins „este de a pune capăt conflictului care desparte clasele și de a provoca și încuraja o colaborare cordială a profesiilor". Iată un principiu limpede și de o însemnătate considerabilă.

Prima consecință pe care Papa o trage de aici este aceasta: „Politica socială va pune deci toată grija sa în reconstituirea corpurilor profesionale."

După ce a expus pe scurt dezordinea socială care rezultă din lupta de clasă și din dezorganizarea meșteșugurilor, Pius al XI-lea adaugă:

„Dar nu s-ar putea ajunge la o vindecare desăvârșită decât dacă, acestor clase opuse, li se substituie organe bine constituite, ordine sau profesii care să-i grupeze pe oameni nu după poziția pe care o ocupă pe piața muncii, ci după diferitele ramuri ale activității sociale de care se leagă. Căci, după cum aceia pe care îi apropie relațiile de vecinătate ajung să constituie cetăți, tot astfel natura îi înclină pe membrii aceluiași meșteșug sau ai aceleiași profesii, oricare ar fi ea, să creeze grupări corporative, astfel încât mulți consideră asemenea grupări ca organe, dacă nu esențiale, cel puțin naturale ale cetății."

Se vede ce drum a parcurs doctrina corporativă de pe vremea când Maurice Maignen avea atâta greutate să o facă admisă de catolici și de oamenii operelor.

Trebuie citite aici toate dezvoltările acestei teze în Enciclica *Quadragesimo anno*. Punctul cel mai important și care trebuie pus în relief este „principiul de unire" care trebuie să lege între ei toți membrii corpului social. „Acest principiu de unire se află, spune Papa, pentru fiecare profesie, în producerea

bunurilor sau în prestarea serviciilor pe care le vizează activitatea combinată a patronilor și a muncitorilor care o constituie — iar pentru ansamblul profesiilor, în binele comun spre care ele trebuie toate, și fiecare în partea sa, să tindă prin coordonarea eforturilor lor."

Binele comun al profesiei, onoarea și desăvârșirea meșteșugului: iată ceea ce făcea puterea vechilor corporații, iată ceea ce trebuie substituit luptei de clasă.

X Restaurarea unui principiu director al vieții economice

Vieții economice îi trebuie un principiu director după care să se regleze. Or, spune Pius al XI-lea: „După cum nu s-ar putea întemeia unitatea corpului social pe opoziția claselor, tot astfel nu se poate aștepta de la jocul liber al concurenței venirea unui regim economic bine condus."

Nici regimul lui *laissez-faire* și *laissez-passer*, nici acela al dictaturii economice nu pot fi un element suficient pentru a

restabili și a menține ordinea în lumea muncii; este nevoie de dreptate și de caritate socială.

Este nevoie și de o înțelegere între națiuni. Papa se mărginește să enunțe aceste principii, fără a întreprinde să indice în ce chip și prin ce mijloace ar putea fi aplicate. El folosește numai acest prilej pentru a da aprecierea sa asupra organizării corporative căreia regimul fascist i-a supus lumea muncii și exercițiul diverselor profesii în Italia. După ce a făcut dreptate marelui bine care rezultă deja dintr-o aplicare încă recentă și parțială a acestei legislații, Papa, într-o formă foarte discretă și atenuată, pare să-și însușească obiecțiile și criticile acelora care găsesc că Statul intervine prea mult în detaliul acestei organizări, ceea ce îi dă un „caracter exagerat de birocratic și politic".

Încheind aceste dezvoltări, Pius al XI-lea conchide: „Tot ceea ce am învățat despre restaurarea și desăvârșirea ordinii sociale nu se va obține niciodată fără o reformă a moravurilor."

Reforma moravurilor este „remediul primordial și cel mai indispensabil".

XI Profundele schimbări survenite de la Leon al XIII-lea

Aici începe a treia parte a Enciclicei și aceea care abordează problemele cele mai noi.

Subtitlurile fac parte din textul oficial; ele au deci o valoare de învățătură, în același timp în care ajută la studierea și consultarea mai ușoară a Enciclicei. Primul este astfel conceput: „Sistemul capitalismului nu este intrinsec rău, dar a fost viciat." El a fost viciat de fiecare dată când capitalul nu i-a angajat pe muncitori decât în vederea profitului său personal, „fără a ține niciun cont nici de demnitatea umană a muncitorilor, nici de caracterul social al activității economice, nici chiar de dreptatea socială și de binele comun". Aceste abuzuri s-au produs mai ales în secolul al XIX-lea, în Europa dinainte și de după 1870; în America și în Asia, acolo unde a pătruns industrialismul. Dar însăși această extindere a industrialismului și a capitalismului în țările noi și în Orient

este pe cale să provoace o criză economică mondială care amenință să ducă totul cu sine.

Deja, după însăși expresia lui Pius al XI-lea, „dictatura economică a urmat liberei concurențe". Această dictatură este exercitată de ceea ce se numește în mod curent MAREA BANCĂ sau, pentru a întrebuința termenii Enciclicei, de „un mic număr de oameni care, de obicei, nu sunt proprietarii, ci simpli depozitari și administratori ai capitalului pe care îl administrează după bunul lor plac".

Această concentrare în câteva mâini a puterii economice deschide poarta cuceririi puterii politice și chiar unei adevărate supremații internaționale. Este, pe scurt, întreaga istorie a timpului prezent. Evenimentele se precipită cu o asemenea rapiditate și cu o asemenea amploare încât, fără îndoială, nu va trebui așteptat patruzeci de ani pentru ca un nou Papă să poată vorbi despre „profundele schimbări survenite de la Pius al XI-lea".

Cât despre REMEDIILE unor asemenea rele, Papa se referă la cele pe care le-a indicat în partea a doua a Enciclicei și pe care le rezumă astfel:

„Pentru a evita stânca atât a individualismului, cât și a socialismului, se va ține seama mai ales în egală măsură de dublul caracter, individual și social, pe care îl îmbracă, pe de o parte, capitalul sau proprietatea și, pe de altă parte, munca. Raporturile dintre unul și cealaltă trebuie reglementate după

legile unei foarte exacte dreptăți comutative, cu ajutorul carității creștine. Trebuie ca libera concurență, ținută în limite rezonabile și drepte, și încă mai mult puterea economică, să fie supuse efectiv autorității publice, în tot ceea ce ține de aceasta. În sfârșit, instituțiile diferitelor popoare trebuie să conformeze întregul ansamblu al relațiilor omenești exigențelor binelui comun, adică regulilor dreptății sociale...”

XII Transformarea socialismului

Ca și regimul economic, socialismul s-a transformat de la Leon al XIII-lea încoace. Dar, dacă s-a divizat în două partide principale, „nici unul, nici celălalt nu a renunțat la fundamentul anticreștin care caracterizează socialismul”.

Comunismul, care este forma extremă și rezultatul logic al socialismului, urmărește o luptă de clasă implacabilă și dispariția completă a proprietății private. Nu este necesar să-i punem pe catolici în gardă împotriva acestei forme a socialismului, a cărei impietate este, de altfel, cunoscută.

Totuși, Pius al XI-lea protestează împotriva „nepăsării", „negrijii" și „lașei pasivități" ale celor care „lasă să se propage pretutindeni doctrine care, prin violență și omor, tind la distrugerea întregii societăți".

Abordând examinarea partidului mai moderat, care a păstrat numele de socialism, Papa constată că el este mai puțin intransigent în privința luptei de clasă și a suprimării proprietății private; el concede chiar că ideile „socialismului atenuat" pot ajunge la un punct în care „nu mai diferă de ceea ce doresc și cer cei care caută să reformeze societatea pe temeiul principiilor creștine". Dar atunci urmează că „aceia care nu voiesc altceva nu au niciun motiv să se înscrie printre socialiști".

Acești socialiști atenuați sunt mai degrabă o excepție, chiar printre cei care repudiază comunismul. „În general, observă Pius al XI-lea, ei nu resping nici lupta de clasă, nici suprimarea proprietății; se mulțumesc să le aducă unele atenuări."

„Se poate găsi un compromis cu socialismul?"

La această întrebare, care traduce prea faimosul „De ce nu?" al unuia dintre susținătorii democrației creștine în Franța, răspunsul lui Pius al XI-lea este foarte limpede. După ce a spus că este o „speranță nebună" a crede că îi vom putea atrage la noi pe socialiști aducând vreo temperare principiilor adevărului creștin, Pius al XI-lea adaugă:

„Numeroși sunt catolicii care, văzând bine că principiile creștine nu pot fi nici lăsate deoparte, nici suprimate, par să-și întoarcă privirile spre Sfântul Scaun și să Ne ceară cu insistență să hotărâm dacă acest socialism a revenit îndeajuns de la doctrinele sale false pentru a putea, fără a sacrifica vreun principiu creștin, să fie admis și, într-un fel, botezat."

Să notăm aici că trebuie să fi fost făcute demersuri foarte insistente și venind de la personalități care aveau mai mult sau mai puțin audiența Sfântului Părinte, pentru ca mențiunea lor să fie făcută astfel într-o Enciclică. Or, iată răspunsul Papei; forma solemnă în care este dat îi subliniază importanța:

„Voind, în solicitudinea Noastră părintească, să răspundem așteptării lor, hotărâm cele ce urmează:

FIE CĂ ESTE CONSIDERAT CA DOCTRINĂ, FIE CA FAPT ISTORIC, FIE CA «ACȚIUNE», SOCIALISMUL, DACĂ RĂMÂNE CU ADEVĂRAT SOCIALISM, CHIAR DUPĂ CE A CONCES ADEVĂRULUI ȘI DREPTĂȚII CEEA CE TOCMAI AM SPUS, NU SE POATE CONCILIA CU PRINCIPIILE BISERICII CATOLICE, CĂCI CONCEPȚIA SA DESPRE SOCIETATE ESTE CÂT SE POATE DE CONTRARĂ ADEVĂRULUI CREȘTIN."

Această opoziție a socialismului față de adevărul creștin este expusă într-o pagină care va trebui citită în întregime și pe care o rezumăm aici.

1° Socialismul „presupune că comunitatea omenească nu a fost constituită decât în vederea singurei bunăstări" materiale.

2° Societatea deci, așa cum o visează socialismul, pe de o parte nu poate exista, nici măcar nu se poate concepe, fără întrebuințarea unei constrângeri vădit excesive, iar pe de altă parte se bucură de o licență nu mai puțin falsă, de vreme ce în ea dispare orice adevărată autoritate socială; aceasta, într-adevăr, nu se poate întemeia pe interesele vremelnice și materiale, ci nu poate veni decât de la Dumnezeu, Creatorul și scopul ultim al tuturor lucrurilor.

Din aceste considerații, Pius al XI-lea trage concluzia în acești termeni:

„Socialism religios, socialism creștin, sunt contradicții; nimeni nu poate fi în același timp bun catolic și adevărat socialist."

Într-un paragraf special, Papa notează că cele precedente se aplică acestei forme noi și încă puțin cunoscute a socialismului, numită „socialism educator", care se insinuează mai ales în tinerime.

Principiile învățate în Enciclica despre educația tineretului sunt incompatibile cu socialismul educator; va fi de ajuns să ne raportăm la ea.

XIII Catolici trecuți la socialism

Papa se întoarce acum spre catolicii „în mare număr" care, „mai ales în anumite regiuni", au părăsit tabăra Bisericii pentru a trece în rândurile socialismului. El protestează împotriva acuzației aduse Bisericii că ar fi „pentru cei bogați" și că nu s-ar ocupa de muncitori. Bogații care lipsesc de la datoriile dreptății și caritații față de muncitorii lor sunt în contradicție cu doctrina Bisericii. Aceasta, istoria veacurilor creștine și Enciclica de față dau mărturie, a fost întotdeauna plină de solicitudine pentru muncitori. Pius al XI-lea îi conjură pe cei pe care această prejudecată i-a rătăcit să se întoarcă la staul. El afirmă din nou că o restaurare socială nu este posibilă decât prin reforma moravurilor.

XIV Cea mai mare dezordine a regimului economic prezent: ruina sufletelor

Sub acest titlu, Papa emite următoarea judecată:

„Este exact a spune că acestea sunt actualmente condițiile vieții economice și sociale, încât un număr foarte considerabil de oameni găsesc în ele cele mai mari dificultăți pentru a săvârși singura lucrare necesară a mântuirii lor veșnice."

Constatare de o gravitate suverană și, din nefericire, confirmată de experiență.

Apoi, într-o expunere remarcabilă, Papa rezumă cauzele acestui rău:

„Instabilitatea situației economice și aceea a întregului organism economic cer de la toți cei care sunt angajați în el cea mai absorbantă activitate. De aici a rezultat la unii o asemenea împietrire a conștiinței, încât toate mijloacele le

sunt bune dacă le îngăduie să-şi sporească profiturile şi să apere împotriva întoarcerilor bruşte ale sorţii bunurile dobândite cu atâta osteneală; câştigurile atât de uşoare pe care anarhia pieţelor le oferă tuturor atrag spre funcţiile schimbului prea mulţi oameni al căror unic dor este de a realiza beneficii rapide printr-o muncă neînsemnată şi a căror speculaţie neînfrânată face să urce şi să coboare neîncetat toate preţurile după bunul plac al capriciului şi al aviditătii lor, zădărnicind astfel cele mai înţelepte previziuni ale producţiei.

Instituţiile juridice destinate să favorizeze colaborarea capitalurilor, divizând şi limitând riscurile, au devenit prea adesea prilejul celor mai reprobabile excese; vedem, într-adevăr, responsabilităţile atenuate până într-atât încât nu mai ating decât mediocru sufletele; sub acoperirea unei desemnări colective se comit nedreptăţile şi fraudele cele mai condamnabile; oamenii care guvernează aceste grupări economice trădează, cu dispreţ faţă de angajamentele lor, drepturile celor care le-au încredinţat administrarea economiilor lor. Trebuie să semnalăm, în sfârşit, acei oameni prea abili care, fără a se îngriji de rezultatul onest şi folositor al activităţii lor, nu se tem să excite relele instincte ale clientelei pentru a le exploata după voia intereselor lor."

Iată un tablou izbitor şi, din nefericire, prea adevărat al cauzelor de ordin economic ale relelor de care suferă lumea industrială. Să i se adauge cauzele de ordin moral care rezultă

din necredință și din slăbirea moravurilor, și se va avea o idee completă despre gravitatea răului.

XV Remedii

A) Raționalizarea creștină

Sub numele de raționalizare creștină, Papa înțelege să desemneze „acea ordine desăvârșită pe care Biserica nu ostenește să o predice și pe care dreapta rațiune însăși o cere — acea ordine care așază în Dumnezeu termenul dintâi și suprem al oricărei activități create și nu apreciază bunurile acestei lumi decât ca simple mijloace de care trebuie să ne folosim în măsura în care conduc la acest scop".

Nimic mai puțin nou decât această doctrină.

B) Rolul carității

Cât despre rolul carității, Papa îi blamează pe „reformatorii imprudenți care, mulțumiți să facă observată dreptatea comutativă, resping cu trufie concursul carității”.

Caritatea nu poate suplini dreptatea, a cărei împlinire o presupune; dar chiar dacă toată dreptatea ar fi împlinită, unirea inimilor, fără de care ordinea socială este în mod necesar fragilă, nu va exista niciodată fără caritate.

„Sarcina este grea”, conchide Sfântul Părinte, dar „a se expune unor lupte aspre este propriu creștinilor; a împlini sarcini grele este fapta acelora care, ca buni ostași ai lui Cristos, Îl urmează mai îndeaproape”.

„Metoda de urmat” pentru o atât de mare întreprindere este de a forma „apostoli laici ai lumii muncitorești sau patronale”: clerului îi aparține „să-i caute cu grijă, să-i aleagă cu prudență, să-i formeze și să-i instruiască”.

Și iată recomandările făcute Episcopilor cu privire la alegerea preoților însărcinați cu acest minister:

„Ei vor trebui să posede un simț foarte delicat al dreptății, să știe să se opună cu o constantă fermitate revendicărilor exagerate și nedreptăților, de oriunde ar veni ele, să se distingă prin înțeleapta lor moderație, îndepărtată de orice exagerare; să fie mai presus de toate intim pătrunși de caritatea lui Cristos.”

Și, ca mijloc de acțiune asupra bărbaților și tinerilor care le sunt încredințați, Papa recomandă mai ales Exercițiile spirituale sau retragerile, în principal ceea ce în Franța se numește retrageri închise. Enciclica se încheie printr-un apel la unire pentru acțiune.

Acesta este documentul pontifical care marchează o dată în dezvoltarea învățăturii sociale a Bisericii.

El respinge cu o forță și o precizie remarcabile interpretările abuzive ale Enciclicei *Rerum novarum*, îndeosebi asupra dreptului de proprietate, a salariului, a ascensiunii proletariatului; el barează drumul acelora care spuneau: de ce nu? de ce să nu mergem spre socialism?

Încă o dată, doctrina tradițională este menținută, pusă în plină lumină în fața tuturor modernismelor. Încă o dată, de asemenea, învățăturile Papei sunt aclamate zgomotos, apoi trecute sub tăcere de un mare număr. Nouă ne revine să le amintim cu insistență și să le propagăm.

ANEXĂ

Partea doctrinală a Scrisorii Sacrei Congregații a Conciliului către Ordinariul de Lille

I Dreptul patronilor și al muncitorilor de a se constitui în sindicate, fie separate, fie mixte

De la publicarea Enciclicei *Singulari quadam* și înainte de Enciclica *Quadragesimo anno*, documentul cel mai important care a emanat de la Sfântul Scaun în materie socială este Scrisoarea Sacrei Congregații a Conciliului, adresată Episcopului de Lille, cu privire la conflictul existent între Consorțiul patronilor din Industria textilă de la Roubaix-Tourcoing și Sindicatele creștine din aceeași regiune.

Dacă ea nu are autoritatea unei Enciclice și dacă vizează numai un caz particular, acest răspuns dat, în numele Sfântului Scaun, de o Congregație romană are totuși o importanță considerabilă. El conține, într-adevăr, două părți: în prima sunt relevate toate pasajele din Enciclice și din Scrisorile Apostolice, Instrucțiuni ale Sacrei Congregații a Afacerilor Extraordinare, scrisori ale Secretariatului de Stat, care se

raportează la chestiune. Aceste diverse documente, Sacra Congregație a Conciliului le-a rânduit sub șapte titluri care le rezumă doctrina.

Am studiat deja, în capitolele precedente, Enciclicele lui Leon al XIII-lea și ale lui Pius al X-lea și chiar pasajele pe care Sacra Congregație a Conciliului le-a citat din ele. Ne vom mărgini deci aici să reproducem cele șapte titluri despre care este vorba, însoțindu-le de câteva comentarii.

„I. Biserica recunoaște și afirmă dreptul patronilor și al muncitorilor de a constitui asociații sindicale, fie separate, fie mixte, și vede în acestea un mijloc eficace pentru soluționarea chestiunii sociale.

II. Biserica, în starea actuală a lucrurilor, socotește moralmente necesară constituirea unor asemenea asociații sindicale.

III. Biserica îndeamnă la constituirea unor asemenea asociații sindicale."

Sacra Congregație a Conciliului rânduiește sub fiecare dintre aceste trei prime titluri un anumit număr de extrase din Enciclicele lui Leon al XIII-lea și ale lui Pius al X-lea. În cele ale lui Leon al XIII-lea, cuvântul sindicat abia este rostit. Acolo este vorba mai degrabă de societăți, de asociații și mai ales de corporații. Aceasta pentru că, într-adevăr, în epoca în care a apărut Enciclica *Rerum novarum*, nu existau aproape decât sindicate revoluționare, iar grupările catolice luau mai

curând numele de asociații profesionale sau de corporații. Sub Pius al X-lea vedem apărând cuvântul sindicat în Enciclica *Singulari quadam*, și nu putea fi altfel, de vreme ce era vorba de a dirima o controversă între sindicatele catolice și sindicatele creștine din Germania. De unde reiese, se pare, că Sfântul Scaun, în alegerea termenilor, s-a conformat uzului în vigoare printre oamenii cărora li se adresa.

De asemenea, Leon al XIII-lea menționează simplu asociațiile compuse numai din muncitori și se întinde mult mai mult asupra corporațiilor. Legea din 1884 a generalizat, în Franța, uzul de a desemna sub numele de sindicate asociațiile profesionale. Până într-atât încât cele care existau în Nordul Franței și care, compuse din patroni și muncitori uniți prin legătura profesiei, formau adevărate corporații, a căror fondare precedase cu doi ani Enciclica *Rerum novarum*, au luat atunci numele de sindicate mixte, pentru a profita de avantajele legii.

Aceste sindicate mixte au durat mai bine de treizeci de ani; dacă au încetat să existe, aceasta nu s-a întâmplat pentru că ar fi fost abandonate de muncitori sau de patroni, nici pentru că le-ar fi dezamăgit așteptarea; aceasta ține de alte cauze a căror expunere ne-ar duce prea departe.

Să notăm, de asemenea, că această expresie de sindicate mixte, care desemna, în Franța, sindicatele compuse din patroni și muncitori, era folosită, în Germania, pentru a desemna sindicatele compuse din catolici și protestanți, numite și sindicate creștine. Dimpotrivă, în Franța, se numesc sindicate

creștine acelea care sunt compuse din catolici și recunosc autoritatea Bisericii.

Se vede de aici câte instituții diferite se pot acoperi cu aceleași nume, după țări și timpuri.

Instituirea Biroului Internațional al Muncii, care funcționează la Geneva și constituie una dintre anexele cele mai importante ale Societății Națiunilor, nu a contribuit puțin la extinderea și intensificarea, până și în mediile catolice, a formării sindicatelor muncitorești. Numai aceste sindicate sunt admise, într-adevăr, să trimită delegați muncitori la Geneva, și se știe ce opoziție a trebuit să învingă delegația muncitorească italiană pentru a-și face recunoscute drepturile, în pofida delegaților muncitori ai tuturor celorlalte națiuni. Aceștia pretindeau că sindicatele muncitorești italiene, organizate după legea din 2 aprilie 1926, care interzice grevele și suprimă lupta de clasă, nu trebuiau considerate drept organe libere ale proletariatului. A fost nevoie de toată tenacitatea fascistă, cu sprijinul delegaților patroni și al reprezentanților guvernelor prezenți la Geneva, pentru a învinge rezistența unanimă a delegaților muncitori.

Oricare ar fi cauzele acestui fenomen, nu mai există aproape, în Franța, decât sindicate de muncitori sau de angajați și sindicate sau consorții de patroni.

II Datoria sindicatelor: a se regla după credința și morala creștină, a evita luptele de clasă, a fi, pe cât cu putință, legate între ele prin comisii mixte

După ce a amintit că Biserica „recunoaște și afirmă dreptul patronilor și al muncitorilor" la asociere, Sacra Congregație precizează condițiile aprobării sale:

„IV. Biserica voiește ca Asociațiile sindicale să fie stabilite și cârmuite după principiile credinței și moralei creștine."

Am studiat deja, în Enciclice, ceea ce Papii au spus asupra acestui subiect. Sunt aceleași texte care revin aici. Este de prisos să insistăm asupra unui adevăr atât de evident.

„V. Biserica voiește ca Asociațiile sindicale să fie instrumente de concordie și de pace, iar în acest scop sugerează instituirea unor Comisii mixte ca mijloc de unire între ele."

Există două părți în acest articol: prima, care exprimă voința Bisericii ca „Asociațiile sindicale să fie instrumente de concordie și de pace". Acesta este un precept formal care domină, se poate spune, întreaga învățătură a Bisericii în aceste materii. Nicidecum lupte de clasă; nicidecum antagonism între patroni și muncitori; tot ceea ce poate face să se nască sau să se întrețină această stare de spirit trebuie izgonit din asociațiile și sindicatele catolice. Aceasta este învățătura repetată de atâtea ori a Enciclicelor. Ceea ce am spus în capitolele precedente ne scutește să revenim asupra ei.

A doua parte a titlului V nu are același caracter imperativ și doctrinal: „Biserica sugerează instituirea unor Comisii mixte ca mijloc de unire" între sindicatele muncitorești și grupările patronale. Deja, în Enciclica *Rerum novarum*, Leon al XIII-lea spusese: „Pentru a preîntâmpina eventualele reclamații care s-ar ridica într-o clasă sau în cealaltă, cu privire la drepturi lezate, ar fi foarte de dorit ca statutele însele să însărcineze oameni prudenți și integri, luați din sânul lor, să reglementeze litigiul în calitate de arbitri."

Mai recent, Cardinalul Gasparri scria Uniunii Economice Sociale din Italia, la 25 februarie 1915, pentru a o îndemna să urmărească „fondarea simultană și distinctă de Uniuni patronale și de Uniuni muncitorești, creând, ca punct de

contact între ele, Comisii mixte însărcinate să discute și să tranșeze pașnic, potrivit dreptății și carității, diferendele care se pot ivi între membrii acestor două feluri de Uniuni muncitorești".

Nu este deci vorba aici de consilii de conciliere sau de arbitraj, create în vederea unui conflict determinat și destinate să se dizolve apoi. Este vorba de o instituție permanentă, stabilind între cele două grupări un punct obișnuit de contact. Se va remarca, în plus, că Cardinalul Gasparri sfătuiește fondarea simultană, deși distinctă, a asociațiilor muncitorești și patronale, ceea ce presupune că fondatorii au, după cum trebuie să fie, încrederea unora și a celorlalți. Mai mult, Cardinalul întrebuințează numele de Uniuni pentru a desemna societățile, atât muncitorești, cât și patronale, iar nu pe acela de sindicate, care era totuși, încă de atunci, de uz curent în Italia.

Reproducând aceste două texte, Sacra Congregație a Conciliului ne indică deci spiritul în care trebuie create Comisiile mixte.

III A SE CONSTITUI, PE CÂT CU PUTINȚĂ, ÎNTRE CATOLICI

„VI. Biserica voiește ca Asociațiile sindicale suscitate de catolici pentru catolici să se constituie între catolici, fără a

nesocoti totuși că necesități particulare pot obliga să se acționeze diferit.

VII. Biserica recomandă unirea tuturor catolicilor, pentru o lucrare comună, în legăturile caritații creștine."

Titlul VI reproduce doctrina dezvoltată de Pius al X-lea în Enciclica *Singulari quadam*. Cât despre al VII-lea, este gândirea atât de des exprimată de toți Papii, recomandând unirea în caritate.

Aceasta este prima parte, partea doctrinală și de valoare generală, a documentului pe care îl studiem.

Concluzie

A forma comisii mixte pentru a potoli conflictul actual

Nu este aici locul de a intra în detaliul conflictului care a provocat acest răspuns al Sacrei Congregații a Conciliului. Va fi de ajuns să spunem că, pentru a-l rezolva, Sfântul Scaun „ar vedea cu plăcere să se stabilească un mod regulat de raporturi între cele două sindicate printr-o Comisie mixtă permanentă. Această Comisie ar avea misiunea de a trata, în reuniuni periodice, interesele comune și de a obține ca organizațiile profesionale să fie nu organisme de luptă și de antagonism, ci,

așa cum trebuie să fie după concepția creștină, mijloace de înțelegere reciprocă, de discuție binevoitoare și de pacificare."

Catolicii din Nord înțeleseseră acest rol al Asociațiilor profesionale atunci când, încă din 1889, au fondat sindicate mixte. De la sfârșitul războiului din 1914, s-a preferat să li se substituie sindicate muncitorești, fără a se preocupa, așa cum recomandase Cardinalul Gasparri catolicilor din Bergamo, să se fondeze simultan sindicate de patroni și să se lege unele de altele prin Comisii mixte permanente. Acum că au apărut conflictele, după cum era de prevăzut, devine mai urgent, dar este mai greu, să se formeze aceste Comisii. Este de dorit să se ajungă la aceasta și ca ele să poată funcționa spre satisfacția tuturor.

Eforturile care vor fi făcute în acest sens vor oferi un interesant obiect de studiu oricui se preocupă de chestiunile sociale, iar învățăturile pe care Sfântul Scaun nu va înceta să le mai dea asupra acestor materii vor proiecta asupra lor noi lumini.

Adevărul de Veacuri este o editură dedicată publicării textelor doctrinare catolice provenite din Magisteriu și din tradiția preconciliară. Oferă lucrări recunoscute, cu respectarea surselor și a sensului original al textelor. Activitatea sa urmărește claritatea, fidelitatea și transmiterea învățăturii.

adevaruldeveacuri.ro